

**T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI**

YUSUF AKÇURA'DA TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET YÜKSEL ÇANGA

OSMANİYE / 2022

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YUSUF AKÇURA'DA TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET YÜKSEL ÇANGA

Danışman: Prof. Dr. Müjdat AVCI
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YAMAN

OSMANİYE / 2022

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Yusuf Akçura’da Türkcülük Anlayışı başlıklı çalışma, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Müjdat AVCI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YAMAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

... / ... / 2022

Doç. Dr. Ebru GÜHER

Enstitü Müdürü

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK BEYANI FORMU

FORM
TEZLİ YL-15

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Osmaniye

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım; YUSUF AKÇURA'DA TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmamda;

- Sunulan verilerin; gerekli izinleri alınmış ve denetimli laboratuvar koşullarında tarafımdan veya ilgili görevlilerce elde edildiğini ya da izin belgesine dayalı olarak ve kaynak göstermek suretiyle kullanıldığını,
- Kullanılan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik veya eksiltme yapılmaksızın etik kurallara uygun olarak işlenip sunulduğunu,
- Maddi veya manevi destek sağlamış olan Kurum, Kuruluş ve kişilere destek türü de belirtilerek, varsa proje protokol numarası ile yoksa ismen Ön Söz/Teşekkür Bölümlerinde yer verildiğini,
- Yararlanılan kaynaklara Tez metni içinde atıf göstermek suretiyle değinildiğini ve bunların Kaynaklar Bölümüne eklendiğini,
- Teknik/Bilimsel Eser niteliği taşıyan Tezin özgün parçalarının bir başka ortamdan kopyalanarak alınmadığını ve bu parçaların bir başka Kurum/Kuruluş bünyesinde akademik amaç veya unvan almak amacıyla hiçbir suretle kullanılmadığını ve bir başkasının kullanmasına izin verilmediğini,
- Burada belirttiğim hususların aksinin tespit edilmesi halinde tüm yasal sorumluluğun şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

...../..... / 20.....

İmza

(Adı ve Soyadı)
Ahmet Yüksel ÇANGA

ÖĞRENCİ NO	2021510102
ANABİLİM/ ANA SANAT DALI	SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
BİLİM/ SANAT DALI	SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ENSTİTÜ KAYIT TARİHİ	/...../ 20.....

ÖZET

YUSUF AKÇURA'DA TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI

AHMET YÜKSEL ÇANGA

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Müjdat AVCI

Haziran 2022, xiii + 93 sayfa

ÇANGA, Ahmet Yüksel. Yusuf Akçura'da Türkçülük Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye, 2022.

Avrupa'yı kasıp kavuran Fransız İhtilali ile vücut bulan *Milliyetçilik* akımı, yeni devletlerin kurulmasına, büyük devletlerin toprak kaybetmesine neden olmuştur. İşte böyle bir durumda dışarıda toprak kaybeden Osmanlı, içerde de devletin bekası yönünde Batı'dan öğrendikleri fikir akımlarını kendilerince yorumlayarak uyarlamaya çalışan aydınların tenkit ve telkinlerine maruz kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nin özellikle son zamanlarında içinden çıkılmaz bir hal alan buhranlı dönemi şüphesiz Türk milletinin varoluş mücadelesi verdiği dönemdir. Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin atılan temellerine düşünsel yapıda bilhassa katkılar sunan Türkçü aydınlar olmuştur. Bu çalışmada dönemin Türkçü aydınlarının başında gelen "*Pantürkizm'in Babası*" olarak bilinen Yusuf Akçura'nın bazı fikir akımlarına bakışı ele alınmaya çalışılmıştır.

Türkçülüğün öncülerinden biri olan Yusuf Akçura, Fransa'da öğrenim görmüş, Tunus'ta bulunmuş, Rusya ile Osmanlı gibi iki değişik kültürel ortamda ve yerde Türkçülükle ilgili düşünce çalışmaları yapmıştır. Türklerin içinde bulunduğu krizden kurtulmasının reçetesinin Türkçülük olduğunu belirtmiştir.

Akçura, dağılma sürecindeki Osmanlı döneminde ortaya atılan fikirlere farklı bir bakış açısı sunarak devletin bekası yönünde kaleme aldığı *Üç Tarz-ı Siyaset*

eseriyle devletin nasıl dağılmamasını değerlendirmelerde bulunarak, Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerine ek alternatif bir akım sunarak Türkçülük fikrini savunmuş ve Türkçülüğe anlam kazandırmıştır.

Çalışmamızda, Yusuf Akçura hakkında yazılmış olan eserler (kitaplar, makaleler ve yazılar, konferanslara ait bilimsel yayınlar) araştırılıp incelenerek yaşamı, yapıtları, kişiliğiyle düşünce sistemine değinilip, dönemin ön plana çıkan düşünce akımları özet olarak tanıtılıp Akçura'nın düşünsel akımlar ile münasebeti saptanmaya gayret edilmiştir. Özellikle Yusuf Akçura'nın doğrudan kendi eserlerine müracaat edilerek Türkçülüğe ilişkin fikirleri ortaya konulmaya çalışmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yusuf Akçura, Milliyetçilik, Türkçülük, Üç Tarz-ı Siyaset, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

TURKISM IN YUSUF AKÇURA'S WORKS

AHMET YÜKSEL ÇANGA

Master's Thesis, Department of Political Science and Public Administration

Advisor: Prof. Dr. Mujdat AVCI

June 2022, xiii + 93 pages

ÇANGA, Ahmet Yüksel. Turkism in Yusuf Akçura's Works, Master's Thesis, Osmaniye, 2022.

Nationalism, which came into being with the French Revolution having swept across Europe, caused new states to emerge and big states to lose land. The Ottoman Empire, which had lost territory abroad in such an atmosphere, was subjected to indoctrination and criticism made by local intellectuals who adapted the currents of thought they had learned from the West for the survival of the state.

The depressive period of the Ottoman Empire, which became inextricable especially in its last years, is undoubtedly the period in which the Turkish nation struggled for existence. After the collapse of the Ottoman Empire, it was the Turkist intellectuals who made intellectual contributions to the foundations of Turkish Republic. The ideas of Yusuf Akçura, who was one of the leading Turkist intellectuals of that period and known as the "Father of Pan-Turkism", about some movements of thought are discussed in the present study.

As one of the pioneers of Turkism, Yusuf Akçura studied in France, lived in Tunisia and studied Turkism in such different cultural environments as Russia and the Ottoman Empire. Akçura stated that Turks could get rid of the crisis they are in only with Turkism.

In our study, books, articles, papers and other scientific publications written about Akçura were reviewed, and his life, works, personality and thought system were mentioned. In addition, the prominent currents of thought of the period were briefly

introduced, and the relationship of Akçura with them was tried to be determined. In particular, Yusuf Akçura's ideas on Turkism were tried to be revealed by directly referring to his own works.

Keywords: Yusuf Akçura, Nationalism, Turkism, Three Styles of Politics, Ottoman Empire.

ÖNSÖZ

19. asra damgasını vuran Fransız İhtilali'nin ateşlediği milliyetçilik hareketi, varlıkları asırlar süren devletleri parçalamış, imparatorlukların çöküşünü getirmiştir. Kelebek etkisi gibi öngörülemeyen sonuçlar doğuran Fransız İhtilali, büyük savaşların yaşanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Fransız İhtilali akabinde cereyan eden hürriyet, eşitlik, kardeşlik kavramları son çağ Avrupa'sında filozoflar tarafından savunularak hızla yayılmış ve çok çabuk hafızalarda yer edinmiştir. Batılı fikirleri bilhassa Fransa'dan yararlanarak öğrenmeye çalışan Osmanlı Devleti, Fransız fikir ve eserlerinin tesirinde kalmış ve bu fikir cereyanları ışığında kendisine çıkış yolu aramıştır.

Bu neticeler sonucunda Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, Avrupa'daki gelişmeler bilhassa Fransız İhtilali'nin ürettiği ulusçuluk düşüncesi, Osmanlıdaki pek çok azınlığın bağımsızlık idealleriyle kendi ulusal devletlerini kurmak istemeleriyle Osmanlıyı dağılmaya götürmüştür. O günlerin aydınları, devleti dağılma sürecinden kurtarmak için değişik fikirler üretmişlerdir. Söz konusu fikirlerin öne çıkanları *Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılıktır*.

Osmanlı'nın son yıllarına fikirleri ile damga vuran ve *Pantürkizm'in Babası* şeklinde bilinen Yusuf Akçura, yazdığı ve *Türkçülüğün Manifestosu* olarak bilinen *Üç Tarz-ı Siyaset* isimli yazısında Türkçülüğün pratiğe dökülmesi gerektiğini iddia eden ilk insan olmuştur. Yusuf Akçura sürgün olduğu Rusya'da Türkçülükle ilgili çalışmalarını devam ettirmiştir. Fikirleri ile ulusal mücadeleye ve daha sonra inşa edilen ulusal devlete ciddi katkılarda bulunmuştur. Maalesef Yusuf Akçura aynı dönemdeki Türkçülüğün önderlerinden biri olan Ziya Gökalp'ın gölgesinde kalmış ve Niyazi Berkes'in deyimi ile “unutulan adam” olmuştur.

Akçura, Osmanlı'nın son dönemlerinde düşünce hayatına sunduğu önemli katkılarla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kısa sürede başarılı bir şekilde hayata geçirerek az zamanda çok işler başardığı inkılâpların kurumsallaşıp, yerleşmesinde yol gösterici fikirler sunmuştur. Bu bağlamda Atatürk ile görüş ve fikir birliği içerisinde hareket ederek birçok işe imza atmıştır.

Çalışmanın konusunun tespitinden, tamamlanmasına kadar olan süre zarfı

içerisinde katkılarını esirgemeyen, tenkit ve telkinlerde bulunarak tavsiyeler veren ve çalışmayı yönlendiren çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Müjdat AVCI'ya şükranlarımı sunarım.

Ahmet Yüksel ÇANGA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	5

BÖLÜM II

MİLLİYETÇİLİK AKIMININ KURAMSAL ARKA PLANI

2.1 Millet ve Milliyet Kavramları.....	7
2.2. Milliyetçilik Şuurunun Oluşumu ve Gelişimi.....	10
2.3. Milliyetçilik Kuramları.....	11
2.3.1. Primordialist Kuram.....	11
2.3.2. Modernist Kuram.....	13
2.3.2.1. Hobsbawm'ın Milliyetçilik Yaklaşımı.....	13
2.3.2.2. Anderson'un Milliyetçilik Yaklaşımı.....	14
2.3.3. Etno-Sembolist Kuram.....	16
2.3.3.1. Smith'in Milliyetçilik Yaklaşımı.....	17

BÖLÜM III

YUSUF AKÇURA’NIN HAYATI, ESERLERİ VE KİŞİLİĞİ

3.1. Yusuf Akçura’nın Hayatı.....	20
3.2. Yusuf Akçura’nın Eserleri.....	21
3.3. Yusuf Akçura’nın Kişiliği ve Düşünce Sistemi.....	26
3.3.1. Yusuf Akçura’nın Siyasi Fikirleri.....	29
3.3.2. Yusuf Akçura’nın Çağdaşlaşma Fikirleri.....	32

BÖLÜM IV

YUSUF AKÇURA’NIN BAZI FİKİR AKIMLARINA BAKIŞI

4.1. Yusuf Akçura’nın Osmanlıcılık Fikrine Bakışı.....	35
4.2. Yusuf Akçura’nın İslamcılık Fikrine Bakışı.....	38
4.3. Yusuf Akçura’nın Türkçülük Fikrine Bakışı.....	42
4.4. Yusuf Akçura’nın Batıcılık Fikrine Bakışı.....	47

BÖLÜM V

YUSUF AKÇURA’DA TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI

5.1. Yusuf Akçura’nın Türkçülük Fikriyle Tanışması.....	50
5.2. Yusuf Akçura’nın Türkçülük Düşüncesinin Gelişmesindeki Rolü.....	53
5.3. Yusuf Akçura’nın Türkçülüğün Yayılmasındaki Çabaları.....	60
5.4. Yusuf Akçura’nın Türkçülük Anlayışı.....	62
5.4.1. Türkçülük Anlayışının Fikri Temelleri.....	70
5.4.1.1. Pantürkizm.....	74
5.4.1.2. Demokratik Türkçülük.....	77
5.4.1.3 Emperyalist Türkçülük.....	79

BÖLÜM VI**SONUÇ**

6.1. SONUÇ.....83

KAYNAKÇA.....86

ÖZGEÇMİŞ.....93

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Dr.	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
Krş.	: Karşılaştırınız
Öğr.	: Öğretim
p.	: Page
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.y.	: Sayfa yok
t.y.	: Tarih yok
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTTC	: Türk Tarih Tetkik Cemiyeti
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
yy.	: Yüzyıl

BÖLÜM I

GİRİŞ

Anadolu'ya Kazan'dan göç eden fikir adamı olan Akçura, Osmanlı Devleti içerisinde Türkçülük düşüncesinin bilhassa devlet eliti içerisinde benimsenip kabul görmesinde kaleme aldığı eserlerle etkin bir rol oynamış kilit bir düşünce figürü olarak karşımıza çıkmıştır.

Yusuf Akçura'nın Osmanlı Devleti tebaası iken ortaya koymuş olduğu ve sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin şekillenmesinde kültürel, tarihsel ve felsefi olarak sunmuş olduğu katkılar son derece önemlidir.

Akçura, Anadolu'da milli mücadele yıllarında Atatürk'ün yanında yer almış ve düşünceleri ile Cumhuriyetin kuruluşunda anlamlı bir rol üstlenmiştir. Akçura, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda uygulanması ön görülen inkılapların bazılarına fikirleriyle önemli katkılar sunmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna değin süre gelen dönemde milli benlik ve şuurun oluşmasına fikri katkılar sunmuş olan Akçura, Türkçülük düşüncesini ilk kez gündeme getirmiş ve diğer savunucuları ile kıyaslandığında Türkçülüğe farklı bir eksen kazandırmıştır. Böylelikle ortaya koyduğu özgün Türkçülük anlayışı ile ulus devlet fikrinin hayata geçirilmesinde etkin rol oynamıştır. Bu etkin konumlanış Akçura'nın sahip olduğu düşünceler ışığında her yönüyle araştırılıp incelenmesini ve analiz edilmesini kaçınılmaz kılmıştır.

Akçura 1876-1935 yılları arasında yaşamış ve yaşadığı dönem itibariyle Çarlık Rusyası'nı, Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik akımı tesiriyle toprak kaybeden Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini, milli mücadele yıllarını ve Cumhuriyeti görmüştür.

Yusuf Akçura'nın Türkçülük anlayışının incelendiği çalışmamız, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, milliyetçiliğin kuramsal arka planı ele alınarak

bazı teorisyenlerin milliyetçilik yaklaşımlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde, Akçura'nın yaşamı, yapıtları, şahsiyeti ve düşünce sistemine ilişkin bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde, o yılların ön plana çıkan düşünce akımları özetle tanıtılıp Akçura'nın söz konusu düşünce akımları ile münasebeti tespit edilmeye çalışılmıştır. Dördüncü ve son bölümdeyse, Akçura'da Türkçülük anlayışı ortaya incelenmeye gayret edilmiştir. Çalışmamız genel bir değerlendirmenin gerçekleştirildiği sonuç bölümüyle son bulmuştur.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Çalışmamızda, Türk düşün ve fikir hayatının en önemli şahsiyetlerinden olan Yusuf Akçura'nın, Türkçülük anlayışına ilişkin, görüş ve düşünceleri incelenmiştir. Bu ve buna benzer çalışmalar, bir ülkedeki milletlerin fikir hareketlerini, sosyo-kültürel değişimlerini anlayıp yorumlamak için önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin üç kıtada egemen olduğu yükselme döneminde Avrupa'ya karşı sağladığı tüm alanlardaki üstünlük duraklama ve gerileme devirlerinde sekteye uğramış, Avrupa'daki hadiselerin iyi bir biçimde değerlendirilememesi, gelişmelerin yakından izlenememesi gibi türlü sebepler devletin Avrupa karşısında pek çok sahada geri kalmasına yol açmıştır.

Fransız İhtilali'nin ürettiği ulusçuluk akımının etkisi ile çok milletli bir yapısı bulunan Osmanlı Devleti bünyesinde, kendi milli devletlerini kurma gayesi içerisine giren Hristiyan topluluklar ve ardından Müslüman tebaa da birer birer bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu gelişmeler sonucunda toprak kaybederek zayıflayan Osmanlı Devleti'ni devamlılığı için kulluk bilincinden henüz ayrılamamış olan Türk unsurların sorumluluk üstlenmesi gerekmiştir.

Bölgesel milliyetçilik kaçınılmaz olarak çok uluslu yapıya sahip devletlerin giderek sonlarını getirmiştir. Sınırları içerisinde vatan, millet, hürriyet ve eşitlik gibi kavramlarla sarsılan Osmanlı, kendini müdafaa etmek için birçok reformlar getirmiştir. Bütün bu yaşananlardan ötürü devletin varlığı ve bütünlüğünü sağlamak için farklı görüşler ortaya konulmuştur. Bu görüşlerin başında da Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık gibi fikri akımlar gelir.

Türk Dünyası'nda milliyetçi akımlar somut bir karşılık bulurken, Osmanlı Devlet elitinde tam olarak anlaşılamayan bir olgu olarak kendisini göstermiştir. Akçura'nın kaleme almış olduğu ve 1904 yılında Türk Gazetesi'nde yayınlanmış olan “*Üç Tarz-ı Siyaset*” adlı eseri, Türkçülüğün tarihi gelişimi ve devlet politikalarına yol gösterici olması bakımından oldukça önemlidir. Batılı bazı yazarlarca dile getirilmiş olan “*Komünist Manifesto*” Marksizim için ne ifade ediyorsa, Üç Tarz-ı Siyaset makalesi de Türkçülük için aynı özgül ağırlığa karşılık gelmektedir (Uçar, 2009: 26).

Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve dağılışı engellenememiş olsa bile, bir amaç doğrultusunda çaba sarf eden dönemin aydınları yeni bir Türk Devleti'nin kurulması gerekliliğine fikirleri ile dikkat çekmişlerdir. Yeni kurulan milli devletin temelleri Türkçülük fikri ile yoğurulduğu ve bu fikrin baş aktörünün de Yusuf Akçura olduğu söylenebilir.

Türkçülük fikrinin önde gelen ismi olan Akçura, farklı zamanlarda farklı ülkelerde bulunarak Türk toplumunu içerisinde bulunduğu çalkantılı dönemden kurtarmak için bazen varlıklı, bazen fakir bir şekilde hayat sürdürmüş lakin durağan olmayan fikir dünyasında Türkçülük anlayışını ortaya koyarak büyük bir gayret sarf etmiştir.

İnsanlık tarihine yön veren, siyasi ve politik hareketler, onları anlamlandıran düşünce ve fikir akımlarının, ortaya çıkarıldıkları çağın ve içinde bulundukları tarihin kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla çalışmamız, Fransız İhtilali sonrası cereyan eden *Milliyetçilik* hareketi ve akabinde Osmanlı Devleti'nin devamlılığının sürdürülebilmesi için dönemin aydınları tarafından ortaya konulan Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık gibi bazı fikir akımlarına Yusuf Akçura'nın bakışı ve Yusuf Akçura'da Türkçülük anlayışı hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın problemi, “Pantürkizm'in babası olarak adlandırılan ve Türkçülük fikrinin ileri gelenlerinden olan Yusuf Akçura'da Türkçülük anlayışı nedir?” sorusuna aradığımız cevap olacaktır.

Çalışmada Yusuf Akçura'nın hayatı, eserleri, düşünce sistemi ve bazı fikir akımlarına bakışı ve Türkçülük anlayışı sistematik bir şekilde ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkçülük akımını benimseyen düşünürlerin önderleri ve Türkçülüğün fikir babası olarak kabul edilebilecek Yusuf Akçura'nın Türkçülük anlayışına dair görüşlerini ortaya koymak çalışmamızın amacını oluşturmaktadır. Çalışmamızda Yusuf Akçura'da Türkçülük anlayışının oluşumuna etki eden düşünürler kimlerdir? Dönemin sosyo-ekonomik ve politik konjonktüründe öne çıkan gelişimler nelerdir? Akçura'nın ileri sürdüğü Türkçülük anlayışının genel özellikleri nelerdir? sorularına cevaplar aranmış ve Akçura'nın bazı fikir akımlarına bakışı ve Türkçülük anlayışına dair görüşlerinin neler olduğu incelenmiştir.

18.yy'da patlak veren Fransız İhtilali'nin sonucunda Milliyetçilik akımının etkisi ile Batı'da yaşanan bu gelişmelerden Osmanlı Devleti de çok uluslu bir yapıya sahip olmasından dolayı bu gelişmeden olumsuz olarak etkilenerek toprak bütünlüğünü koruyamamıştır. Akabinde Osmanlı Devleti'nin devamlığı için Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ile Batıcılık vb. düşünce akımları belirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin parçalanarak dağılmaya başladığı 20. yy. başlarında yaşanan fikri çalkantıların gölgesinde Yusuf Akçura, milli egemenlik olgusu doğrultusunda Türklerin yeni oluşan şartlar dâhilinde ne yapması gerektiğini ortaya koyması açısından üzerinde durulması gereken bir portedir.

1897 senesinde Tunus'a sürgüne gönderilen Akçura, Tunus üzerinden iki arkadaşıyla beraber Avrupa'ya gitmiş ve 1899 senesinde Fransa'da Paris Serbest Siyasi Bilimler Okulu'na kayıt yaptırmıştır. Rusya ve Osmanlı gibi iki değişik kültürde ve coğrafyada faaliyetlerde bulunarak Türkçülükle ilgili düşünce çalışmalarının içinde yer almıştır. Bu çalışmalarının ışığında da Türklerin içinde bulunduğu krizden kurtuluşun ancak ve ancak Türkçülükte olduğunu iddia etmiştir.

Paris ve Kazan'da bulunduğu yıllar Akçura'nın düşünce yapısının geliştiği dönemlerdir. Paris'te almış olduğu eğitim, o dönemde yaşanan sosyal olayları, tarihten elde edilen yöntemlerle yapılan tahliller sonucu beliren bir düşünce yapısına ulaşmasını sağlamıştır (Georgeon, 2005: 30-31).

Akçura'nın yeni bir devletin doğmasına düşünsel anlamda katkı sunan

gayretlerinin cisimleşmiş karşılığı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıdır. İlk başlarda Büyük Millet Meclisi adıyla kurulan sonrasında gerçek adını alan Türkiye Cumhuriyeti'nin var oluşu Türkçülük akımının takipçileri açısından milli devlet ideallerinin gerçekleşmesi olarak görülebilir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş döneminde Yusuf Akçura'nın ortaya koyduğu “Türkçülük” düşüncesi, üzerinde titizlikle durulması gereken fikri bir akımdır.

Düşünceleri ile milli mücadelenin amacına ulaşmasında ve daha sonrasında temelleri atılan ulus devletin oluşmasında ciddi fikri katkılar sunan Yusuf Akçura, Osmanlı'nın son yıllarında yazdığı ve bir manifesto olarak kabul gören “*Üç Tarz-ı Siyaset*” isimli yazısında Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü durumdan kurtulması için Türkçülüğün hâkim düşünce kılınması gerektiği iddiasını ortaya koyan ilk aydın olma özelliğini göstermiştir. Ayrıca Yusuf Akçura, Rusya'ya sürgüne gönderildiği dönemlerde Osmanlı içinde Türkçülükle ilgili faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

“*Üç Tarz-ı Siyaset*” adlı eserinde ifade etmiş olduğu düşünceleri Yusuf Akçura'yı “*Pantürkizm'in Babası*” olarak tanıtmış ve bu düşünceleri Türk milletinin kadim geçmişini daha iyi okumak, bugününü dününden daha iyi özümsemek ve yarınlarını dününden ve bugünününden daha iyi tahlillerle tasarlayarak sürdürmesi açısından oldukça önemlidir. Yusuf Akçura ve onun Türkçülük düşüncesi üzerinden hareketle yola çıkan bu çalışma genel manada Türklük ve Türkçülük kavramları açısından önem arz etmektedir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Yusuf Akçura'da Türkçülük anlayışının değerlendirileceği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır.

Bu bağlamda öncelikle birincil kaynaklar olarak Akçura'nın kaleme aldığı eserler, daha sonra Akçura hakkında yazılan kitaplar, makale ve yazılar, verilen konferanslara ait bilimsel yayınlar incelenerek çalışmaya yön verilmiştir. Çalışmada öncelikle Akçura'nın hayatı, eserleri, kişiliği ve düşünce sistemi incelenmiştir. Ardından Akçura'nın fikirlerine ışık tutan çalışmalar ve eserler aynı titizlikle incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Sonrasında ise, Yusuf Akçura'nın Türk düşün

hayatındaki yeri ve öneminin belirlenmesi açısından yaşadığı dönemde öne çıkan fikir akımlarından bazılarına değinilmiş ve bu fikir akımları hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

BÖLÜM II

MİLLİYETÇİLİK AKIMININ KURAMSAL ARKA PLANI

2.1. Millet ve Milliyet Kavramları

Millet, toplumların meydana gelişlerinin nihayete ermiş halidir (Ülken, 1976: 186-187). “Millet” kelimesi köken itibariyle Arapça bir kelimedir (Keskin, 1999: 1). Millet kavramı Batı lisanlarının hepsinde “nation” kelimesi ile karşılığını bulmuş ve o şekilde kullanılmıştır. Latince “nasci” “doğum” kelimesiyle aynı kökenden gelmiştir (Türköne, 2012: 27). Millet kavramı ilk olarak Roma İmparatorluğu’nda yabancıları tanımlamak ve onları anlatmak için ifade edilmiş, XIII. yy. sonlarına gelindiğinde ise anlam değişikliği yaşayarak başka bir anlam kazanmış ve “görüş topluluğu” anlamında kullanılmaya başlanmış ve bu boyutu ile “kültürel ve siyasal otoritenin temsilcisini” ifade etmede kullanılmıştır. İngiltere’de ise XVI. yy.’da “millet” kelimesi elit tabakadaki kimseleri tanımlamak üzere kullanılırken aynı zamanda halkı ifade etmede de kullanılmıştır (Örs, 2014: 315-317). Artık XVIII. yy. sonlarına gelinmeye başlandığında “millet” kelimesi yeni bir anlam bulmuş ve siyasi ve politik bir kimlik kazanmıştır (Türköne, 2012: 27).

B. Anderson milleti şöyle tanımlar: *“Ulus, hayal edilmiş bir siyasi topluluktur, kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder”* (Anderson, 2014: 20). Bir ulus neden hayal edilmiştir! Bu sorunun cevabını Anderson eserinde şöyle verir *“En küçük millete ait olan birey bile ait olduğu milletin diğer bireyleri ile hiçbir zaman tanışamayacaktır, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder”* der. Bu ifadeler neticesinde Anderson, milleti, ulusal lisanların genişlemesini hızlandıran matbaa kapitalizmi ile birlikte ortaya çıkmış olan “hayali bir cemaat” olarak tanımlar (Anderson, 2014: 20-22).

E. J. Hobsbawm, halkı millet olarak sınıflandırırken üç kriterden bahsetmiştir (Hobsbawm, 2010: 55):

- Birincisi, milletin oldukça geçmişine dayanan ve yakın zamana uzanan geçmişle bağlılığı veya hâlihazırda bulunan devletle olan tarihsel bağı.
- İkincisi, muharrer, milli edebi ve idari ana dili olan, köklü bir kültürel seçkinin varlığı.
- Üçüncü kriter ise, ispatlanmış bir zafer yeteneği.

“Millet, öziinde tepeden oluşturulmuş; ama ayrıca aşağıdan bir bakışla, yani sıradan insanların mutlaka milli olması gerekmediği gibi milliyetçiliği daha da az olan varsayımları, umutları, ihtiyaçları, özlemleri ve çıkarları temelinde analiz edilmedikçe anlaşılmayan ikili bir olgudur.” (Hobsbawm, 2010: 25).

Remzi Oğuz Arık milleti “soy aslına dayanan kültür birliğini benimsemiş insan kitlesi” (Arık, 1969: 109) olarak tanımlarken Akçura, milletlerin gerçekte var olmasına rağmen tarifinin pek kolay olmadığını belirtmiştir. Ona göre milletin gerçekte ortaya çıkışında olduğu gibi, teoride de politik çıkarların tesiri görülmüştür. Teşkilatlanma ve kuruluş halinde olan her ulus, hâlihazırda bulunan koşul ve gayeye göre, ulusu tanımlamıştır. Örnek vermek gerekirse İtalyanlar dil ve araziye, Alman ve Slavlar dil ve ırkı, Fransızlar ise irade ve arzuyu ulus tarifinde en önemli faktör olarak almışlardır (Akçura, 2001: 3).

Ayrıca Akçura’ya göre millet; *“İrk ve dil birliği ile toplum vicdanında birliktelik duygusu oluşturmuş insan topluluğudur.”* Akçura’ya göre milletin tarifi bu şekilde yapıldıktan sonra başka tanımlardan uzaklaşır ve *“milliyet fikri”* nin neden meydana gelmiş olduğu açıklanmış olur (Akçura, 1976: 35). Akçura bunlara ilaveten kaleme almış olduğu bir eserinde ise aynı kökten meydana gelerek vücut bulan ve aynı dile, adete ve ahlaka sahip olan ve tüm bunları kabul etmiş insan topluluğunun da millet olduğunu belirtmiş ve bunlara ilaveten bu koşullarda bir ortak paydaya sahip olmuş insanların oluşturmuş oldukları cemiyetler içinde millet ifadesini kullanmıştır (Akçura, 2016a: 17). Akçura yapmış olduğu millet tanımlarında kullandığı “ırk” kavramı ile “millet” kavramını anlamdaş olarak kullandığını belirtmiştir (Akçura, 2016a: 26).

Ercüment Kuran'nın ifadesine göre Akçura'nın millet tanımında kullanmış olduğu “ırk” kelimesi, günümüz anlamında kullanılan kan ve soy akrabalıkları için kullanılmamış olup, Akçura'nın millet tanımını yapmış olduğu eseri kaleme aldığı dönemde “ırk” için “*ethnos*”, “*cins*” için ise “*race*” kelimeleri kullanılmıştır günümüzde kullanıldığı kan ve soy akrabalıkları için kullanılmamıştır (Kuran, 1987: 46-47). Dolayısıyla Akçura'nın “*ırk ve dilin esasen birliğinden dolayı, sosyal vicdanında birlik ve beraberlik meydana gelmiş insan toplumdur*” yönündeki yapmış olduğu tanımda millet için kullanmış olduğu “ırk” kelimesi cins, kavim ve neseb anlamlarına gelmektedir (Uçar, 2009: 274).

Milliyet kavramı da tıpkı millet kavramı gibi latince “*natio*” kelimesinden gelip aynı ırkı ifade etmek üzere kullanılmış ise de bugünkü şartlarda ırki manada bir bütünlük bulmak çok güçtür. Hayes, ortak bir dil kullanmak veya benzer lehçelerde konuşmak ve aynı tarih ve kültürel geçmişte var olmuş toplulukların milliyeti oluşturdıklarını belirtmiş ve dolayısıyla çoğu zaman güdülen milliyetçiliğin kültürel milliyetçilik olduğunu ifade etmiştir (Hayes, 2010).

Milliyetin dil, kültür ve ırk gibi toplumsal açıdan nesnel öğelerle kavranması ve ifade edilmesi güçtür. Fakat nesnel olmayan öğeleri kullanarak yapılan tanımlamalar milliyet ve milliyetçilik kavramlarını daha geniş manada tanımlamaktadır. Buna göre millet tanımı en basit haliyle kendilerini millet olarak hisseden insan toplulukları olarak tanımlanabilir (Türküne, 2012: 19).

Millet kavramının her şart ve şekilde farklı farklı yorumlanarak tanımları yapılmıştır. Milleti tanımlamaya çalışmak, onun meydana geliş nedenlerinin de ayrı ayrı incelenmesini gerektirmiştir. Yapılan inceleme neticesinde ortaya çıkmış olan sonuç, günümüzde tanımladığımız anlamda milletin, milliyet şuurunun ortaya çıkmasıyla yakınlık ve eş zamanlılık içinde olduğudur. Bu nedenle millet kavramının ortaya çıktığı durumlar, aynı zamanda milliyet şuurunun da ortaya çıktığı dönemdir. Dolayısıyla konuyu şu şekilde çözümlemek mümkün olacaktır: Bazı toplumbilimciler, ulus fikrinin milliyetçiliğin ortaya çıkmasından sonra doğduğunu belirtirken, bazı toplumbilimciler ise ulus fikrinin daima var olduğunu ve ortaya çıkan milliyetçiliğin sadece onun popülerliğini arttırdığını ve benimsenmesini sağladığını ifade etmişlerdir.

2.2. Milliyetçilik Şuurunun Oluşumu ve Gelişimi

Milliyetçilik kavramının nerede ve ne zaman tam olarak ortaya çıktığı konusunda düşünürler tarafından bir görüş birliği sağlanamamış ve bu konuda birden fazla kuram ortaya konmuştur. Ortaya konan bu kuramlarda ise her bir düşünürün politik, iktisadi, kültürel vb. farklı unsurlara ağırlık verdikleri görülür.

XIX. yüzyıl dünyasını derinden tesiri altına alan en önemli kavram kuşkusuz milliyetçilik olmuştur. Ortaya çıkan kavramlar ve bunun eylemsel yansıması olan sosyal hareketler, adlarının anıldığı dönemlerde hızlı bir yükselişten sonra misyonlarını tamamlayıp tarih kitaplarında kendilerine ayrılan yerlerini almış oldukları halde, milliyetçilik kavramı yükseliş döneminden sonra XX. yy.'ın ikinci yarısında dahi büyük etki yaratmış ve bilhassa az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış siyasetlerine etki eden kavramlar arasında güçlü bir şekilde kendinden söz ettirmeyi başarmıştır (Oran, 1997: 19).

İlk başta Avrupa'da ortaya çıkmış olan milliyetçilik akımı, gelişerek sonra Amerika başta olmak üzere Asya ve Afrika kıtalarını da etkileyerek tüm dünyayı sarmış fikri ve siyasi bir akım olmuştur (Hayes, 2010: 11-12).

Milliyetçilik ve bilhassa Türk milliyetçiliği üzerine önemli eserler kaleme almış olan Erol Güngör, Elie Kedourie'ne ait olan "Avrupa'da Milliyetçilik" adlı eserine yazmış olduğu önsözde milliyetçilik ile ilgili görüşlerini ifade etmiştir. Her şeyden önce, milliyetçiliğin farklı ülkelerde farklı durumlar göstermesi, milliyetçiliğin ideolojik bir dünya görüşü yerine toplumsal gerçeklere dayanan sosyo-politik bir değişiklik olduğunu ifade eder. Her ülke kendi şartlarına en uygun olan ve en iyi şekilde uygulanabilecek bir düzeni kurmak istemesinden dolayı milliyetçilik bu amaç için modern ve ileri bir devlet olma çabalarının bir yerde başka bir adı olmuştur. Bu nedenledir ki milliyetçiliğe olumlu veya olumsuz bir tavır takınmak doğru olmayacaktır (Güngör, 1971: 7).

Hayes, milliyet bilincinin ve vatanseverliğin ortak ürünü olarak tanımlamış olduğu milliyetçiliğin iyi anlaşılabilmesi için vatanseverlik ve milliyet kavramlarının öncelikle tanımlanması gerektiğini belirtmiştir (Hayes, 2010: 12).

Şuurlu bir biçimde Türkçü oluşunu Harbiyeli yıllarına dayandırmış olan Akçura'nın milliyetçilik düşünceleri Fransa'da bulunduğu yıllarda milliyetçi düşüncelere sahip olan fikir adamlarından almış olduğu eğitimler neticesinde ortaya çıkmış ve milliyetçilik fikirlerini savunmaya başlamıştır (Akçura, 2004: 65; Mardin, 2006: 278). Milletlerarası ilişkilere her daim ilgi duymuş olan Akçura, bir Türk milliyetçiliği stratejisi belirlenmesinde ve bunun uygulamaya konmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Bu konulara Tercüman ve Sırat-ı Müstakim Gazetelerinde değinmiş ve köklü çözümlerler yapmıştır (Akçura, 1920: 69).

2.3. Milliyetçilik Kuramları

Milliyetçilik kuramları, XX. yy. başlarında milliyetçilik çalışmalarının sosyal bilimlere konu olması ile başlamış ve geliştirilmiştir (Özkırmı, 2008: 12). XX. yy. ortasına denk gelen süreçte çeşitli kuramlar geliştiren ve milliyetçilik konusunda uzman olan Anthony Douglas Smith, Benedict Anderson ve Ernest Gellner milliyetçilik ile ilgili dikkat çekici görüşler ileri sürmüşlerdir. Özkırmı, bu kuramları primordialist, modernist ve etno-sembolcü kuram olarak üç başlık altında toplamıştır (Özkırmı, 2008: 27-28).

Özkırmı'ya göre millet ve milliyetçilik kavramlarının açıklanmasında ve nerede ve ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür (Özkırmı, 2008: 79). Dolayısıyla, söz konusu kavramların doğası gereği net bir şekilde açıklama ve tanımlama yapmak olası değildir.

Çalışmanın bu bölümünde milliyetçilik kuramları üç başlık altında incelenecektir. İlk olarak primordialist kuram ele alınacak, sonrasında milliyetçilik, modernist kuram çerçevesinde ele alınacak ve bu kuram hakkında bazı isimlerin ortaya koymuş oldukları konuya ilişkin görüş ve ifadelerine yer verilecektir. Daha sonrasında ise, modernistlere bir reaksiyon olarak ortaya çıkan diğer iki kuramın orta yolu olarak görülebilecek olan etno-sembolizm kuramı ele alınacaktır.

2.3.1. Primordialist Kuram

Primordialist (İlkçi) kurama göre etnik yapı ile ilgili çalışmalardan dolayı

milliyetçilik yaklaşımlarını bağımsız bir şekilde incelemek olası değildir. Dolayısıyla kuram öncelikle etnik kimliği ve bu kimliğin oluşmasında rol alan temel ilkeleri inceleyerek şekil almıştır (Özkırımlı, 2008: 83).

Primordialist yaklaşım, etnisiteyi yaradılışı gereği, doğduğu bölgeden ve akrabalık münasebetleri, gelenek-görenek, dil, din gibi sosyal ilkelere dolayısıyla gerçekleşen, doğal, değiştirilemez bir mensubiyet hissi ve bundan doğacak sosyal tesianüt olarak görmüştür. Primordialistler bu hususun, benzer özellikleri gösteren kişilerin kolay bir şekilde bağ kurmalarını sağladığını ve etnik grupların meydana gelmesine sebep olduğunu düşünmüşlerdir (Smith, 1994: 7-10).

Bu kuramı kabullenen ve savunan bireyler birbirleri arasında birliktelik ve uzlaşma sağlayamamışlar, bu sebepten dolayı farklı konularda görüş ayrılığı yaşamışlardır. Doğalcı, biyolojik ve kültürel kuram olmak üzere primordialist yaklaşım üç sınıfta ele alınabilir. İlkçi yaklaşımın en uç diyebileceğimiz noktasını oluşturan doğalcı yaklaşım, etnik kimliği cinsiyet ya da beş duyu organı gibi doğal olarak kabul etmiştir. Milliyetçiliğin insanlığın var olduğu günden bu yana süre gelen bir olgu olduğunu kabul eden bu kuram, etnik unsurlar ve milletler arasında bir ayrım gözetmemiştir. Bireylerin tıpkı bir aile yapısı içerisinde dünyaya geldiği gibi etnik topluluklar içinde de bu şekilde doğduğunu kabul etmişlerdir (Özkırımlı, 2008: 82-83).

Primordialist kuramın ikinci kuramı olan biyolojik yaklaşım isminden de anlaşıldığı üzere etnik bağılıkların kökünü soydan gelen niteliklerde ve içgüdülerde aramış ve sosyo-biyolojik yaklaşımların esasında üreme kavramı ve bireyleri ilk olarak üreme eylemine yönlendirerek üreme eyleminde başarıya ulaştırmayı benimsenmiştir. Kültürel yaklaşım primordialist kuramın üçüncü kuramıdır. Etnik bağılıklarda inancı ön plana çıkarmış olması bu şekilde ifade edilmesinin esas nedeni olmuştur. Kişilerin dil, din ve ortak bir geçmiş ile milleti kavramını var etmiş olan ilkelere ya da etnik bir gruba bağlayan esas bağın öncelikli olma vasıflarını taşıdığına ve her şeyden önce geldiğine ve var olduğuna duyulan inançtır. Bu kuramın savunucularının birleştiği ortak payda, etnik kimlik ve bu kimliği oluşturmuş olan dil, din ve soy bağı gibi objektif ilkelerin verili olmuş olması ve bunların nesilden nesile pek fazla değişkenlik göstermeden aktarılmış olduğu fikridir. Fakat doğuştan kazanılan ve sosyal çevreden ve ilişkilerden bağımsız bir şekilde gelişim gösteren etnik bağılılığın mevcudiyeti

fikrinin çok da doğru olmadığı, son zamanlarda giderek artan bir şekilde yapılan etnisite çalışmaları ile ortaya çıkarılmıştır (Özkırımlı, 2008: 89-90).

Bu kurama göre; ulusların varlıklarının çok eski çağlardan bu yana var olduğu ve belirli dönemlerde kendi özlerine dönseler de milli duygularının canlanmasına ve ulus bilincinin gelişmesine yol açan olayların ortaya çıkması milliyetçiliği büyütmüş ve kabuklarından çıktıkları görülmüştür. Primordialistçilere göre milletler zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğramış olsalar dahi milli benlik her daim varlığını korumuş ve ortaya çıkmayı beklemiştir.

2.3.2. Modernist Kuram

Millet ve milliyetçilik gibi kavramlar bu kurama göre nispeten yeni bir fikir olmuştur. XVII. yy.'ın son çeyreğinde ve XVIII. yy.'ın ilk çeyreğine denk gelen dönemde kendini göstermiş olan milliyetçilik düşüncesi de modern asrın bir mahsulü olarak sanayileşme, bürokrasi, sivil toplum ve merkezi devlet kurulması gibi bu asrın mahsulü olarak kendini bulmuştur. Bu demek oluyor ki milliyetçilik, sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel değişim ve dönüşümün bir sonucu olarak kendisine bu asırda yer bulmuştur (Özkırımlı, 2008: 102-103). Modernist kuramı benimsemiş ve özümsemiş olan bilim uzmanları kendilerine özgü farklı düşüncelere sahip olmuşlardır.

2.3.2.1. Hobsbawm'ın Milliyetçilik Yaklaşımı

Gellner'e göre modern çağa ait olan milliyetçilik, ulusal ve siyasal birimler arasındaki uyumun gerekliliğini destekleyen bir ilkedir (Gellner, 2008: 1). Aslında, *“modern milletin ve onunla bağlantılı her şeyin temel karakteristiği, modernliğidir.”* Modernistler, milliyetçi duyguların uyanışı ile bu sürecin meydana getirdiği yeni teşekküllerin etki tepki ilişkisi arasında bir bağlantı bulmuşlardır (Hobsbawm, 2010: 29).

Hobsbawm'a göre, *“modern toprağa bağlı devletler”* ortaya çıktıktan sonra milletlerden söz edilebilmiş ve ulusların belli bir açıdan çok da uzak olamayan bir zaman dilimine ait olduğunu belirtmiştir. Milliyetçiliğin, milletlerden önce geldiğini, ulusların devletleri ve milliyetçiliği ortaya çıkaramadıklarını belirten Hobsbawm,

milletin, sadece toprağa bağlı bir devletin ürünü olmadığını, gelişen teknoloji ve ekonomik şartların olgunlaşmanın belirli bir döneminde meydana geldiğini ileri sürmüştür. Ayrıca ona göre, bireyler arasında konuşma ve yazma dili olarak kullanılan ulus dilleri matbaa icat olmadan, eğitim ve okuryazarlık toplumsallaşmadan gelişim gösterememiştir (Hobsbawm, 2010: 24-25).

Millet inşasının ilk aşaması olan sanayileşme ile etnik gruplar arasındaki uyum, merkezi eğitim ve iletişimin yaygınlaşması modernleşme sürecinin önemli adımlarıdır. Bu süreçlerin ardından toplumun uyum süreçleri iletişimin yaygınlaşmasına neden olur ve bu süreçler hızla yayılırsa milliyetçilik şekillenmiş olur (Deutsch, 1966: 124-125). Esasen bir düşünce tarzı olan milliyetçilik, milleti oluşturma aşamasında, zaruri olarak, tarihi olayların neden olduğu gerçeklerden farklı, bazen kahramanlıklarla, bazen de üstünlüklerle bir tarihin kurgulanması ile oluşturulmuştur. Milleti ve milli benliği oluşturma sürecinde, mitolojik efsanelerle, destansı hikâyelerle yaratılan kahramanlıklar neticesinde ortak bir tarih oluşturulmuştur. Buradan yola çıkarak demek ki *“Milliyetçilik, açıkça öyle olmadığı bilinen bir şeye sıkı sıkıya bağlanmayı gerektirir.” Renan’ın da belirttiği üzere, “Tarihi yanlış yazmak bir millet olmanın parçasıdır.”* (Hobsbawm, 2010: 26-27).

“Milliyetçilik ne kadar kaçınılmaz olursa olsun, artık Fransız Devrimi ile İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gelen emperyalist sömürgeciliğin sona erişisi arası çağdaki gücüne sahip değildir.” diyen Hobsbawm’a göre, yaşanan mensubiyet şuuru ve *“kimlik politikaları”, “milletler ile milliyetçiliğin üçüncü bin yıla hazırlanan karşı konulmaz bir güç olduğu yanılmasını yaratırlar.”* şeklinde ifade etmiştir. Dolayısıyla, *“Milletler ve milliyetçilik olduğundan daha etkili ve daha yaygın görünmektedir.”* (Hobsbawm, 2010: 211).

2.3.2.2. Anderson’un Milliyetçilik Yaklaşımı

Millet kavramı, aydınlanma reformları ve ideolojilerin, iktidar güçlerini yaratıcıdan aldığını söyleyen hanedanların yönetimini yerle bir ettiği dönemde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla egemenlik hayali içerisinde olan milletler, aracsız bir şekilde yaratıcıya doğrudan bağlı olmayı tercih etmişlerdir. Anderson milleti *“Hayal edilmiş bir siyasal topluluktur. Kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içinde*

olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir.” şeklinde ifade etmiş ve millet bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilmiş, fiiliyatta istikrarsızlık ve istismarcılık ilişkileri hangi boyutta olursa olsun, millet kavramı her zaman ve her şart altında yoldaşlık ve kardeşlik olarak düşünülmüştür (Anderson, 2014: 20-22).

Milliyetçilik ile şuurlu bir şekilde sahiplenilen politik ideolojilerle değil, kendinden önce belirmiş kültürel sistemlerle bağlantı kurulması gerektiğini belirten Anderson, hanedanlık ve dinin bu anlamda en önemli kültürel sistem olduğunu söylemiştir. “Aydınlanma çağı, dünyevi akılcılık çağı, beraberinde, kendi modern karanlığını da getirmiştir.” İnsanlık tarihi kadar eski olan bu iki sistem XVI. yy.’a kadar yeryüzünde hâkim olmuş, XVII. yy.’dan sonra gerilemiştir. İşte bu gerileme gelişen ve dönüşen sistem içerisinde XVIII. yy.’da milliyetçiliğin ortaya çıkmasını ve milletin ihtiyaç duyduğu tarihi ve coğrafi yeri sağlamıştır (Anderson, 2014: 25-26).

Kedourie'ye göre XIX. yy.da Avrupa’da icat edilmiş bir doktrin olan milliyetçilik ile insanlık milletlere ayrılmış ve bu milletler kendilerine has özellikleri ile meşru hükümetlerini ve yönetimlerini belirlemişlerdir (Kedourie, 1961: 9). Deniz aşırı yerlerin keşfedilmiş olması ve dönemin kutsal dili sayılan Latince’nin önemini kaybetmeye başlamış olması ile dini topluluklar değerini kaybetmişlerdir (Anderson, 2014: 30-33). İktidarlarının ilahi bir güç tarafından kendilerine verildiği anlayışıyla toplumlara hükmeden kralların üzerindeki bu inancın sarsılmış olmasıyla din üzerinden iktidar sahibi olanların da güç kaybetmesine neden olmuştur. Toplumlara aşıladıkları ölüm korkusu ve kader anlayışı ile ölümden sonra da bir hayat olduğunu topluma empoze eden geleneksel din anlayışları dikkate alındığında dinin önemini yitirmiş olmasının anlamı bu bağlamda büyüktür. Önemini kaybeden dinin yerine ölümlü olmayı sürekli kılacak ve bu sürekliliğe anlam katması için kadim bir geçmişten gelen ve ebedi bir geleceğe doğru ilerleyen millet kavramı kullanılmıştır. Anderson’un da belirttiği gibi milliyetçiliğin büyüü, rastlantıyı yazgıya dönüştürmesinde yatmaktadır (Anderson, 2014: 25).

Anderson’nun iddiasına göre dini toplumların ve hanedanlıkların gerilemelerinin arkasında yatan ana neden zaman içerisinde yaşanan reformlar olmuştur. Yaşanan bu reformlar, dünyayı idrak etme biçimlerini temelden değiştirmiş ve millet kavramının hayal edilmesini mümkün kılmıştır. Yaşanmış olan bu değişim Orta Çağ’ın “eşzamanlılık” kavramı ile özetlenmiş olan zaman anlayışında

yaşanmıştır. Kelimeden de anlaşılacağı üzere Orta Çağ dönemine egemen olan bu anlayışta olaylar eşzamanlı olarak yaşanmış, dün, bugün ve yarın gibi zamansal kavramlar olmamıştır. Tüm yaşananlar ilahi bir güç tarafından daha evvelden belirlenmiş olup, yarın, dünde söylenenlerin gerçekleşmesinden ibaret ve bu iki kavram arasında da zamansal veya nedensel hiçbir ilişki yoktur. Anderson, “Ortaçağ’ın zaman-boyunca-eşzamanlılık kavrayışının” yerini, “homogen ve içi boş zaman” düşüncesinin aldığını ifade etmiştir (Anderson, 2014: 37-39). Milliyetçiliğin içinde meydana geldiği kültürel ortamın, dinin ve hanedanlıkların önemini kaybetmesi ile zaman içerisinde yaşanan değişimlerin olduğunu belirten Anderson’a göre milliyetçiliğin oluşmasındaki en büyük pay, kapitalizmin basım ve dağıtım sektörüne adım atmasına aittir. Anderson, kitabın “modern tarzda kitlesel ölçekte üretilen ilk sanayi ürünü” olduğunu da vurgulamaktadır (Anderson, 2014: 49-53).

Modernist kuram, ulusların modern çağlarda milliyetçilerce yapılan suni yapılar olduğunu savunmuştur. Birbirinden farklı etkenler neticesinde meydana gelmiş olan milliyetçilik akımları, milletleri inşa etmiş ve tarih sahnesine çıkarmıştır. Ancak modernistlerin cevaplanması beklenen “Milletler boşlukta mı oluşturuldu?” sorusuna aranan cevap ile etno-sembolcü kuram ilgilenmiştir.

2.3.3. Etno-Sembolist Kuram

Etno-sembolcü kuram, modernizm baskısına bir tepki sonucu ortaya çıkmış ve ana fikirlerini modernist kuramı eleştirmekten yola çıkarak geliştirmiş, milliyetçilik analizlerinde etnik geçmişe ağırlık veren kuramcılardan oluşmuştur. Conversi, etno-sembolcü kuramı, milli benliklerin mazide kalan mitolojik efsaneler, semboller ve değerlerin tesiri ile şekillendiklerini ve dolayısıyla milletlerin yoktan var edilemeyeceklerini savunan yaklaşım olarak tanımlamıştır. Milliyetçiliği modern dünyanın mahsulü olarak gören primordialist kuramcılardan bu manada ayrılmış olan etno-sembolcü kuramcılar maziden gelen töre, sembol ve mitlerin bugünkü milliyetçiliğin özünü oluşturduğu düşüncesini savunmuşlardır. Etno-sembolcü kuram savunucularının yapmış oldukları milliyetçilik analizleri büyük oranda benzerlik göstermektedir. Düşünörlere göre, milletlerin gelişim süreçleri, etnik geçmişleri de göz önüne getirilerek bir perspektifte incelenmeli ve araştırılmalıdır (Özkırımlı, 2008: 203-205).

2.3.3.1. Smith'in Milliyetçilik Yaklaşımı

Modernist kuramlar, millet ve milliyetçiliğin kapitalizmin büyümesine paralel olarak gelişen büyük ölçekli sosyal değişimlerin mahsulü olduğunu ve dolayısıyla genel manada sosyal ve iktisadi nedenleri temel alarak görüşlerini ortaya koymuşlardır. Smith ise, salt iktisadi faktörlere daha küçük bir rol yükleyen görüş çerçevesinde, modernist bakıştan bu minvalde ayrılmıştır. Modern millet ve milliyetçiliğin eskiden beri süre gelen etnik bağlar ve politik işbirliği üzerine kurulu olduğunu ve bu miras eliyle oluşturulduğunu savunan Smith, iktisadi faktörlerin milliyetçiliğin ortaya çıkması ve gelişmesinde oynamış olduğu rolü inkâr etmeyerek, iktisadi faktörlerin oynadığı rolü kabul etmiş ve bu faktörün hızlandırıcı bir etki gösterdiğini belirtmiştir (Smith, 1994: 39-73). *“Bazı üyeleri tarafından bir ‘millet’ kurması öngörülen bir halk adına özerklik, birlik ve kimlik elde etmeye ve bunları korumaya çalışan bir ideolojik hareket”* olarak temel varsayımlar tarafından tanımlanan milliyetçilik, bir ulusun birlik, benlik kazanması ve kendi kendini yönetmesine ve bunu devam ettirmesine yönelik bir ideoloji olmuştur. Smith, *“devletin değil, milletin ideolojisi”* olarak tanımladığı milliyetçiliğin ana çıkarımlarını şu şekilde belirtmiştir: Her topluluğun kendi kaderini ve tarihini yaşaması ile dünya hayat bulmuştur. Millet, temel öge olarak kendi etrafında şekillenen sosyal, iktisadi ve politik öğelerin esas nedeni olmuş, bütün kutsal yapıların üzerinde görülmüştür. Dünyada barış ve adalet gibi temel yapı taşlarının ulusların özgür ve güvenlik içinde bulunmaları için gerekli olduğu savunulmuştur (Smith, 1994: 121).

Milli kimliğin önde gelen temellerinden birinin, toplumun etno-tarihinin merkezinde yatan altın çağın veya altın çağ idealinin oluşturduğunu ifade eden Smith, bu altın çağın etnik seçilmişlik inançlarındakine benzer bir enerji rolüne sahip olduğunu ileri sürmüştür (Smith, 2018: 235). Ayrıca milli kimliğin oluşmasında ve özgünleşmesinde altın çağ veya seçilmişlik inancı Armstrong’a göre de önemli bir işleve sahiptir (Armstrong, 2018: 26). Milliyetçilik, milletlerin birlik, beraberlik ve bölünmezlik düşüncesini özendirmiş, siyasal ve kültürel soydaşlık bilinci adına her türlü farklılıkların, zor kullanılarak dahi olsa ortadan kaldırılmasının haklı gerekçelerini göstermiştir. Dolayısıyla, devlet, ulus olmanın aracı haline gelmiştir. Aynı cinsten, farklı yapıda bulunan nüfusun farklı etnik kültürlerinin mecburi olarak yerine geçecek olan soydaş bir siyasi kültürü oluşturmak adına sosyo-politik

bütünleştirme politikaları uygulamaya geçirilmiştir. Bu şekilde milliyetçilik kavramıyla, etnik kökenlerine geri dönerek ortaya çıkaracağı düşünülen millet ile kültürel farklılıkları ortadan kaldıracak tek bir biçimlilik meydana getirmeye çalışılmıştır (Smith, 1994: 125). Ortak özel bir ad, ortak bir soy mitolojisi, paylaşılmış olan tarihsel anılar, kültür, dayanışma duygusu gibi kavramlarla etnik topluluklarda bulunması gereken vasıfları sınıflandıran Smith, etnik bir grubu, tarihi ve simgesel-kültürel vasıflarını öne çıkarmış; soydan gelen mitolojilerin rolünü ve tarihsel anılarını vurgulayarak, gelenek, dil, din veya kurumlar gibi bir ya da daha fazla kültürel çeşitliliğe göre ayırt edilecek ortak kültürel bir tip olarak belirtmiştir (Smith, 1994: 41-42). Dolayısıyla, etnisiteyi temel olarak kültürel ve toplumsal bir grup şeklinde değerlendirmiş olan Smith, onu meydana getirmiş olan niteliklerin daha çok nesilden nesile aktarılan kolektif tecrübeler ve kültürel değerler olmakla beraber, biraz da olsa okuryazarlık, kentleşme oranları gibi nesnel belirtilerden de nemalandığını ifade etmiştir. Bir etnisitenin üyelerini diğerlerinden ayırt etmeye kılık kıyafetleri, töreleri, beslenme şekilleri, sanatları, ayinleri, dil ve benzer ortak simgeleri yaramıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında etnisiteler kendilerine ait folklorik simgelerle ayırt edilmişlerdir. Smith'e göre soy mitolojisi olmadan etnik grup üyesi bireylerin yaşamlarını idame ettirmeleri son derece mümkün olarak görülmemiştir. Bireyler, atasına ait herhangi bir veriye değil, kolektif ataya ait mitolojik olgulara gereksinim duymuşlardır. Dolayısıyla genetik mirasın öneminin olmadığı, kolektif soy mitolojisi veya inancı önem göstermiştir. Birleşme ve bölünme, etnik bir grubun oluşmasını belirleyen iki temel esas olmuştur. Birleşme, etnik grubun oluşumunu ve farklı öğelerin birbirleriyle etkileşimleri sonucunda oluşmuştur. Bölünme ise, etnik grupların kendi içerisinde yaşanan görüş ayrılıkları ya da politik nedenlerden dolayı yeni bir grup kurmak için ayrılmalarıdır (Smith, 1994: 40-49).

Smith, farklı anlamlarda kullanılan milliyetçilik düşüncesinin biçimlerini şu şekilde sıralamıştır (Smith 1994: 119):

1. Bir bütün olarak millet ve milli devletlerin kurulma ve devam ettirilme süreci.
2. Aidiyet duygusu içerisinde milletin refahı ve güvenliğiyle ilgili duyguya sahip olmak.
3. Millet görevine ilişkin bir dil ve simge.

4. Milletin gayelerine ulaşacağı ve milli iradeyi başarmak için ortaya konan toplumsal ve politik hareket vb.

BÖLÜM III

YUSUF AKÇURA’NIN HAYATI, ESERLERİ VE KİŞİLİĞİ

3.1. Yusuf Akçura’nın Hayatı

Kazan’daki Türk-Tatarlarına mensup olan Yusuf Akçura, İdil-Volga nehrinin üstündeki, günümüzdeki adıyla “Ul’yanovsk” olan Simbir’de, 2 Aralık 1876, 1872 ya da 1879 senesinde doğmuştur (Temir, 1997: 9).

Çağatayca’da arkadaş, eş anlamındaki, iki ayrı Türkçe sözcüğün birleşmesiyle oluşan “Akçura” sözcüğü, Altınordu devrindeki hanedanlardan birisini belirtmektedir. Ayrıca kul manasına da gelmektedir (Togay, 1944: 19).

Akçura’nın dedesinin ismi Süleyman babasının ismiyse Hasan’dır. Süleyman Bey’in vefatının ardından Akçura’nın babası Hasan’a üç tane kumaş fabrikası kalmıştır (Temir, 1997: 9). Akçura’nın babasının 1878 senesinde ani bir biçimde ölümüyle düzenleri bozulduğu için annesiyle Yusuf Akçura İstanbul’a göçmüştür (Georgeon, 1996: 16). İstanbul’a gelen Akçura, burada bulunan Mahmut Paşa Camii civarındaki ilkokula kaydolmuş ve ilkokulu Yusuf Paşa Mektebi’nde bitirmiştir. Yusuf Akçura, pozitif karşılama da annesi Dağıstanlı Osman Bey’le hayatını birleştirmiştir. Öz evlat olarak karşılanan Akçura, ulusal ve dinsel konularla ilgili eğitimi ve görgüyü üvey babasından almıştır (Temir, 1997: 11-12).

Koca Mustafa Paşa Askeri Ortaokulu’na 1887 senesinde kaydolun Akçura, 1892 senesinde Harbiye’ye kabul edilmiştir ve daha 2. sınıfta iken Genç Türklerin fikirlerini savunduğu için suçlanmış ve ceza almıştır (Georgeon, 1996: 18; Yüce, 1989: 228-229).

Şuurlu bir biçimde Türkçü oluşunu Harbiye senelerine dayandıran Akçura, Kazan’a gerçekleştirdiği ziyaretlerde eniştesi Gaspıralı İsmail Bey’den etkilenmiş, Yenileşme Hareketi’nin (Ceditçiler) öncülerinden Şehabettin Mercani, Alimcan Barudi ve Kayyum Nasırı’yle de görüşmüştür. Harbiye’yi üsteğmen rütbesiyle 1897 senesinde bitirmesinin ardından 84 arkadaşıyla birlikte Trablusgarp’a sürgün edilen

Akçura, o zamanlarda sürgünle ilgili bütçe olmadığı için kalede esir tutulmuştur. Jön Türklerin Sultan'la ittifak imzalamaları ile beraber esaretten kurtulmuş ve rütbesini almıştır. Binbaşı Şevket Bey'in yardımıyla 1899 senesinde iki arkadaşıyla beraber Tunus üstünden Avrupa'ya giden Akçura, Paris'te bulunmuştur. Paris'te Siyasi Bilimler Serbest Okulu'na yazılan Akçura, dönemin önemli isimlerinden dersler almıştır. Güney ile Kuzey Türklerinden aldığı terbiye ve Avrupa'nın bilim ortamından edindikleri ile Akçura, milliyetçilikle Türkçülüğü siyasi sahada uygulama fikriyle çalışmalarına başlamıştır. Öğrenimini sürdürdüğü Paris'te, Ali Rıza Bey tarafından yayımlanan Şura-yı Ümmet Gazetesiyle Fransızca Meşveret Gazetesi'ne makaleler yollamıştır. Sunduğu tez ile Paris'teki eğitimini dereceyle tamamlamıştır (Temir, 1997: 27-28; Akçura, 1914: 106-108; Georgeon, 1996: 21-22). İsmail Gaspıralı'dan düşünsel manada derin bir şekilde etkilenen Akçura, Cedircilerin ileri gelenleri ile sohbetlere katılmıştır. Tunus'a oradan da Paris'e giderek dönemin önemli şahsiyetlerinden eğitim alma imkânına sahip olmuştur. Eğitim hayatını başarılı bir şekilde sonuçlandırmıştır.

1904 senesinde, Kazan'daki akrabalarının yanlarına giden Akçura, aynı sene Mısır'da yayımlanan "*Türk*" gazetesine "*Üç Tarz-ı Siyaset*" isimli makaleyi göndermiştir. Bu gazetenin başyazarı olan Ali Kemal Bey'de "*Cevabımız*" adlı makalesi ile Akçura'nın yazısını cevaplamıştır (Akçura, 2005: 63-74). Akçura'nın kaleme aldığı manifesto olarak kabul edilen yazısı Türk gazetesinde yayımlandıktan sonra bir kesim üzerinde yankı uyandırmıştır.

Meşrutiyet'in ilanıyla 1908 senesinde ülkeye yeniden dönen Akçura'nın siyasi düşünceleri iyice gelişmiş, Türkçülük düşüncesi noktasında daha da bilinçlenmiş, örgütlenme açısından ise önemli tecrübeler elde etmiştir (Akçura, 1981: 11). Türkçülüğün örgütlenmesiyle Türkçü teşkilatların açılması konusunda Meşrutiyet'in getirdiği özgürlüğün etkisi olmuştur (Temir, 1997: 40). Yusuf Akçura'nın kuruluşundan faaliyetlerine dek aktif olarak katıldığı Türkçü derneklerin en canlı faaliyetlerde bulunanı kuşkusuz Türk Yurdu'dur. 1911-1917 senelerinde müdürlüğünü yürüttüğü Türk Yurdu dergisinde Akçura, Türklükle Türkçülüğün en iyi savunucusu haline gelmiştir (Ülken, 2005: 388). Meşrutiyetin getirmiş olduğu bir dizi esneklikler sayesinde örgütlenmeye başlayan Türkçü aydınlar kendilerini Türk Yurdu dergisinde göstermişlerdir.

Rusya’da tutsak olduğu yıllarda, Türklere yardım için 1917 senesinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti delegesi olarak İskandinavya’ya yolculuk yapan Akçura, Bolşeviklerin engellemesine hatta yaşamsal anlamdaki tehlikelere karşın görevini tamamlamış ve 1919 senesinde ülkeye dönmüştür (Togay, 1944: 66-68).

Anadolu’da Milli Mücadele’ye katılma hazırlıklarında bulunan ve Türk Ocağı’nın çalışmalarına dâhil olan Akçura, Ahmet Ferit’in Milli Türk Fırkası’na üye olmuştur. 1920 senesinde Selma Hanım ile evlenmiştir. Aynı sene içinde eşiyle beraber Anadolu’ya geçen Akçura, ulusal savaşa dâhil olmuş ve inandığı değerler için bu konuda da milletine katkılar sunmuştur (Temir, 1997: 63-64).

Yusuf Akçura, Cumhuriyet Halk Fırkası’na katılıp, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde vekil olmuştur. Dış politikanın biçimlendirilmesinde aktif katkılarda bulunan Akçura, Atatürk’ün kültür sorunlarında müşavirliğini yapmıştır (Temir, 1997: 65). Yeni devletin kurulmasında Atatürk’ün fikir ekibi içerisinde yer almıştır.

Tam bağımsız bir devlet olmanın iktisadi güç ile söz konusu olabileceğini belirten Akçura, Cumhuriyet’in *Milliyetçilik* ile *Halkçılık* fikirlerinin oluşmasında oldukça önemli katkılarda bulunmuştur (Çakmak & Yücel, 2002: 36).

1925 senesinden başlayarak vekilliğin yanında akademik olarak tarihçilik çalışmalarını ve Türk Ocağı’ndaki görevlerini de devam ettiren Akçura, 1931 senesinde Türk Tarih Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşuna katkıda bulunmuş ve bir sene sonra TTTC’nin başkanı olmuştur. 1932 senesinde toplanan ilk Türk Tarih Kongresi’nde başkan olmuştur (Georgeon, 1996: 127-128).

Ülken ile Tuğrul ismini verdiği iki evladı bulunan Akçura, 11 Mart 1935’te yaşama veda etmiştir. Edirnekapı mezarlığında medfun bulunan Yusuf Akçura’nın kabristanına “*Süyüm Bike*” maketi yapılmıştır (Temir, 1997: 76-77). Akçura’nın doğduğu toprakların, Kazan Hanlığı’nın sembol ismi aynı zamanda Tatarların Milli Kahramanı olan Süyüm Bike Hatun’un adıyla anılan minare maketi mezarına yaptırılmıştır.

3.2. Yusuf Akçura'nın Eserleri

Tüm lehçelerini bildiği Türkçenin yanında aynı seviyede Fransızca bilen Akçura, Rus diline de aşinadır. Akçura, kaleme aldığı ilk yapıtını 1897 senesinde Harbiye'de okurken "Musavver Malumat" gazetesinde yayımlamıştır (Akçura, 1981: 13).

Akçura'nın yaşamı boyunca yayımlandığı yapıtları üç kısımda tasnif edilebilir (Kartal, 2005: 10):

1. Genel Türk Tarihi'yle özellikle Türkçülükle ilgili yapıtları
2. Osmanlı Tarihi'yle ilgili yapıtları
3. Avrupa'nın yakın çağdaki sosyal, siyasi ve iktisadi durumuyla ilgili yapıtları.

Şehabettin Mercani'nin bibliyografyası, Yusuf Akçura'nın ilk eseridir (Mardin, 2006: 277). Türkçe ve Fransızca yapıtları bulunan Akçura'nın yayımlanan kimi Türkçe eserleri şu şekildedir:

1. Üç Tarz-ı Siyaset
2. Ulum ve Tarih
3. Şûra-yı Ümmet'te Çıkan Makalelerim
4. Mevkufiyet Hatıraları
5. Türk, Cermen ve Slavların Münasebat-ı Tarihiyeleri
6. Tarih-i Siyasi Notları
7. Şark Meselesine Dair Tarih-i Siyasi Notları
8. Muasır Avrupa'da Siyasi ve İctimai Fikirler ve Fikri Cereyanlar
9. Siyaset ve İktisat Hakkında Birkaç Hitabe
10. Tarih-i Siyasi
11. Zamanımızın Avrupa Siyasi Tarihi
12. Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri
13. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Bu Vakaya Dair Başlıca Menba'lar
14. Türkçülük, Türkçülüğün Tarihi Gelişimi

Yusuf Akçura, mezuniyet çalışması olan Osmanlı Saltanatı Müessesatının

Tarihine Ait Bir Tecrübe ve Rusya'daki Türk-Tatar Müslümanlarının Şimdiki Vaziyetleri ve Emelleri adlı hazırlamış olduğu Fransızca iki eseri de bulunmaktadır (Akçura, 1981: 19-21).

Akçura, *Muasır Avrupa'da Siyasi ve İçtimai Fikirler ve Fikri Cereyanlar, Siyaset ve İktisat ve Üç Tarz-ı Siyaset* konu başlıklı yapıtlarında başlıca düşüncelerini anlatmıştır (Ülken, 2005: 389).

Üç Tarz-ı Siyaset'te değerlendirdiği temel konular şunlardır (Kartal, 2005: 15):

1. Osmanlılıkla Osmanlı ulusu olmak
2. İslamcılıkla İslam'a dayanan bir devlet kurmak
3. Türkçülükle Türk ulusçuluğu temelli bir sistem inşa etmek

Akçura, söz konusu 3 harekete, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük ismini verdiği gibi kimi zaman da bunlara “üç meslek-i siyasi” ismini verir. Bunların hepsinin özellikle gelişmeye katkıları üstünde durmuş ve hangisinin takip edilebileceğini ele almıştır (Kartal, 2005: 15).

Akçura yapıtında, Osmanlıya güçlü bir ilerleme sağlayabilmesi için uygulanacak olan politikaları bilimsel bir bakış açısıyla incelemiştir. Tanzimat'ta ortaya çıkan Osmanlıcılığın, 1870'lerdeki Panislamizm'in özellikle Abdülhamit tarafından desteklendiğini belirten Akçura, Pantürkizm'den de bahsetmiştir (Akçura, 2005: 35-44). Akçura, eserinde Osmanlı yönetiminin Osmanlılık, Pantürkizm ve Panislamizm tercihleri arasından Panislamizm'i desteklediğini özellikle vurgulamıştır.

Türk Gazetesi'nde Akçura'ya yanıt yazısında Ali Kemal Bey, “... *Bizim için Türk'ü İslam'dan, İslam'ı Türk'ten, Türk ve İslam'ı Osmanlılıktan, Osmanlılığı Türk'ten, İslam'dan ayırmak, tekliği üçe bölmek olamaz. Hayalimize gelse bile fikrimize yerleşemez*” şeklinde konuşmuştur (Akçura, 2005: 63). Ali Kemal Bey, Yusuf Akçura'ya bir cevap niteliğinde kaleme aldığı makalesinde Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük fikir akımlarının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini aksinin fikirlerinde yer edinmeyeceğini kesin bir şekilde ifade etmiştir.

Kahire'de birinci baskısı gerçekleştirilen Üç Tarz-ı Siyaset eseri, Kuzey Müslümanları arasında heyecanla karşılanmış, Kazakistan'da yapılan bir toplantıda

eserin seksen ciltlik bir yapıt olduğu görülmüştür (Georgeon, 1996: 48).

Değerlendirmesi iyi yapıldığı zaman Üç Tarz-ı Siyaset'in Türk ulusunun içerisinde bulunduğu krizden kurtulabilmesi için takip edilecek yolun dinden ayrı bir düşünce olmadığı anlaşılmaktadır. Akçura'nın çok şiddetli bir biçimde desteklemiş olduğu Türkçülük düşüncesini, İslam inancının kuvvetlendirmesinin önemli ve zaruri bir katkı olduğu anlaşılmıştır (Akçura, 2005: 56-62). Türkçülük fikrini ulusun içerisinde bulunduğu buhrandan kurtuluş reçetesi olarak gören Akçura, bunun İslam inancından ayrı olarak düşünölemeyeceğini vurguladığı görölmektedir.

Türkçölük ve Hatıralarım isimli eserlerinde Üç Tarz-ı Siyaset'i incelerken Akçura, Türklük siyasetiyle Türk birliğinin, İslam siyasetiyle İslam birliğinin karıştırılmış olduğundan bahsetmiştir. Osmanlının içerisinde Müslömanlık ya da Türkçölük siyaseti izlemenin, kendi haricinde de Panislamist veya Pantürkist politikası gütmenin her zaman mümkün olduğunu belirtmiştir (Akçura, 1978: 173; Akçura, 1914: 117).

1919-1924 yıllarında değışik yayın organlarında yazdığı yazılarını ve gerçekleştirdiğı hitapları bir araya getirdiğı Siyaset ve İktisat yapıtında Akçura, siyasete, felsefeye, tarihe, toplum bilime ve iktisada ne seviyede hâkim olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka yapıtı Muasır Avrupa'da Siyasi ve İçtimai Fikirler ve Fikri Cereyanlar isimli eserinde Akçura, *millet* ile *milliyet* düşüncesini tanımlamıştır. Avrupa'da ortaya çıkan ulusçuluk akımının, dönemin münevverlerinin Osmanlının yapısına hasar veremeyecekmiş gibi gördüklerini belirten Akçura, tersine Osmanlıya büyük zarar verdiğini belirtmiştir (Akkuş, 2009: 17). Kaleme aldığı eserinde birden fazla alandaki hâkimiyetini gösteren Akçura'nın, gelişen ulusçuluk akımlarının sonucu olarak Osmanlı Devleti'nin yaşayacağı sıkıntılara dikkat çekmesi, onun aynı zamanda sahip olduğu öngörüü de ortaya koymaktadır.

Akçura, yapıtlarında hep hürriyet, eşitlik, beraberlik, Türkçölük ve Türk milliyetçiliğı gibi konulardan söz etmiştir. Ayrıca, tarihle toplum bilimi haricinde ekonomi, politika ve felsefe konularında da yeterli bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Son tahlilde kuzeyden güneye, batıdan doğuya, ulusal mücadeleden zafere dek giden yolda Türkçölük için mücadele ettiğı görölmektedir.

3.3. Yusuf Akçura'nın Kişiliği ve Düşünce Sistemi

Türkçülüğün öne çıkan isimlerinden biri olan Akçura, Rusya'da doğmuştur, Osmanlı topraklarında öğrenim görmüştür, iki değişik kültürde ve coğrafyada faaliyetlerde bulunup, kıyaslamalar yapmıştır. Batı'da da eğitim görmesiyle çok boyutlu değerlendirmeler yapabilmıştır. Akçura'nın Akdeniz devletlerini görmesi de düşünsel yaşamını zenginleştirmiştir.

Yusuf Akçura'ya fikir açısından etkide bulunanların ilki üvey babası Dağıstanlı Osman Bey, amcası İbrahim Bey ile eniştesi Gaspıralı İsmail Bey'dir. Akçura kültür, ahlak, din, terbiye vb. konularda üvey babası Osman Bey'le amcası İbrahim Bey'den bilgiler almıştır. Geniş ve zengin bir kütüphanesinin bulunmasından dolayı amcası İbrahim Bey'den faydalanmıştır. *“Dilde, fikirde ve işte birlik”* cümlesinden etkilenip İsmail Gaspıralı'nın çıkardığı gazeteden faydalanmıştır (Çakmak & Yücel, 2002: 27).

Akçura, yaşamında pek çok hususta düşünce sahibi olmasını Gaspıralı'ya borçludur. Gaspıralı, Türk milletinin birliği, mutedil siyaset, siyaset sahasından ziyade kültür sahasında mücadelede bulunma, sosyal terakki, kadının yeriyle önemi vb. konulardaki düşünceleri ile Akçura'ya etkide bulunmuştur. Bunların yanı sıra, tarihi analizlere önem vermek gibi bilimsel alışkanlıklara sahip olmasında ve devletin dine karşı tarafsız olması hususunda İsmail Gaspıralı'nın etkisi fazladır (Georgeon, 1996: 26-27). Türkçülükle ilgili düşüncelerinin yanında geniş bir entelektüel donanımına da sahibi olan Gaspıralı'nın fikirleri, Akçura'nın düşün dünyasını önemli ölçüde etkilemiş ve şekillendirmiştir.

Akçura, Şehabettin Mercani, Alimcan Barudî ve Kayyum Nasiri vb. Kazan Tatarlarının yenileşme hareketinin yani Cedidcilerin öncülerinden de etkilenmiştir (Çakmak & Yücel, 2002: 28). Yaşadığı dönemde dinsel devrim, kültür çağdaşlaşması gibi akımlar birbirlerini tamamlayan öğeler olarak ön planda yer alıyordu. Georgeon'a göre, Akçura, Müslümanlığa karşı olan, dini kurumları dışta bırakan bütün reformlara karşı çıkmıştır (Georgeon, 1996: 25). Bir yandan Cedidcilerin ileri gelenlerinden etkilenen Akçura, diğer taraftan İslam dinini kapsamayan düşüncelere de uzak durmuştur.

XIX. asrın son 25 yılında gittikçe artan ve ilgiye mazhar bir akım olan

Türkçülük, Akçura'ya etkide bulunan en güçlü akımdır. Türkçülük düşüncesi dil, kültür ve tarih alanları ile çerçevelenmiş bir ulusçuluk bilincidir (Georgeon, 1996: 27). Türkçülükle tanışmasını amcası İbrahim Bey'e borçlu olan Akçura, ilk Türkçülerden olan Bursalı Mehmet Tahir, Velet Çelebi ve Necip Asım vb. fikir adamlarının yapıt ve açıklamalarından etkilenmiştir (Akçura, 1914: 101). Akçura'nın milliyetçi bir metoda sahip olmasında Ahmet Cevdet tarafından 1894 yılında yayımlanan *İkdam* Gazetesi farklı bir öneme sahiptir (Georgeon, 1996: 28).

Paris'teki öğrenim yaşamında derslerine katıldığı Emile Boutmy, Albert Sorel, Funck Brentano, Leroy Beaulieu gibi fikir adamlarının Yusuf Akçura'nın düşünce yapısını etkilediği görülmektedir. Akçura, bu hocaların "*ciddi bir milliyetçilik*" düşüncesine sahip olduklarını vurgulamıştır (Mardin, 2006: 278).

Fransa'dayken aldığı eğitim esnasında farklı sosyal aktivitelere dahil olmuştur. Önemli bir Beethoven hayranı olan Akçura'nın şahsiyetinin zenginleşmesi konusunda çevresinin ve Batılı hocalarının katkıları olmuştur (Esin, 1987: 36). Paris'te tanışarak görüştüğü hemşerisi Kazanlı Tatar Sadri Maksudi'ye göre Akçura, "*olgun, ciddi düşünen, kültürlü, dengeli, sevgi ve hürmete layık bir Türk münevveri*"dir (Çakmak & Yücel, 2002: 39). Akçura, eğitim aldığı Batılı hocaları sayesinde düşün dünyası zenginleşmiş ve hemşerisinin övgüsüne de mazhar olmuştur.

Akçura, iradeli ve istikrarlı bir yaşam sürmüştür. Cemiyetçilikle iyi bir hatip olma gibi özelliklere sahip olan Akçura, bütün bunların yanı sıra iyi bir teşkilatçıdır. Bu niteliklerini değişik yerlerde yaptığı toplantılardaki hitaplarından ve vatanın farklı yerlerinde yurttaşları teşkilatlandırmasından görmek mümkündür (Çakmak & Yücel, 2002: 39).

Akçura'nın fikir metodu üç temel öge üzerine kuruludur: "*Türk Milliyetçiliği, Ekonomi, Faydacılık*" (Kuran, 1987: 45-48). "*Milliyetçilik ve halkçılığın temel hedefi kayıtsız ve şartsız milli egemenliktir*" diyen Akçura, milliyetçilikle halkçılığın son dönemlerde dünya üzerinde batıdan doğuya dek uzanan önemine vurgu yapar (Mura, 2006: 113-115). Türk ulusçuluğu düşüncesini halkçılıkla ilişkilendiren Akçura, ulusçuluğa ulaşma konusunda halkçılığı bir vasıta şeklinde görmüş ve kullanmıştır. Yayın hayatında çıkardığı dergilerde, ulusçuluğun toplumun bütün sınıflarına ulaşmasına yönelik olarak büyük bir çaba içerisinde olduğu görülür (Çakmak & Yücel,

2002: 45-47).

Batı’da aldığı eğitimin tesirinde, karanlık kuvvetlerin ekonomi üstüne oynadığı oyunu ortaya çıkarma çabası içindeki Akçura, 1902 senesinde Şura-yı Ümmet’te yayımlanan *Mesele-i Şarkıyye’ye Dair* isimli makalesinde Doğu probleminin politik ve dinsel boyutlarını kenara bırakıp iktisadi yönüne dikkatleri çekmiştir. Ardından tezini kanıtlamak üzere Marks’a atıflarda bulunmuştur (Akçura, 1902: 1-3). Yusuf Akçura’nın ekonomi üstünde bu kadar durmasından dolayı Marxist olduğunu söyleyenler de olmuştur (Çakmak & Yücel, 2002: 45-46). Yusuf Akçura, Doğu problemlerinin ekonomik boyutlarına değinmiş ve savını Marks ile desteklemiştir.

Var oluş gayretinde öne çıkan tabii seleksiyon sonucu kuvvetin elde edilmesinin zorunlu olduğunu ifade eden Akçura’da kuvvet ana fikri hâkimdir. En öne çıkan ideali Türklere Avrupa’nın üstünlüğü karşısında dayanma kuvveti verecek siyasi metodu ortaya koymaktır. Genç Türklerin *İttihat ve Terakki* düşüncesi karşısında “*Kuvvet ve Terakki*” düşüncesini savunmuştur (Akçura, 1902: 1-2).

Yararcılık, Akçura’nın fikri alt yapısını oluşturan bir başka etkidir. Milletlerin her şeyden evvel kendi yararları için mücadelede bulunması gerektiğini ifade etmiştir (Çakmak & Yücel, 2002: 46). Üç Tarz-ı Siyaset’te ortaya konan düşüncelerin yararcı bir yaklaşımla ele alındığı anlaşılmaktadır. Osmanlıcılığı, İslamcılığı ve Türkçülüğü, Osmanlı Devleti’nin yararına olacak şekilde incelemiştir (Georgeon, 1996: 34).

Pek çok Türkçüden ayrı bir fikri yaşamı bulunan Akçura’yı “*Unutulan Adam*” isimli makalesinde Ziya Gökalp’le kıyaslayan Niyazi Berkes şunları söylemiştir: “*Ziya Gökalp’in düşün yolu yalın kattır. Boyuna suyun üstünde yüzen bir yüzücünün görünen düzeyinde gider. Akçura’nın düşün denizindeki yeri ise bu kadar kolay görünür türden değildir. Kimi kez su yüzüne çıkan, çoğu zaman suyun altına dalarak yol aldıktan sonra gene gözüken bir yüzücüye benzer. Tek düzeye alışanlar, onun su altında gittiği çizgiyi göremezler...*” (Berkes, 1976: 194-203). Gökalp’in fikir dünyası görünürde belirginken Akçura’nın fikir dünyasının derinliklerini anlamak için görmekten daha fazlasına ihtiyaç vardır.

Akçura, başta ailesi olmak üzere etkilendiği ortamlardan elde ettiği bilgi ve

kültür ile çalışkan, ileri görüşlü ve mücadeleci bir yapıya sahip Türk ulusçusu şeklinde kendisini yetiştirmiş ve hayatı boyunca yaptığı mücadeleyi devam ettirmiştir.

3.3.1. Yusuf Akçura'nın Siyasi Fikirleri

“Pantürkizm’in babası” olarak nitelendirilen Akçura'nın, dönemin sosyo-politik ortamı içerisinde Osmanlıcılık ve İslamcılık fikir akımlarından ziyade Türkçülüğün şahsiyet kazanmasında önemli çabaları ve çalışmaları olmuştur. Akçura'nın hayatı boyunca savunduğu fikri düşüncelerinin özünü Türk milliyetçiliği anlayışı oluşturmaktadır (Akkuş, 2009: 10).

Milliyet kavramının 19. yüzyıldan başlayarak kültürel ve politik bir anlam kazandığını ifade eden Akçura, yapmış olduğu tahliller sonucunda önceleri ırk anlamında ortaya çıkan bu fikrin dil ve tarih tetkikleri neticesinde doğduğunu belirtmiştir. Ona göre milli devlet ve milli egemenlik anlayışını ortaya çıkaran şey egemenliğin millete ait olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Akçura, 2004: 27-61).

Kelebek etkisi gibi yayılarak birden fazla ulusu bünyesinde barındıran devletlerin yerini ulus-devletlere bırakmasına neden olan milliyetçilik akımından Osmanlı Devleti'nin de etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. İşte böyle bir durumdan yola çıkarak Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu sorunları aşikâr bir şekilde meydana getiren Yusuf Akçura, Türk toplumunun geleceğinin Sultan'ın kişisel egemenliği altındaki çok uluslu bir yönetim şeklinden ziyade millete dayandırılmış demokratik ulus-devlet anlayışı ile var olacağına inanmıştır. Yusuf Akçura'nın milliyetçilik düşüncesinin temelini kayıtsız şartsız milli egemenlik oluşturmaktadır (Akçura, 2006: 113-115, 141-162). Her ulusun kendi devletini kurma arzusu, çok uluslu yapıya sahip devletlerin milliyetçilik akımı sonrası parçalanmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Yusuf Akura, Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi Osmanlı Devleti'nin ömrünün uzatılması için ortaya konulan siyasi hareketleri enine boyuna yorumlayarak uygulanabilirliklerine eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Osmanlıcılık politikasını, Amerikan toplumu gibi Osmanlı yönetimindeki Müslim ve gayr-ı Müslim tebaadan bir toplum meydana getirerek Osmanlı Devleti'nin devamlılığının sağlanması olarak tanımlayan Akçura, bu düşünce siyasetinin kâğıt üzerinde tartışılabileceğini ancak

uygulanabilirlik açısından son derece imkânsız olduğunu savunarak “*Osmanlı milleti meydana getirmekle uğraşmanın beyhude bir yorgunluk*” olacağını söylemiştir (Akçura, 2005: 36-50-54). Yusuf Akçura, yazılarına *Millet-i Osmaniye* ifadesini hiçbir zaman yansıtmamış bunun yerine *Heyet-i Osmaniye*, *Heyet-i Müctemiai Osmaniye* ifadelerini kullanmıştır (Togay, 1944: 77). Devletin devamlılığı için ortaya konulan her savı enine boyuna tartışan Akçura, Osmanlıcılığın sürdürülebilirliğinin beyhude bir çaba olduğunu belirtmiştir.

Osmanlıcılık politikasının Osmanlı Devleti’nin devamlılığını sağlayamayacağının anlaşılmasından dolayı ortaya çıkan bir diğer politik hareket olan İslamcılık politikası Osmanlı tebaasında bulunan Müslümanları ve sonrasında yeryüzündeki Müslümanları bir araya getirmek ve birleştirmeye çalışmak için ortaya konulmuştur. “*Din ve millet birdir*” ilkesinde tüm Müslümanları “*tek bir millet*” haline getirmek ve böylelikle Osmanlı Devleti’nin varlığının sürdürülmesi amaçlanmıştır. Akçura, Abdülaziz’in padişahlığının son zamanlarında ortaya çıkan *Panislamizm* tabirinin, II. Abdülhamit tarafından da tatbik edildiğini belirtmiştir. Söz konusu dönemde Osmanlı Devleti’nin izlemiş olduğu genel siyasette İslam dininin öneminin arttığını ve belirlenen siyasi politika ile Osmanlı Devleti’nin Tanzimat döneminde üzerinden atmak istediği “dini devlet yönetim şekli” tekrardan benimseye çalıştığını önemle vurgulamıştır (Akçura, 2005: 38-41). Dolayısıyla Akçura, Panislamizm anlayışlı bir çabanın Osmanlıcılık fikri gibi beyhude bir çaba olduğunu ileri sürmüştür.

Yusuf Akçura’ya göre, İslamcılık fikri Osmanlı tebaasındaki Müslim ve gayr-ı Müslim olan Türkler arasında din engeli çıkaracak ve kan bağı olan kardeşlik din ayrılığı ile son bulacaktır. Ayrıca gayr-ı Müslimlerin yaşadığı yerlerde toprak kaybedilmesine neden olacaktır. Ancak tüm bunlara rağmen İslamcılık fikri, Osmanlı Devleti’nin bünyesinde barınan ne kadar Müslüman tebaa varsa -tabi bunlara Müslüman Türkler de dahil- güçlü bir bağla bağlanacak ve güçlü bir yapı meydana getirecektir. Böylelikle çok uluslu ve dinden oluşacak olan *Osmanlı Milleti*’nden daha etkili ve güçlü bir halk topluluğu ortaya çıkacaktır. Osmanlı Devleti padişahlarının aynı zamanda İslam Halifesi olarak da görev yaptığını belirten Akçura, her Müslüman bireyin ulusundan önce “*Elhamdü-lillah Müslümanım*” dediğini belirtmiştir. Bu siyasetin başarılı olması aynı zamanda Müslüman coğrafyasının büyük çoğunluğunu

elinde tutan Batının bu coğrafyalardaki hâkimiyetini kaybetmesi sonucunu doğuracaktı. İşte o yüzden İslamcılık siyasetinin uygulanmasındaki en büyük engel ve gücü Batı oluşturmuştur. Tam da bu yüzden, Pantürkizm İslamiyet'in gücünden fayda sağlamalıydı (Akçura, 2005: 55-60). Pantürkizm'in ancak bu şekilde hedefine ulaşması mümkün olabilirdi.

Yusuf Akçura, 'Türk Birliği' politikasıyla Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Türklerin, sadece din bağındansa "din ve ırk bağı" ile daha sıkı bir şekilde kucaklaşıp sarılacaklarına ve aslında Türk olmadığı halde belli bir seviyeye kadar kendini Türk hisseden diğer Müslim toplulukların da Türklüğü kabulleneceğine inanmıştır. Bu politikanın faydası dili, dini, ırkı, örf, adet ve geleneklerinin bir olduğu, Asya kıtasının üçte ikisinden daha fazla bir alanına sahip ve Avrupa'nın şarkına kadar yayılmış olan Türk milletinin diğer büyük medeniyetler arasında var oluşunu muhafaza edecek ve milliyet şuuruna hizmet edebilecek Türk topluluklarının en güçlüsü ve muasırlaşmışı açısından en önemli role Osmanlı Devleti sahiptir. Tüm bunlara rağmen, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan, Müslüman olan ancak Türk olmayan ve de Türkleştirilmesi muhtemel olmayan tebaanın ayrılması endişesi, Osmanlı Devleti'nin Türk olmayan Müslimler üzerinde ciddi bir ilişkisinin bulunmayacağına yönelik çekincesi vardı. Türkleri birleştirme siyaseti uygulamasında bile İslam politikasından fazla engeller hâsıl olmuştur (Akçura, 2005: 58). Dolayısıyla devletin varlığını sürdürmesi için oluşturulmaya çalışılan Türk Birliği düşüncesinin uygulanması noktasında Türk olmayan tebaa ile ilgili çekinceler dikkat çekicidir.

Milliyet fikrinin Türkler arasına girmesi her ne kadar Batı'nın etkisi ile olsa da bu düşünce henüz çok yeni idi. Ütopik bir düşünce gibi görünse dahi Türkçülük fikirleri ve Türkleri bir arada tutma ve birleştirme düşüncesi yeni doğmuş bir çocuktan farksızdı. Henüz Türklük bilincinin tam manası ile oluşmaması, İslamiyet'te olduğu gibi güçlü bir teşkilatlanma ve o kusursuzluk hissiyatından oluşacak hazırlık Türklükte yoktu. Bir araya getirilip birleştirilecek olan büyük ve çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Türkler geçmişlerini hatırlama noktasında mazilerini unutmuş bulunuyorlardı. Türk milliyetinin var oluşunda İslam dini ehemmiyetli bir rol oynayabilirdi (Akçura, 2005: 60).

Dinlerin milletle hem hal olup, birleşip onlara yardım ederek toplumsal ve politik ehemmiyetlerini koruyabileceklerinden bahseden Akçura, öbür yandan da

toplumlarda vicdan özgürlüğünün ve bireyselleşmenin arttığına ve dinlerin, politik ve toplumsal önemlerini yitirmeye başladığına dikkat çeker. Akçura, bu tezine örnek olarak çeşitli bölgelerde Katolikliği, Rusya’da Ortodoksluğu, İngiltere’de Anglikanlığı ve Almanya’da da Protestanlığı gösterir (Akçura, 2005: 60). Dolayısıyla dinlerin toplum üzerindeki bu düalist etkisi Akçura’nın sorguladığı noktalardan biri olmuştur.

Bu şartlarda İslamiyet, Türkçülük politikasına ehemmiyetle destek vererek gerek sosyal gerekse siyasi önemini ve etkinliğini sürdürmeyi devam ettirmelidir. Milliyet olgusunun isteğe bağlı olmayıp doğal bir durum olduğunu, soydan, kandan ve nesilden doğduğunu belirten Akçura, Türkçülük hareketinin başarıya ulaşabilmesinin maddi bir temele dayandırılmasını da şart görmüştür (Akçura, 1978: 24). Bu anlamda Türkçülük hareketinin/siyasetinin uygulanması ve başarıya ulaşabilmesi için ekonomik olarak da desteklenmesi gerekmektedir.

Kendini “*Demokratik Türkçü*” olarak tanımlayan, milliyetçiliği etnik ayrımcılık esasına dayandırmayan Akçura, sömürgeci yayılımcı milliyetçiliğin yeryüzünde bitmediğini, lakin bitmeye de mahkûm olduğunu dile getirmiştir (Akçura, 2006: 7-10).

2.3.2. Yusuf Akçura’nın Çağdaşlaşma Fikirleri

Türk milletinde, şark kültüründen garp kültürüne, imparatorluktan ulus devlete geçişte Yusuf Akçura’nın da içinde yer aldığı Türkçü aydın takımının muasırlaşma üzerine düşüncelerinin değerli fikri tesirleri olmuştur (Sarıay, 2004: 242).

Akçura, yer aldığı Türkçü aydınlardan farkla Batı’nın ilmini ve fennini almaya karşın daha müsamahakâr ve hoşgörülü olmuş, muasırlaşmayı Türk milleti için ölüm kalım meselesi olarak görmüştür. Kültürü bir bütün olarak ele alan Akçura, onu maddesel ve düşünsel hususlarını birbirinden ayırmadan değerlendirmiştir. Ayrıca bu konuyu Batı’nın düşündüğü şekilde düşünmek gerektiğini ve çağdaşlaşmak için okullara çokça önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Akçura, 1912: 727-728). Batı’daki eserlerden faydalanmaya çalışmak ve bilimsel olayları yakından izlemek isteyen Akçura, tüm bunları Türk Yurdu’nda tercüme etmek için ayrı bir sayfa açmıştır

(Tuncer, 1990: 504).

Muasırlaşmanın varoluşunun kayıtsız şartsız demokratik ve milli egemenliğe dayalı bir devletle mümkün olabileceği inancında olan Akçura, bu bağlamda halifelik makamının ve hükümdarlık anlayışına dayanan saltanat yönetiminin faaliyetlerine son verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında hilafet müessesinin kaldırılması yönünde yoğun mesai veren Akçura, bilhassa halifelik makamının tebaanın aleyhinde dış mihrakların kullanabileceği önemli bir olgu olduğunun özellikle altını çizmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 1339/1923). Dolayısıyla, sürekli bir tehdit olarak kullanılmaya hazır bulunan söz konusu kurumların kaldırılması devletin geleceği açısından büyük öneme sahipti.

Önce saltanatın kaldırılması, sonra cumhuriyetin ilan edilmesi ve akabinde hilafet makamının kaldırılması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ülkenin muasırlaşma yolunda önündeki en büyük engelleri kaldırmada büyük bir adım olmuştur. Yusuf Akçura'nın da içinde yer aldığı Türkçü aydınlar, muasırlaşma yolunda kadın hakları üzerinde de durmuşlar ve bu konudaki görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu konudaki düşüncelerinde Batı'nın fikirlerini benimsemek yerine, atalarının temellendirdiği Türk toplum yapısında kadının yeri ve öneminden feyz almışlardır. Türkçü aydın kesiminin bu konudaki fikri temellerini toplum ve ailede kadın ve erkek eşitliği şekillendirmiştir (Berkes, 2002: 444- 450).

Eski Türklerde aile yapısında kadın erkek eşitliğinin ve kadının yerinin ve önem derecesinin yükseklerde olduğunu belirten Akçura, “*kadının şimdiki hali katiyen Türklerin adabından değildir*” demiştir. Cengiz'i Cengiz yapan değerın annesi olduğunu belirten Akçura, Osmanlı Devleti içerisindeki Türk kadınlarının Afrika'nın zencileri gibi acınacak bir halde olduğunu ve cahil bırakıldıklarını söylemiştir. Akçura, İslam toplumlarını kadınların sosyal mevkilerinin alt seviyelerde olmasından dolayı felç olmuş toplumlar olarak nitelendirmiştir. Türk kadınlarının ekonomik, sosyal ve kültürel yönden de mevkilerinin yükseltilerek, gelecek olan nesillerin milliyetçi duygularla yetiştirilmesinde ve iyi bir anne olmalarında bu durumu elzem gören Akçura, sosyo-ekonomik anlamda Türk toplumunun muasırlaşması için kadınların harem kısıtlamasından çıkarılarak serbest bırakılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, kadınların ekonomik alanlarda faaliyetlerde bulunmalarını, peçe ve çarşaflarının kaldırılmasını ve en önemlisi kız çocuklarının mekteplere gönderilip iyi bir eğitim

verilerek seviyelerinin iyileştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Akçura, 1329/1913: 197-204; Akçura, 1330: 2392-2393; Akçura, 1911: 267-268).

BÖLÜM IV

YUSUF AKÇURA’NIN FİKİR AKIMLARINA BAKIŞI

4.1. Yusuf Akçura’nın Osmanlılık Fikrine Bakışı

Osmanlılık, Osmanlıyı oluşturan bütün ulusların dini, mezhebi, ırki bir ayrıştırmayla ötekileştirme yapılmadan, eşit ve özgür olarak birlik ve beraberlik içinde yaşamlarını devam ettirmeleri için ortaya çıkmış bir düşüncedir (Kodaman, 1993: 58; Eroğlu, 1981: 40).

Yaşamlarını devam ettirdikleri toprakları kendileri için vatan haline getirmek isteyen milletlerin, Fransız İhtilali’nin akabinde gerçekleşen Napolyon Savaşları’ndan sonra devlet kurma motivasyonları artmış, çok milletli devletleri, irili ufaklı milli devletlere ayrıştırarak parçalanma durumuna getirmiştir. Bu tip bir durum ile karşılaşmamak için XIX. asrın başında Osmanlılık düşüncesi siyasi alanda karşılığını bulmuştur (Yerlikaya, 1994: 110). Hristiyanların ayrılıkçı yönelimlerinin sonucu olarak Osmanlı toprakları üzerinde peş peşe oluşan ayaklanmaların bağımsızlık ile sonuçlanmış olması Osmanlılık düşüncesinin ortaya çıkmasını zorunlu hale getirmiştir (Özcan, 2007: 485-487).

Neredeyse her Tanzimat aydınının savunduğu ve üstüne düşünce ürettiği müşterek bir fikir olan Osmanlı kimliğinin esas kriteri olarak II. Mahmut’un “*Ben tebaanın Müslüman’ını camide, Hristiyan’ını kilisede, Musevi’sini havrada fark ederim, aralarında başka bir fark yoktur*” cümlesi kabul edilmektedir. Osmanlılık, mevcut durumdan çıkmak için hâlihazırdaki düzenin değiştirilmesi düşüncesi ile geliştirilerek bir sosyal proje olarak üretilmiştir. Yeni bir devletle toplum inşa edebilmek için Avrupa’daki gibi toplumu geleneklerden uzaklaştırıp, bilgiyle bilimle yenilenerek gelişmek ve bir dizi kuraldan oluşan ve belli bir sisteme dayandırılan özgürlüklerle istişareyi merkeze alan toplumun oluşumu kaçınılmaz hale gelmiştir (Özcan, 2007: 485). “*Osmanlı Hanedanı, Osmanlı Vatanı ve Müşterek Menfaat*” şeklinde üç ana prensip üstüne biçimlendirilen Osmanlılık fikrinin bilincine varan toplum Osmanlı ulusunu oluşturacaktır (Kodaman, 1993: 58; Yöney, 1998: 26). Çok

uluslu bir yapıdan Osmanlı milleti çıkarma çabaları II. Mahmut'un sözleri esas alınarak doğmuş ve bu bilinçte tebaa ortaya çıkarılmak istenilmiştir.

Osmanlıyı oluşturan toplulukların sayısal çoğunluğu ne olursa olsun yurt sınırları içerisinde ve mutlu bir şekilde yaşayabilmeleri devlette uygulama alanında yapılacak bir reform hareketinin teşkil edilmesine bağlıdır (Mardin, 2006: 266). Osmanlıcılık hareketi, sonuca ulaşma açısından şu üç dönemden geçmiştir: *I. Meşrutiyet'e kadar olan dönem, II. Abdülhamit dönemi, İttihat ve Terakki Dönemi*. En başta, Osmanlının dağılmasını engellemek için siyasi ve uygulamaya dökülebilir tedbir olarak görülen Osmanlıcılık, daha sonradan imparatorluğun idari mevcudiyetini dini temele dayandıran geleneksel fikirlerden, hukuksal temelli yeni bir oluşuma geçmeyi ön plana çıkaran bir düşünce olmuştur (Özcan, 2007: 485; Yalçın, 2005: 11).

İmparatorluğun pek çok kademesinde esaslı değişikliğe neden olan Tanzimat Fermanı, 1839 senesinde ilan edildiği zaman "*Osmanlı İnsan Hakları Beyannamesi*" şeklinde anılmaya başlanmıştır. Öne çıkardığı hususların yanı sıra hâkim devlet anlayışı yerini hizmet eden devlete, hâkim millet de yerini milletlerin eşitliği anlayışına terk etmiştir. Müslüman ve gayrimüslim eşitliğinin temin edildiği Islahat Fermanı'nın 1856 senesinde ilan edilmesiyle tam bir kırılma gerçekleşmiştir. Bütün bu değişikliklerde toplumun çoğunluğu söz konusu gelişme ve yeniliklerden memnun olmasa da bu gelişmeleri kabul etmek durumunda kalmıştır (Turhan, 2006: 179). Balkan coğrafyasından başlayarak Maraş, Cidde, Şam ve Girit'te devam eden isyanlardan sonra oluşan kanlı olaylar, Tanzimat'ın uygulanabilirlik bakımından ne kadar fazla sakıncalara sahip olduğunu göstermiştir. Buna mukabil Osmanlı İmparatorluğu'nun isyanları bastırmayarak İngiltere, Fransa vb. devletlerden yardım istemesi gayrimüslimlere cesaret vermiştir (Özcan, 2007: 486).

Eşitlik prensibi ve toplumun kulluktan yurttaşlığa geçişi Müslümanlarca kolay bir şekilde kabul edilmemiştir (Arabacı, 2004: 126-130). Yönetildikleri yıllar içerisinde devlete olan aidiyet kaynaklı kendilerini yüzyıllarca devletin/padişahın kulu olarak gören Müslüman tebaa için yurttaşlık, kolayca kabul edilebilir bir düşünce olmamıştır.

Türklerin güçlü dönemlerinde Türk olmayanlardan bazılarını Müslüman yaptıklarını, hatta Türkleştirdiklerini ifade eden Akçura, Rumların da Ortodoks

inancındaki ulusları Rumlaştırdıklarını belirtmiştir. Ulusçuluğun tesiri ile bazı uluslar yeniden kendi geçmişlerine dönerken, kimileri de uluslarını kuvvetlendirmek için mevcut dinlerinden vazgeçmiştir. Akçura, Osmanlının içindeki ulusların bağımsızlık kazanmaya çalıştığını ve bu milletler ile anlaşmanın olası olmadığını da öne sürmektedir (Akçura, 1910: 280-283).

Akçura, Osmanlıcılığın uygulanmasının imkânsız olduğunu Üç Tarz-ı Siyaset'te şu şekilde ifade etmiştir (Akçura, 2005: 50-54):

1. “Bu karışma ve uyuşmayı Müslümanlar ve bilhassa Osmanlı Türkleri istemiyordu. Zira altı yüzyıllık hâkimiyetleri hukuken bitecek ve bunca yıllar hükümleri altında görmeye alıştıkları reaya ile müsavat derecesine ineceklerdi.
2. Diğer taraftan mensuplarının hakiki menfaatlerini maddi ve beşeri bir nokta-i nazardan gözeten İslam din, Müslim ve gayr-ı Müslim'in hukuken tam müsavatını kabul etmiyordu.
3. Gayr-ı Müslim tebaa da Müslüman tebaa ile karışmayı ve uyuşmayı istemiyordu. Zira cümlesinin son zamanlardaki terakkileri ile şaşalandırılan mazileri, istiklalleri, hükümetleri vardı. Müslümanlar ve bilhassa Türkler o istiklali bitirmiş, o hükümetleri mahvetmişti. Osmanlı hâkimiyeti altında ise, iddialarına nazaran, ekseriye adalet değil zulüm; müsavat değil hakaret; rahat değil azap görmüşlerdi... Hiçbirisi geçmiş istiklalleriyle harp eden bir kavim ile beraber, onunla karışarak, eriyerek yeni bir millet husule getirmeye razı değildi.
4. Yine Osmanlıların büyük düşmanı Rusya ile onun köle ve pişdarları olan küçük Balkan hükümetleri de Osmanlı milletinin teşekkülünü istemiyordu. Zira Rusya, boğazlara, Anadolu ve Irak'a, İstanbul ve Balkanlara, mukaddes topraklara malik olmak; böylece siyasi, iktisadi, milli ve dini maksadına erişmek peşinde idi... Bu maksatlarının kolaylıkla elde edilmesi, Osmanlı Devleti'nin kuvvetsizliğine, Osmanlı tebaasının devamlı nifak ve kavga halinde bulunmasına bağlı idi. Binaenaleyh Rusya, asla bir Osmanlı milleti teşekkülüne razı olamazdı.

5. Söz konusu bu durumu Avrupa kamuoyunun bir kısmı da istemiyordu. Zira Avrupa kamuoyunu ihdas edenlerden bazıları hâlâ Müslümanlık-Hristiyanlık din kavgasından, ehl-i Salip muharebesi anelerinden kurtulamamış olduklarından, Hristiyanları İslam hâkimiyetinden kurtarmak, Haç'ın hatta ufak bir köşesini bile hilal altında bulundurmamak gayr-i mü'minleri Avrupa toprağından, Nasara ülkesinden sürüp çıkarmak arzusunda idi... Avrupalı milletleri, barbar, zulümkar, harp ve kavgadan başka maharetleri görünmeyen Turanîler boyunduruğından kurtarmak ve bu Asyalıları geldikleri Asya sahrasına kovmak ve onların yaşadıkları toprakları, kutsal yerleri Türklerin elinden kurtarmak ve Türkleri geldikleri Asya sahrasına sürmek istiyorlardı..."

Akçura'nın Osmanlıcılıkla ilgili bir diğer fikri de, Osmanlı milletini meydana getirmeye çalışmanın beyhude bir yorgunluk olduğudur (Akçura, 2005: 50-54).

Osmanlıcılığa vurulan ilk darbe Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Yaşanan savaş Müslümanlarda gayrimüslimlere karşı önemli bir tepki oluşturmuştur (Karal, 2000: 498). Zafer ile elde edilen ilk Rumeli topraklarının, 1912-1913 senelerindeki Balkan Savaşları'ndan sonra yitirilmesi Osmanlıcılığın yok olmasını sağlamıştır. Bundan sonraki hadiseler ile Tanzimat'ın "*Osmanlı Milleti*" tezi Türkiye Cumhuriyeti'yle "*Türk Milleti*" tezine dönüşmüştür (Ateş, 1997: 69; Özcan, 2007: 486-487).

Osmanlı milletini yaratmak için oluşturulan Osmanlıcılık fikir akımı, aidiyet duygusu hissetmeyen tebaa üzerinde öngörüleni karşılayamayarak çekiciliğini ve inandırıcılığını yitirmiş, savunucularını hüsrana uğratmıştır. Yaşanan bu durum, devletin devamlılığı için öne sürülen diğer fikir akımları olan İslamcılık ve Türkçülüğün öne alınmasına vesile olmuştur.

4.2. Yusuf Akçura'nın İslamcılık Fikrine Bakışı

XIX. asrın üçüncü çeyreğinden başlayıp Osmanlının münevverlerince Müslümanların arasında birliği ve beraberliği temin etmeyi hedefleyen siyasi bir anlayış olan İslamcılık, Müslümanlığı düşünce, töre, siyaset, idare ve ideolojik anlamda hâkim kılmayı, Avrupa devletlerine göre geri kalan Müslüman devletleri

kurtarmayı hedeflemiştir (Türköne, 2001: 60). Dolayısıyla İslamcılık fikri devletin devamlılığını hedeflediği kadar Müslümanların geri kalmışlığının da reçetesi olarak ön görülmüştür.

İslamcılık, Müslümanların buhranlı zamanlarında İslam'a bağlanmasını önermekten ziyade, Müslümanların bir ve beraber olmasını, birlikte hareket etmesini, politik bir birliktelik oluşturmasını ve bu amaçla çalışmalar yapmasını savunduğundan *Panislamizm* şeklinde de isimlendirilmiştir (Kodaman, 1993: 60). Dolayısıyla, İslamcılık bütün İslam devletlerinin birlik içerisinde siyasal bir bütün halinde hareket etmesini savunan bir düşüncedir.

Avrupa'da ulusçuluk yavaş yavaş gelişirken Osmanlının sınırlarının daralmasından dolayı Müslüman nüfus yoğunluğunun artması ülkenin birlikteliğinin Müslümanlık düşüncesiyle mümkün olacağı fikrini ortaya koymuştur (Türköne, Önder, 1992: 217-218). Tanzimat aydınlarının tanımı ile "Osmanlı Milleti" oluşturmanın uygulanabilirlik bakımından olasılığının bulunmadığını fark eden münevverler, devleti kurtarmak üzere ulusların birlikteliğinden İslam'ın birliğine geçmiştir. İslamcılık düşüncesinin, Osmanlıcılığın devamında, Türkçülüğün öncesinde ülkenin iyileşmesiyle selametine yönelik olarak bir düşünce hareketi şeklinde ortaya çıktığı belirtilmektedir (Kara, 1997: 27-28).

İslamcılığın doğmasına yol açan nedenleri şöyle özetleyebiliriz (Türköne, 2001: 60):

1. "Çağ dışılıktan selamete ermek için Batı'dan bilim ve fennin getirilmesini öngören Müslümanların gelenek ve göreneklerine bağlı kalmaları İslamcılığın temelini oluşturmuştur.
2. Tanzimat ile birlikte başlayarak Islahat Fermanı ile devam eden eşitlik ve yenilenme gayretleri çerçevesinde atılan adımlarda ve Batı'dan alınan yasaların doğru aktarılamaması, tebaada dine bağlı ve İslamcı reaksiyonların ortaya çıkmasına neden olmuştur.
3. Batı tarafından işgal edilen ve sömürülen Müslüman devletler, hilafetin etkisiyle Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmişlerdir. Bu durum Osmanlı aydınlarının ilgisini Osmanlı Devleti sınırları dışındaki diğer

İslam ülkelerine yönelmiştir. İslam milletlerinin birleşerek Batılı ülkelerin ilerleyişinin engellenebileceği öngörülmüş ve bunun için dinin ideolojik bir zemine yayılması fikri ortaya çıkmıştır. İslamcılık, siyasal ve politik manada ilk defa bir sav olarak vuku bulmuştur” (Türköne, 2001: 60).

II. Abdülhamit döneminde halifelik siyasi bir kurum olarak kullanılmış ve İslamcılık politik bir argümana dönüşmüştür. Hilafetin saygınlığı korunup artırılmış ve güçlendirilmiştir (Kara, 1997: 28). Böylece İslamcılık düşüncesi devletin devamlılığından ziyade hilafetin konumunun korunmasını hedefleyen bir anlayıştı.

Avrupa’nın Pan’ları karşısında bir tepki sonucunda ortaya çıkan II. Abdülhamit’in Panislamizm’i iç ve dış politikada kullanılmıştır (Türköne, 1994: 33). II. Abdülhamit, Osmanlıdaki Müslümanları İslam bayrağının altında bir araya getirecek ve sınırların haricinde yaşayan Müslüman ülkelerdeki toplumları da hilafet altında toplayacak bir İslam ideolojisi gütmüştür (Mardin, 2000: 92-93; Kayalı, 1998: 34).

II. Meşrutiyet’in ilan edilmesinin ardından bir ideoloji olarak yaşama dökülmeye çalışılan İslamcılık, Sırat-ı Müstakim Gazetesi’nin yayımlanmaya başlamasıyla gündeme oturmuştur (Kara, 1997: 29). İslamcılığın savunucuları düşüncelerini Sırat-ı Müstakim ile Sebilürreşad gazetelerinde savunmuş ve fikirlerini topluma ulaştırmayı amaçlamışlardır. (Ülken, 2005: 201). Ülkede çıkan gazeteler İslamcılık fikrinin yayılmasında/duyurulmasında önemli bir işlev görmüşlerdir.

Yazdığı Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserinde İslamcılığın kullanılmasına ve geçerli oluşuna değinen Akçura, Osmanlıcılık düşüncesinden yola çıkılarak İslamcılığın doğduğuna dikkati çekmektedir. Diğer bir ifadeyle Osmanlı ulusunu yaratma fikrinin sekteye uğramasının ardından Osmanlı topraklarında Müslümanların nüfusunun fazla oluşu dikkate alınıp İslamiyet siyaseti oluşturulmuş ve yaygınlaştırılmıştır. Bu politikayla Müslümanların ezberlediği “*din ve millet birdir*” sözüne göre bütün coğrafyadaki Müslümanların “*tek bir millet*” olgusuyla birleştirilmesi önemli görülmüştür. Panislamizm’in uygulamaya konmasıyla siyasi düşünce alanında İslam’ın yerinin ve öneminin farkında olan Akçura, “*bu siyasi doktrin ile Osmanlı Devleti, Tanzimat devrinde terk etmek istediği dini devlet şeklini tekrar alıyordu*”

deyip ‘*İslam Politikası*’na vurguda bulunmuştur (Akçura, 2005: 38-41). Tek bir millet oluşturma olgusunda ortaya çıkan İslamcılık, Panislamizm ile birlikte devlete tekrar din devleti özelliği kazandırmıştır.

Akçura, Müslüman olmayanların bulunduğu coğrafyaların yitirileceği, toplumlar arasındaki ayrılıklara bir de dinin dahil olacağı ve Müslüman Türklerle Müslüman olmayan Türklerin kandan gelen bağlarının arasına dinin de gireceği ve kardeşliğin bozulacağını belirtmiştir. İslam Birliği Siyaseti’nin uygulamaya konmasında Müslümanların ırklarından evvel “*Elhamdü-lillah Müslümanım...*” dediğini belirten Akçura, bunun önünde iç engellerin az olduğunu, dış engellerinse çok olduğunu söylemiştir. Müslümanların, Hristiyanların boyunduruğu altında yaşaması ve Hristiyan devletlerin emrinde olan İslam Devletlerinde İslamcılığın uygulanmasının sonradan çeşitli sıkıntılara neden olacak olması bu devletlerin Panislamizm’den rahatsız olmalarına yol açmıştır (Akçura, 2005: 55-58). Akçura tarafından İslamcılık düşüncesinin devletine son ana kadar bağlı olan Türk tebaa arasında dahi bir takım sorunlara neden olabileceği, bu sebeple ayrışmaların yaşanabileceği öngörülmüştür.

Akçura’nın kaleme aldığı neredeyse tüm eserlerde Türk ulusçuluğundan ve Türkçülükten yana olduğu net olarak anlaşılmaktadır. Yazdığı Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserini hangi düşünce akımının Osmanlıya yarar vereceği sorusuyla bitirmiştir (Akçura, 2005: 62).

İttihad-ı İslam’ın başarıyı elde edememesinin ana sebepleri arasında, Hristiyan Arapların da etkin bir görev üstlendiği ve Arap milliyetçiliğiyle halifelik mevkiine karşı Batılı devletler ile işbirliğine giderek Suriye’yle Mısır başta olmak üzere birtakım örgütlenmelerde bulundukları bilinmektedir. Söz konusu gelişmelere koşturarak Arnavutların isyanında Müslüman Arnavutların da ulusçu Arnavutlar ile beraber hareket etmesi, öte yandan Trablusgarp ile Balkan Savaşlarında Türk olmayan Müslümanların Osmanlı’nın karşısında saf tutması İslamcılığı savunanları düş kırıklığına uğratmış ve İslam Birliği Siyaseti bütün geçerliliğini yitirmiştir. Geriye yalınca ulusçuluk kalmıştır (Kara, 1997: 30). Panislamizm’in devleti kurtaramamasının yegâne sebebi devlet içerisindeki tebaanın dini tavırla değil ulusçu bir yaklaşımla olaylara girişmiş olmasıdır. Böylece büyük ümitler taşıyan İslamcılık fikri tam bir hayal kırıklığı ile sona ermiştir.

4.3. Yusuf Akçura'nın Türkçülük Fikrine Bakışı

Türkçülük, Osmanlı toplumunu selamete ulaştıracak, kendi mevcudiyetini koruyacağı modern düşüncelerden biri olarak görülmüştür (Akgül, 1999: 274).

XIX. asrın başında Batı'yı etkisine alan ulusçuluk akımının kuramcıları milletlerin devletlere sahip olması gerektiğini söyleyerek kendilerine taraftar bulmuştur (Mardin, 2000: 94-95). Meydana gelen bu durumlara karşı çok milletli bir yapısı bulunan Osmanlı İmparatorluğu da söz konusu bu ulusçuluk akımlarından etkilenmiştir (Okumuş, 1999: 374). Osmanlıyı ayakta tutmak üzere pratiğe dökülen Osmanlıcılık akımı yaralara merhem olamamış, İslamcılığın da yıkılmayı durduramadığı görülünce, Türkçülük, Osmanlı münevverleri için tek çıkar yol olmuştur (Kodaman, 1993: 62).

XVIII. asırda meydana gelen bir başka durumsa bazı oryantalistlerin, Türklerin tarihiyle dilini araştırmak ve incelemek üzere Çinlilerle Müslümanların vesikalarını inceleyip, unutulmaya yüz tutan ve benimsenmeyen bilgileri Türklere nakletmeleridir. Avrupa'da beliren Türkoloji bilimi, Türkçülüğün ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur (Gökalp, 1990: 10). Unutulmuş olan söz konusu bilgilerin Anadolu'ya getirilmesi konusunda eğitime ve öğretime yönelik olarak Batı'ya yollanan öğrencilerle, sürgündeki Polonyalı ve Macarların rolü fazladır. Türk ve Tatar münevverleri Türkçülüğün gelişmesi ve büyümesinde aktif bir role sahip olmuştur (Lewis, 2004: 341-347).

Devletin içinde Türklüğün bir şuur olarak belirmesinde ilmi Türkçülüğün önderi olan Ahmet Vefik, Süleyman Hüsnü ve Ali Suavi'nin önemli katkıları vardır (Gökalp, 1990: 11-14). Bu liderlerin yaptığı tarihsel çalışmalar ile Osmanlıların yazınında *kaba*, *cahil*, *göçebe* manalarında aşağılayıcı kelimeler olarak tercih edilen *Türk* sözcüğü hak ettiği kıymeti bulmuş ve *ulu*, *şöhretli* anlamlarını yeniden kazanmıştır (Sarınay, 2004: 78; Bayraktutan, 1996: 56-61).

Türkleri her bakımdan inceleyip araştıran oryantalist bilim adamlarının, Batı Türkleri üstüne Türklükle Türkçülük fikir akımlarının benimsenmesi noktasında etkisi vardır (Akçura, 1978: 59-60).

Türk-Rus muharebesinden önce başlayıp 1880 yılına kadar devam eden dönem Batı Türklerinin Türkçülükle Türk ulusçuluğu akımının 2. aktif devri şeklinde bilinmektedir. Bu devrin öne çıkan Türkçüleri; Süleyman Paşa, Rumelili Ahmed Midhat Efendi, Ahmed Cevdet Paşa ve Özbekler Şeyhi Süleyman Efendi'dir. Bu sürece bakıldığında Türkçülüğün farklı yanları olduğu görülür (Akçura, 1978: 68).

Kuzey Türkleri arasında Türk ulusu fikri biçimlenirken Osmanlıda bir kez daha gündem kazanmıştır. Kuzey Türklerindeki ulus anlayışı, Osmanlı-Rusya münasebetlerinin tesirinde, kendi öz benliği çevresinde biçimlenmiştir (Akçura, 1978: 87).

Türkler arasında Batı'dan Doğu'ya, Doğu'dan Batı'ya coğrafya farklarına bakılmaksızın Türklükle Türkçülük düşüncelerinde alış verişler yaşanmış, Türklük fikri yayılmış ve böylece olgunlaşıp bir anlama sahip olmuştur (Akçura, 1978: 108).

Şemseddin Sami Bey, Necip Asım Bey, Veled Çelebi Efendi, Bursalı Tahir Bey, Mehmed Fuad Bey, Ahmed Hikmet Bey, Şair Emin Bey, Tunalı Hilmi Bey, Ahmed Cevdet Bey, Emrullah Efendi, Necip Bey gibi aydınlar önemli eserler ile Türkçülüğe yön vermişlerdir. Bu döneme, -1897-1900 yıllarına- *Türkçülüğün üçüncü etkin dönemi* denir (Akçura, 1978: 108-109).

Türklerin, Müslüman olmadan önceki tarihlerine Genç Türklerin liderlerinden Mizancı Murat, Tarih-i Umumi başlıklı kitabında dikkat çekmiştir. Basılan Mizan mecmuasında da Türklüğe önem verme çabası sarf edilmiş ve ulusal kültürün de korunmasından yana olunmuştur (Sarınay, 2004: 79). Bu bağlamda Türklük bilinci oluşturulurken aynı zamanda Türk harsının da korunmasının amaçlandığı söylenebilir.

Türkçülük akımının ana gayeleri şu şekilde sıralanabilir (Ateş, 1997: 78-79):

1. Bütün Türklerde milli idealler ve bir milliyet olgusu bilinci oluşturmak,
2. Avrupa taklitçiliğinin dışında çağdaşlaşmanın gerekliliği,
3. İslam'a aykırı bir düşünce tarzı olmayan Türkçülük nazarında İslam coğrafyası ile iyi ilişkiler kurmak,
4. Kapitülasyonlardan kopmak ve politik ideallere varabilmek için, milli iktisat politikası oluşturmak,
5. Osmanlı Devleti'nin tamamının muhafaza edilmesi mümkün değildir,

6. Kültürel bağımsızlığın başarılması siyasal bağımsızlık için elzemdir,
7. Osmanlı Devleti, dünya coğrafyasındaki Türkleri bir araya getirerek tek devlet oluşturulmasında liderlik yapacaktır.

Son kale durumundaki ülkemizin, içinde olduğu durumun ayırıcında olan Akçura'nın Türkçülükle Türklük anlayışı İstanbul, Rusya ve Fransa gibi üç değişik coğrafyada biçimlenmiştir (Koşay, 1977: 398; Akçura, 1914: 101). Eğitim için gittiği Paris'te Türkçülükle ilgili gelişen fikirlerini mükemmelleştiren Akçura'nın yanı başında hemşerisi Türk ulusçusu Dr. Şerafettin Mağmumi vardır. Osmanlılık fikrinin çıktığını söyleyen Mağmumi, toplumun selametine yönelik olarak Türk milliyetçiliğinin haricinde hiçbir düşüncenin kalmadığını belirtmektedir. Gerek Mağmumi'nin gerekse de yükseköğretimde ders aldığı hocaların fikirlerinin Akçura'nın düşüncelerini desteklediği görülmektedir (Karal, 2005: 13). Dolayısıyla Akçura'da ve dönemin aydınlarında devletin devamlılığını esas kılan fikirler içerisinde Türkçülükten başka düşüncenin kalmadığı söylenebilir.

Albert Sorel, Emile Boutmy gibi hocalardan etkilenmiş olan Akçura, Türkçülükle ulusçuluğu politik manada düşünmüştür (Akçura, 1978: 17-18). Akçura, *Osmanlı Devleti Müesseseleri Tarihi Üzerine Bir Deneme* adlı tezinin sonuç kısmında “Genç Türklerin uğrunda çalıştıkları Osmanlı milleti oluşturma hareketi, boş bir girişimdir. Tek çıkar yol milliyetçiliktir” neticesine ulaşmıştır (Karal, 2005: 15).

Ona göre ulus fikrinin çerçevesi şu şekildedir: “Bir millet meydana getirmiş olan insan toplulukları, bağımsız bir devlet halinde teşkilatlanarak yaşamak hakkına sahiptir” (Akçura, 1978: 34). Akçura, millet tanımını şu şekilde yapmıştır: “Millet, ırk ve dilin esasen birliğinden dolayı sosyal vicdanında birlik ve beraberlik meydana gelmiş insan toplumdur” (Akçura, 1978: 34; Akçura, 2004: 29-30).

Türk kelimesinin tanımını yapan Akçura, “Türkler dediğimiz zaman, etnografya, filolocya (filoloji) ve tarih ilimleriyle ilgilenenlerin bazen ‘Türk-Tatar’, bazen ‘Türk-Tatar-Moğol’ diye bahsettikleri bir ırktan gelme, adetleri, dilleri birbirine pek yakın, tarihi hayatları birbirine karışmış olan kavim ve kabilelerin bütünüdür” şeklinde belirtmiştir (Akçura, 1990: 11; Akçura, 1978: 33).

Ulusçuluğun Avrupa’da başladığını ve Batı’yla ilişkili Türklerin milliyetçilik

ile tanıştığını belirten Akçura, kabileyle kavmiyet duygusunun, ulusçuluk akımı seviyesine çıkmasının Doğu’da değil Batı’da söz konusu olduğunu söylemiştir (Akçura, 1978: 34-35). İnsanlığın hayatında zaruri ihtiyaçların yaşamsal öneme sahip olduğunu, ulusun isteklere ve arzulara ait olmayarak bağlılığı sağlayan bir durum olduğunu, soy ve kanın etkide bulunduğunu ifade eden Akçura, Türkçülüğün sonuca ulaşabilmesine yönelik olarak iktisadi manada bir zemine oturtulmasını mecburi görmüştür (Akçura, 1978: 24). İslam medeniyetinin sadece Araplara ait olmadığını, Türklerin bizzat katılımı ile vücut bulan bir medeniyet olduğunu söyleyen Akçura, “*Ben Müslüman ve Türküm*” deyip Türkçülük algısının iç ve dış özelliklerini ortaya koymuştur. Türklerin İslam uygarlığını koruma vasfı ile düşman saldırılarından uzak tuttuğunu ifade eden Akçura, Rus kültürünün de gelişmesinde Türklerin payı olduğu fikrindedir (Akçura, 1978: 24-25). Dolayısıyla Türkler, İslam medeniyetinin yayılmasında ve gelişmesinde ve diğer milletlerin kültürlerinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Üç Tarz-ı Siyaset adlı yapıtında Türk birliğinden ciddi seviyede söz eden Akçura söz konusu düşüncesini şu şekilde ifade eder:

“Türk Birliği siyasetiyle Osmanlı ülkesindeki Türkler, hem dini hem ırki bağlar ile pek sıkı, yalnız dini olmaktan sıkı, birleşecekler ve esasen Türk olmadığı halde bir dereceye kadar Türkleşmiş sair Müslim unsurlar Türklüğü benimseyecek ve henüz hiç benimsememiş unsurlar da Türkleştirilebilecekti. Lakin asıl büyük fayda; dilleri, ırkları, adetleri ve hatta ekseriyetinin dinleri bile bir olan ve Asya kıtasının büyük bir kısmıyla Avrupa’nın şarkına yayılmış bulunan Türklerin birleşmesine ve böylece diğer büyük milletler arasında varlığını muhafaza edebilecek büyük bir siyasi milliyet teşkil eylemelerine hizmet edecek ve iş bu büyük toplulukta Türk toplumlarının en güçlü ve en medenileşmiş olduğu için Osmanlı Devleti en mühim rolü oynayacaktı... Bu faydalara mukabil, Osmanlı ülkesinde meskûn, Müslim olup da Türk olmayan ve Türkleştirilmesi de mümkün bulunmayan kavimlerin Osmanlı Devleti elinden çıkması ve İslamiyet’in Türk ve Türk olmayan kısımlara ayrılarak, artık Osmanlı Devleti’nin Türk olmayan Müslümanlar ile ciddi bir münasebeti kalmaması mahzurları vardır. Türkleri birleştirmek politikasının tatbikiindeki dâhili müşkülat İslam siyasetine nazaran ziyadedir. Her ne kadar, garbın tesiriyle Türkler arasına milliyet fikirleri girmeye başlamış ise de, bu vaka henüz pek yenidir. Türklük fikirleri, Türk edebiyatı,

Türkleri birleştirmek hayali henüz yeni doğmuş bir çocuktur. İslamiyet'te gördüğümüz o kuvvetli teşkilattan, o pür hayat ve pür heyecan hissiyattan, hülasa sağlam bir ittihadı meydana getirebilecek madde ve hazırlıktan hemen hiçbirisi Türklükte yoktur. Bugün ekseri Türkler mazilerini unutmuş bir halde bulunuyorlar. Fakat şu da unutulmamalıdır ki, zamanımızda birleşmesi muhtemel Türklerin büyük bir kısmı Müslüman'dır. Bu cihetle İslam dini, büyük Türk milliyetinin teşekkülünde mühim bir unsur olabilir..." (Akçura, 2005: 58-60). Dolayısıyla söz konusu dönemde geçmişini unutmuş bir yapıda devlet içerisinde varlığını devam ettiren Türk ulusunu birleştirmek için ortaya konulan çabalar yeni yeni varlığını ortaya koymaktadır. Türkleri bir araya getirip teşkilatlanmaları konusunda İslamcılık ise büyük öneme sahiptir.

Rusya'nın fırsatçı yaklaşımından dolayı Türk milletinin tek bir çatı altında birleşmesi hususuna karşı çıkacağını belirten Akçura, kimi devletlerin Rusya'nın menfaatlerinin karşısında bulunmak istemelerinden dolayı bu duruma destek verebileceğini belirtmiştir (Akçura, 2005: 61). Türk birliği politikasının uygulamaya konmasında Akçura, Osmanlıdaki Türklerin dinsel ve ırksal bağlarla sadece dinsel bağdan ziyade daha kuvvetli bir bağ kuracağını ifade etmiştir (Akçura, 1978: 172). Doğu'daki Müslümanların Birinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllarda uluslarını ispatlama gayretinde bulunduklarını belirten Yusuf Akçura, Türklerin de amaçlarının Türk ulusunu gerçekleştirmek olduğunu belirtmiş ve *"yalnız bu gayeye hizmet eden kimselerin gayreti semere verebilecektir"* (Mura, 2006: 88-89) demiştir.

Türk ulusuna hizmette bulunmak üzere Türk Ocakları'ndaki derslerin amacını *Milliyetçilik, Halkçılık ve Aydınlik* kavramları ile ifade eden Akçura, hayatını Türk ulusunun gerçekleşmesi için Türk ulusuna adanmıştır (Akçura, 1924: 91). Yusuf Akçura, Türkçülüğün iki yola ayrıldığını belirtmiştir (Mura, 2006: 7):

1. Demokratik Türkçülük
2. Emperyalist Türkçülük

Demokratik Türkçülerin, milliyetçilik fikrini tüm uluslar için bir ayrıcalık şeklinde algılayan ve Türklerin istediği bu ayrıcalığın, öteki milletlere de aynı biçimde hak olarak tanınması gerektiğini söyleyen Akçura, Osmanlıda Arapların, Arnavutların ve öteki milletlerin söz konusu haklarının verilmesinin yanında olduğunu belirtmiştir. Akçura'nın Türk Yurdu'ndaki yazısı için Abdullah Cevdet ona "milliyetperver" değil,

“milelperver” demiştir (Akçura, 1924: 7-8). Dolayısıyla Akçura, Türklerin olduğu kadar diğer milletlerin de ulus devlet kurma hakkına sahip olduğunu dile getirerek Demokratik Türkçü tavrını çalışmalarında ortaya koymuştur.

Emperyalist Türkçülerin ise, genel olarak Avrupa’daki milliyetçilere benzediğini, yalnızca bireysel kuvvetlerini artıran ulusçuluğun yanında olduklarını belirten Akçura, Rusya’yı örneklemiş, Rusların Slav toplumu için savaşa da girebileceğini, öteki milletler söz konusu olduğu zaman onları savunmayacaklarını belirtmiştir (Akçura, 1924: 8). İnsanlar arasındaki farklara saygılı, barış yanlısı ve modern medeniyet öngören Akçura’nın Türk ulusçuluğu fikri ırkçılık çerçevesinde değildir (Kat, 2003: 127). Onun ulusçuluk yaklaşımı, Atatürk’ün ulusçuluğuna benzer: *“Bize milliyetçi derler, fakat biz öyle bir milliyetçiyiz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Bizim milliyetçiliğimiz bencil ve mağrurane milliyetçilik değildir”* (Kat, 2003: 124). Bu anlayış barışçı ve başka ulusların varlığına saygılı bir milliyetçilik anlayışını içermektedir. Türk ulusunu sevmek ve sonsuza dek yaşatmak üzere Türklüğe ömrünü adayan Akçura, çağdaş, bağımsız, kuvvetli bir devletin kurulmasında, üstüne düşeni ziyadesiyle yerine getirmiştir.

4.4. Yusuf Akçura’nın Batıcılık Fikrine Bakışı

Cumhuriyet öncesi ve sonrası Türk Devletlerinde muasır Batı düzeyine çıkabilmek için yapılan birçok politik, toplumsal ve kültürel faaliyetleri açıklamak üzere Batıcılık ve/veya Batılılaşma tabirleri kullanılmıştır (Hanioğlu, 1992: 148).

Yükselme devrinde kendisini Batı’dan üstün tutan Osmanlı Devleti, duraklama ve gerileme dönemlerinde bir dizi çareler aramıştır. Artan durumlar neticesinde ortaya çıkan birtakım aydın gurubu kendilerine ortamdan vazife çıkararak Batı ile temasa geçmişlerdir. Her şey ile Batı’nın üstünlüğünü kabul eden ve bu görüşlerini her ortamda hiç çekinmeden ifade eden aydın takımı, tek çarenin Batı’yı taklit ederek örnek alma konusunda birleşmişlerdir (Mardin, 2000: 10; Hanioğlu, 1992: 149).

Tanzimat’ın ilanı ile Batılılaşmaya gayret edilmiştir. Ne yazık ki Tanzimat’ın ilan edilmesinde etkin savunuculuk yapan aydınlar, Batı kavramının içerisinde saklanan istismarları kavrayamadıkları, kendi harslarına engel olduklarını ve olaylara üstünkörü yaklaşım sergileyerek ayrıntılardan habersiz bir şekilde Batı savunuculuğu

yaptıkları iddia edilerek Yeni Osmanlılar tarafından yoğun tenkitler altında kalmışlardır (Mardin, 2000: 13-15).

Akçura, Avrupa'nın düşüncelerini doğru bir şekilde analiz edecek olan Batılılaşma hareketinin Osmanlı toplumsal hayatıyla kıyaslanmamasını eleştiren bu anlamda Tanzimat devrinin sistematik eleştirisine girişen ilk Türkçülerden olmuştur (Akçura, (Mart 1329): 349-352).

Batılılaşmanın sınırının belirlenmesi ve Batılılaşmanın bu çerçevede sağlanması İslamcılar ile Türkçülerin birleştiği nokta olmuştur. Osmanlı tebaasının mutlak ölçüde Batılılaşması gerektiğini bilhassa belirten Akçura, Tanzimat devri Batılılaşma hareketlerindeki eksiklik ve yanlışlıklarında üzerinde durmuştur (Turhan, 2006: 197).

Bir yandan Türk harsı, diğer yandan Batı kültürü esasına dayalı modern bir toplum oluşturmak dileğinde olan Türkçü aydınlar, Türk ulusunun modern bir toplum olması için Batı kültüründen yalnızca teknik ve bilgi gibi uluslararası maddi taraflarının alınmasını, toplumun diğer değerlerinin milli unsurlarına göre şekillenmesini arzu ediyorlardı (Sarınay, 2004: 235-236).

Batılılaşmanın ideolojik bir tercih olmayacağını, uygulanması kolay olan bir zorunluluğun sonucu olduğunu, bu nedenle muasırlaşmanın Türk toplumu için hayati derecede önem taşıdığını ifade eden Akçura, *“Avrupalılardan demiryolu köprüsü ve havada uçma makinesi yapmayı öğrenelim ama Avrupalılarca düşünmek usulünü zinhar talim etmeyelim, mezhebine bir türlü aklım ermez”* demiştir. Ayrıca Akçura muasırlaşmayı bir bütün olarak ele almış ve *“Zeppelin ve Bleriot'ya çırak olmak istiyorsak, mutlaka Kant ve Comte'un şakirdi olmak zorundayız”* demiştir (Akçura, 1912: 727-728). Akçura, Batılılaşma çalışmalarının dikkatli tetkikler ışığında ve toplumumuza uygun olarak yürütülmesini savunmakla birlikte, Doğu'nun da ihmal edilemeyeceğini ifade etmiş ve ihmal edilmesine karşı çıkmıştır.

Muasırlaşmanın eğitim ile sıkı bir ilişkisinin olduğunu vurgulayan Akçura, İkinci Meşrutiyet reformlarının yalnızca hükümet düzeyinde kalmayıp, halk düzeyinde tabana yayılması ve toplumsal bir inkılâp olması gerektiğini savunmuş ve zorlukları eğitim yoluyla aşmayı tavsiye etmiştir (Akçura, 1909: s.y.). 1913 yılında yayımladığı

Mektep Müzesi konu başlıklı makalesinde ve sonraki yıllarda vermiş olduğu toplantı ve görüşmelerde, çağdaşlaşmanın sadece eğitim yolu ile kalmayıp, özverili aydınların hizmet ve emekleri neticesinde gerçekleşeceğini bilhassa belirten Akçura'nın Türk inkılâbının esasları hususunda Mustafa Kemal ile benzer fikir ve yargıda olduğu görülmektedir (Akçura, 1329: 844-848).

Akçura, çağdaş ve muasır devleti altı temel ilkede şu şekilde açıklamıştır:

“Birincisi; bireyin hür ve bağımsız olduğunu, devletin de bu özgürlüğü yasalarla himaye altına aldığını, bireyi temsil eden bir meclis olduğunu ve bu meclisin inkılâp gerçekleştirdiğini, bundan dolayı demokrasi adını alan bir yapının var olduğunu, modern bir devletin de demokratik olması gerektiği,

İkincisi; modern bir devletin en mühim unsuru olan ve aynı dili konuşan ulusun, ilmi düzeyi, politik düşüncesi, hukuku ve hisleri arasında çok belirgin farklar olmamalıdır. Modern bir devlette ulus aynı harsın ürünüdür. Bundan dolayı modern bir devletin milli olması gerektiği,

Üçüncüsü; modern bir devletin mutlak bağımsız olması gerektiği, diğer devletlerin hiçbir yolla karışma, nüfus ve tesirine dayanamadığı gibi, kendi içinde bağımsızlık hareketine engel olabilecek tek bir kurum ve kuruluşunun varlığına da izin vermemesi gerektiği,

Dördüncüsü; modern bir devletin, ulusun özgürlüklerini kendi bağımsızlık ve velayetine bozgunluk getirmemek üzere yasalarla elde ettiği,

Beşincisi; modern bir devletin asıl mahiyetinin demokrasi olduğunu, liberalizm olmadığını, modern bir devlete hükmeden milletin çıkar ve faydalarının az sayıda topluluğun hürriyetine adanamayacağı,

Altıncısı ise, modern bir devletin iktisadi olmasının mecbur olduğunu” savunmaktadır (Akçura, 1341: 1-16). Özgür bir bireyin modern bir devlette var olması için devletin demokratik olmasının gerekliliğine vurgu yapan Akçura, modern devletteki bireylerin aynı kültürün bir parçası olmasının ve harici hiçbir yapılanmada bulunmamasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Tüm bunların yanında çağdaş bir devletin sağlam temeller üzerinde oturtulmuş bir ekonomiye sahip olmasının da altını çizmektedir.

BÖLÜM V

YUSUF AKÇURA'DA TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI

5.1. Yusuf Akçura'nın Türkçülük Fikriyle Tanışması

Akçura'nın tabiri ile “*biraz şuurlu Türkçülüğü*” Harbiyeli yılları sırasında kendini göstermeye başlamıştır. O dönemlerde Veled Çelebi, Bursalı Mehmet Tahir Bey ve Necip Asım'ın bilimsel yazıları ve kitapları okuyucu kitlelerine ulaşmakta, öbür yandan Gaspıralı İsmail'in yayınlamış olduğu Tercüman da İstanbul'a gelmektedir. Bu dönemde çıkan yayınların Yusuf Akçura'yı da tesiri altına aldığı şüphesizdir (Akçura, 1981: 136; Akçura, 1928: 414). İlk Türkçüler olarak bilinen Necip Asım, Veled Çelebi ve Bursalı Mehmet Tahir, edebiyat ve dil alanının yanı sıra tarihte bulunan Türk unsurlarına yeni bir statü vermek için mücadele göstermişlerdir. Aynı zamanda kültürel milliyetçiliğinde ileri gelenlerinden olan bu şahsiyetler Ahmet Cevdet tarafından 1894 yılında yayın hayatına kazandırılan *İkdam Gazetesi*'nde köşe yazarlığı yapmaya başlamışlardır. Bu kişilerin kaleme almış oldukları yazılar Yusuf Akçura'nın milliyetçi bir duruş sahibi olmasında önemli bir role sahiptir (Georgeon, 1986: 28). Harbiye yılları sırasında tatil dönemlerinde akraba ziyaretleri için Kazan ve Simbir'e giden Akçura, eniştesi İsmail Gaspıralı'ya uğrayıp ondan büyük ölçüde feyz almış, bölgedeki Şimal Türklüğü hakkında bilgi toplama ve araştırma yapma imkânına sahip olmuştur. Akçura, Uygur dilini okuyup yazabilen ve Türkçe dillerine hâkim olan Simbir'de yaşayan amcası İbrahim Bey'i her ziyaretinde onun zengin kütüphanesinden istifade etmiş ve amcasının Türk Dünyası ve Türklükle ilgili fikirlerinden ziyadesiyle yararlanmıştı. Akçura, bu ziyaretler çerçevesinde Kayyum Nasiri ve Şahabettin Mercani ile de görüşmelerini sürdürmüştür (Akçura, 2015: 180-181). Memleketine yaptığı her ziyarette biraz daha kendisini geliştirme fırsatı bulan Yusuf Akçura'nın milliyetçi düşüncelerini dönemin önemli mecmualarına ve ileri gelen Türkçü aydınların fikirlerine borçlu olduğu söylenebilir.

Akçura, 1899 yılında Paris'e gittikten kısa bir zaman sonra Türk muhaciri olarak orada bulunan Dr. Şerafeddin Mağmumi ile sık sık bir araya gelmiştir. Bu görüşmelerde Osmanlılık fikir akımının imkânsızlığını ve Türk milliyetperverliğinin

dışında başka bir fikrin gerçek dışı olduğunu anlatan Dr. Mağmumi, Paris'te karşılaştığı olaylar üzerine bazı gözlemlerini dile getirmiş ve ekseriyeti Türk ve şark düşmanı olan Avrupalıların sürekli ifade ettikleri insaniyet ve adalet laflarına inanıp aldanmanın tam bir budalalık olduğunu söylemiştir. Milliyetçilik fikriyatının bilinci içerisinde bulunan Akçura'yı Dr. Şerafeddin Mağmumi'nin bu sözleri derinden etkilemiştir (Akçura, 2015: 182). Akçura'nın Dr. Mağmumi ile yapmış olduğu görüşmelerde hem Türk ve Doğu düşmanı olan Avrupalılar hakkında hem de Osmanlı Devleti'nin devamlılığının Türk milliyetçiliğinde olduğu yönünde önemli fikirler edindiği söylenebilir.

Paris'e geldiğinde *Serbest Ulum-ı Siyasiye Mektebi*'ne başlayan Akçura, dönemin önemli milliyetçi düşünürleri olan Funk Brentano, Anatole Leray-Beaulieu, Boutumy, Renouvier, Alber Sorel, Levy Bruhl gibi ünlü hocalardan dersler almıştır. Almış olduğu dersler neticesinde Güney ve Kuzey Türklüğü çevresindeki araştırmalarından ve önde gelen Türk fikir adamlarının eserlerinden ve muhabbetlerinden elde etmiş olduğu kazanımları, Paris'teki eğitimiyle de iyice netleştiren Akçura, Türkçülüğü ve milliyetçiliği bundan sonra siyasi arenalarda da düşünmeye karar vermiştir (Georgon, 1986: 34; Akçura, 1928: 417-418). Akçura ile çoğu Fransız milliyetçisi olan hocaların derslerinde karşılaştığını söyleyen Sadri Maksudi Arsal, Akçura ile *Ecole des Hautes Etudes* okulunda eski Türklerin eserlerinden olan yazıtlarla ilgili derslere de girdiklerini belirtmiş ve dersin hocası olan Halevy'nin onları görünce eski Türklerden bir hayli övgüyle bahsetmiş ve “*Orhon Kitabeleri yazıldığı zaman, Avrupa'nın bugünkü dillerinden hiçbirisi henüz tebellür etmemiştir. Hâlbuki sizin dedelerinizin ta o devirde her şeyi ifade edebilecek derecede gelişmiş bir edebi dili vardı. Sizin kültürünüz bugünkü milletlerin kültüründen daha eskidir, iftihar edebilirsiniz*” demiştir (Arsal, 1977: 347-348). Dolayısıyla bu ve bunun gibi birçok eğitim sürecinin Akçura'ya Türkçülük konusunda önemli oranda etki ettiği ve onun bu edinmiş olduğu bilgileri siyasi mecralarda da dile getirmeye başladığı söylenebilir.

Gobineau'nun savunuculuğunu yapmış olduğu ırka dayalı devlet varsayımı, Avrupa'da yeni bir milliyetçilik akımı meydana getirmiş ve Almanların Pancermenizm'i ile Rusların Panslavizm'i arasında büyük bir güç yarışı başlamıştır. Böylelikle Batı'da büyük ulusal devlet kuramı düşüncesi yaygınlaşma sürecine

girmiştir (Karal, 1976: 4).

Akçura'nın Parisli yıllarında Ahmet Rıza'nın Türkçe olarak yayınlanan *Şurayı Ümmet* ve Fransızca olarak yayınlanan *Meşveret* gazetelerinde kaleme aldığı makalelerinde Siyasal Bilgiler Okulu'nda görmüş olduğu derslerin tesiri belirgin olarak görülmektedir. Makalelerinde milliyet vurgusunda bulunsa bile milliyetçilik konularından bahsetmeyen Akçura, kaleme almış olduğu bu yazılarında "*Millet-i Osmaniye*" ifadesini kullanmadığı aksine bu ifade yerine "*Osmanlı ülkesinde oturan muhtelif akvam*", "*Heyet-i Osmaniye*" ifadelerini tercih etmeyi doğru bulmuştur (Akçura, 1928: 418).

Yusuf Akçura'nın Paris'te eğitim öğretim hayatını sürdürürken görmüş olduğu derslerinden artan zamanlarda sınırlı kaynaklardan yararlanarak yazmaya çalıştığı *Osmanlı Saltanatı Müessesatı Tarihine Dair Bir Tecrübe* başlıklı bitirme tezinin ilmen hiçbir kıymeti olmamasına karşın siyasetteki milliyet mevzusundaki bakışını ortaya koyması bakımından oldukça kıymetli bir eserdir. Yazmış olduğu tezin sonuç kısmında Osmanlı Devleti'nin çıkarları doğrultusunda değerlendirmeler yaparak hükümler ortaya koyan Akçura, *Genç Türkler*'in ortaya koymuş olduğu ilkelerinin uygulanabilirliklerinin kalmadığını belirtmiştir. Baskı ve zorlamayla devletin içerisinde birlik ve beraberlik ahenginin sağlanmasının imkânının kalmadığını söyleyen Akçura'ya göre, artık devletin sınırları içerisinde hayatlarını idame ettiren gayrimüslim tebaanın egemenliklerini ilan etmeleri kaçınılmaz bir hal almıştır. Milliyetçilik düşüncesinin çeşitli milletler arasında bu denli yaygın hale gelmesinden sonra farklı dine mensup toplumlar/topluluklar arasında düşmanlıkların ortaya çıktıktan sonra devlet içerisinde birlik ve barış içinde bir millet meydana getirmek mümkün değildir. Milliyetçilik meselesine bu denli önem veren ehemmiyetle üzerinde duran Akçura, bu satırları kalem aldığı tarih 1903 yılıydı. Yani henüz II. Meşrutiyet ilan olunmamış, I. Balkan Savaşı başlamamış, Makedonya, Arnavutluk ve Batı Trakya'da toprak kaybedilmemişti (Akçura, 1928: 419-421). Akçura, yazmış olduğu bitirme tezinde evvelen ortaya konulan çıkarımların hiçbir manasının ve öneminin kalmadığını belirtmiş ve Osmanlı Devleti'ni ve dönemin idarecilerini bir bakıma yaşanması kaçınılmaz olaylar karşısında uyarmış ve çok geçmeden gerekli tedbirlerin alınmasının elzem olduğunu ifade etmiştir.

5.2. Yusuf Akçura'nın Türkçülük Düşüncesinin Gelişmesindeki Rolü

II. Abdülhamit döneminde her ne şekilde olursa olsun bir cemiyet kurup faaliyet göstermek çok zordu, kaldı ki milliyet temeli üzerine bir cemiyet oluşturmak imkânsızdı. Yalnız Müslüman ve Türk olmayan ayrıca gayr-i Müslim olan tebaanın milliyet temeline indirgenmiş, edebi ve hayri adlar altında gizlenmiş birçok cemiyet ve dernekleri de vardı. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Türk milliyetçiliği hareketi ivme kazanmış ve genişlemiş, büyüyerek yayılmıştır. Türk cemiyetlerinin kurulmasına ve faaliyet göstermesine ve Türkçülüğün teşkilatlanmasına meşrutiyet dönemleri büyük olanak sağlamıştır (Akçura, 1978: 208-209).

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra, ülkede meydana gelen muhtelif birçok iç ve dış kaynaklı olay Osmanlı Devleti'nin birtakım krizler yaşamasına neden olmuştur. Devleti bunalıma sokan bu dönemde yaşanan 31 Mart Vakası, Girit Meselesi, Bosna Hersek'in Avusturya'nın egemenliğine girmesi, Trablusgarp Savaşı ve Bulgaristan'ın özgürlüğünü ilan etmesi gibi birçok olay Osmanlı'da ağır yaralar açmıştır. Tüm bu yaşananlardan daha önemli olanı ise, Balkan Savaşları sonrası zorla göçe tabi tutulan Türklerin katliamlara uğramasıdır. Yaşanan bu acı durum büyük şok yaşatmış ve Osmanlılık fikrinin başarısızlığını göstermiş ve kanıtlamıştır (Sarıay, 2004: 131).

Osmanlı Devleti'ndeki Türk tebaa haricindeki halkta milliyetçilik siyaseti ve milli bağımsızlık faaliyetleri en uç noktalara taşınmıştır. Hala milli bilinç ve milliyetçilik şuurundan habersiz olan Türkler, II. Meşrutiyetle birlikte muhtelif cemiyet, dernek ve dergi adı altında toplanmaya başlayan Türkçü aydınlar tarafından millet olma lüzumu üzerine bir arada gelmişlerdir (Sarıay, 2004: 131-132). Geç kalınmış bir teşkilatlanma dönemi yaşayan Türkler, devlete olan sadakatlerini son ana kadar göstererek kulluk bilincinden kurtulan en son tebaa olmuştur.

1908 yılında İstanbul'a dönüş yapan ve okul yıllarından hafızasında kalan bazı Türkçü kişilere ziyarette bulunan ve bir Türk cemiyeti kurmayı teklif eden Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi ile birlikte Türk milliyetçiliğini temel alan *Türk Derneği* adında bir cemiyet kurmuş ve Türkçülük faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu cemiyet

Türk milliyetçiliği esas alınarak kurulmuş ilk cemiyet olma özelliği taşımaktaydı (Sarınay, 2004: 104). Dolayısıyla Yusuf Akçura, Türkçülük hareketinin teşkilatlanmasından geliştirilip yaygınlaştırılmasına kadar her safhasında ve her kademesinde görev üstlenen bir kişi olmuştur.

Kurulan bu Türk Derneği'nin tüzüğü'nün ikinci maddesi şu şekilde açıklanmıştır:

“Cemiyetin amacı, Türk diye anılan bütün Türk kavimlerinin mazi ve haldeki eserlerini, işlerini, durumlarını ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak. Yani Türklerin eski eserlerini, tarihini, dillerini, avam ve havas (halk ve aydın) edebiyatını, etnografya ve etnolojisini, sosyal durumlarını ve mevcut medeniyetlerini, Türk memleketlerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin açık, sade, güzel, ilim dili olabilecek şekilde geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlasını ona göre incelemektir” (Akçura, 1978: 209-210).

Türk Derneği'nin amaç ve faaliyetlerine baktığımızda Türkoloji çalışmaları üzerine ağırlıklı olarak mesai yaptığı görülmektedir. Osmanlıcılık geleneğini yoğun bir şekilde yaşayan Türk Derneği üyeleri ideolojik ve kültürel anlamda Türkçü olmuşlardır. Derginin nizamnamesi, beyannamesi ve içeriğindeki bütün yazılar durumu açıkça ortaya koymaktadır. Siyasi anlamda Türkçülüğü savunan Akçura'nın, dernek çalışmaları üzerinde çok fazla etkisi olmadığı görülmektedir (Sarınay, 2004: 111). Dernek faaliyetleri kapsamında bulunan aydınların Türkçülüğe ideoloji ve kültür kazandırmayı amaçladıkları söylenebilir.

Necib Asım ve Raif Fuad Beylerin kıt'alarının başlarına gitmesi, Veled Çelebi'nin Konya'ya tayin olması ve Yusuf Akçura'nın İstanbul'dan ayrılması gibi etkenlerden dolayı bir müddet sonra Türk Derneği mecmuası kapanmıştır (Akçura, 1978: 211-212). Kapanan Türk Dergisi yayınladığı mecmuasının son baskısından sonra *Türk Yurdu* adında, daha geniş kapsamlı Türkçülük mecmuası yayınlanmaya başlanmıştır. Bu mecmua yine kendi adıyla kurulmuş olan Türk Yurdu Cemiyeti tarafından yayın hayatına kazandırılmıştır. Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Yusuf Akçuraoğlu ve Dr. Akil Muhtar (Özden) gibi önde gelen Türkçü aydınlar tarafından kurulan *Türk Yurdu Cemiyeti*, *Türk*

Ocakları'yla aynı döneme denk geldiği için varlığını fazla sürdürememiş ve ömrü kısa olmuştur. Yalnız Türk Yurdu Cemiyetinin yayın hayatına kazandırdığı Türk Yurdu Dergisi Türk Ocaklarının yayın organı halini alarak yayın hayatına devam etmiştir. Yayınlanan bu mecmua, Türk milliyetçiliği fikir ve düşünce yapısının oluşmasında, olgunlaşmasında, sistemleşerek yaygınlaşmasında büyük bir rol almış, Türkçülük hareketine önemli katkılar sunmuştur (Sarıay, 2004: 124).

Yusuf Akçura, Türk Yurdu Cemiyeti'nin delegeliğine seçilmiş ve Türk Yurdu Dergisi'ni ilk sayısından itibaren yayına hazırlamıştır (Akçura, 1978: 212-213). *"Türklüğe hizmet etmek, Türklere faide dokundurmak istiyoruz. Maksadımız işte budur. Maksada erişmek için hangi yollardan yürüyeceğimizi mecmuamızın münderecatı göstereceğinden mesleğimizin teşrihini fazla buluyoruz, Tanrı yardımcımız olsun"* denilerek Türk Yurdu Dergisi'nin amacı ortaya konulmuş ve yayın hayatı başlamıştır (Sarıay, 2004: 125).

Yusuf Akçura tarafından önerilen birkaç değişiklikle kabul edilen Türk Yurdu Dergisi'nin, yazı, usul ve yöntem açısından içerik olarak önemli hususları şu şekilde sıralanmıştır (Akçura, 1978: 213-214):

1. Risale, Türk milletinin en iyi şekilde istifade edeceği şekilde mümkün olduğunca çoğunlukça okunup anlanacak bir biçimde yazılacaktır. Bu sebeple;
 - a- Sade bir dil kullanılacak,
 - b- Milletin çoğunluğuna yararlı konulardan bahsedilecek,
 - c- Zor ve anlaşılması güç konular dahi anlaşılması kolay bir şekilde ifade edilmeye çalışılacaktır.
 Bunların yanı sıra aydın düşünce sahiplerinin çıkarları ve zevkleri de göz önünde bulundurulacaktır.
2. Risale, her kesimden Türklere beğenilecek bir ülküde hazırlanmaya çalışılacaktır.
3. Risalede, Türklerin tanışmalarına, ekonomik ve ahlaki değerlerinin yükselmesine ve ilmi bilgilerce gelişmelerine aracılık edecek olan konulara ziyadesiyle yer verilecek olup, siyaset ve politika bunlardan

sonra yer bulacaktır.

4. Türklerin tanışıp kaynaşmaları için Türk Dünyası'nın her tarafında olup biten bilhassa kardeşler arasında mutluluk ve hüznelerini gerektiren tüm vakalar ile birlikte Türk Dünyası'nın arta kalan yerlerde vücut bulan fikir hareketleri kaydedilecek ve Türk milletinin muhtelif bölgelerinde oluşan edebiyatı milletin tüm bireylerine ulaştırmak için çaba sarf edilecektir.
5. Risale, Türklüğü ve Türk milletinin siyasi ve ekonomik çıkarlarını savunurken, hiçbir siyasi yapıya tarafgirlik yapmadan Osmanlı Devleti'nin iç siyasetinden bahsedecektir. Tüm bunlarla birlikte diğer milletler arasında uyuşmazlık ve anlaşmazlıklar çıkmasından ziyadesiyle kaçınacaktır.
6. Hiçbir şeye dayanmayan mübalağalı Batı kaygısından Türk milletini kurtarmaya elinden geldiği kadar gayret edecek olan Risale, Osmanlı Devleti içerisindeki Türk milletinde Türk milli şuurunun oluşmasına ve desteklenmesine, ülküsüzlükten meydana gelen tembellik ve karamsarlığın giderilmesine çaba sarf edecektir.
7. Türk Dünyası'nın çıkarlarını savunmak Risalenin devletlerarası arenada esas fikrini oluşturacaktır.

Türk Yurdu Mecmuası çoğunlukla Yusuf Akçura'nın sevk ve idare ettiği altı yıllık zaman diliminde bu programlara bağlı kalmaya çalışmıştır.

Türk milletinin “*ya istiklal ya ölüm*” mücadelesi verdiği çetin savaş yıllarında, canını dişine taktığı en bunalımlı dönemlerde dayanak merkezi olan Türk Yurdu mecmuası, bilhassa 1911-1931 tarihleri arasında eğitim-öğretim gören nesillerde bilinçli şuur oluşturmuştur. Ayrıca Türk Ocağı etrafında buluşanlarda derin bir etki yaratmış ve yayın hayatı boyunca bildirdiği fikir ve düşüncelerle yol gösterici özelliğe sahip olmuştur. Türk milletine kendisine güvendirmeyi başarmış, Türklük bilincini uyandırmış, her zaman Türklerin menfaatine çalışmış, Türk düşün ve kültür dünyasına hizmetlerde bulunmuş ve ışık tutmuştur. Ferdilikten ziyade milli davaların takipçisi olan Türk Yurdu, yayın hayatı süresince milli birlik ve beraberlik ülküsünde

kaynaştırıcı ve birleştirici olmuştur. Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık gibi akımların kendilerine coşkulu taraftar topladığı zamanlarda Türk Yurdu, konulara Türkçü bir yaklaşım ile bakmıştır (Tuncer, 1990: 497). Sonuç olarak savaş yılları içerisinde yayınına ara vermeden devam eden mecmua topluma Türklük bilinci aşılayarak hafızalarda derin tesirler bıraktığı söylenebilir.

Gaspıralı İsmail Bey'in dilde birlik tezini esas alan Türk Yurdu etrafındaki Türkçüler, Türk Dünyası dışında kalan Türklerin dil ve edebiyatlarıyla da bilhassa alakadar olmuşlardır. Dilde sadeleştirme çabalarından sonra da *İstanbul Türkçesi*'ni ilke edinmişlerdir. Türkçülük akımı hareketi, yeryüzü üzerinde yaşayan tüm Türkleri kültürel ve siyasi bakımdan bir araya getirmek ve kaynaştırmak gayesine yöneliktir. Bundan dolayı aynı kültürle harmanlanmış Türklerin ortak bir kültüre kavuşması arzulanmış, bunun dışındaki Türklerle olan diyalog koparılmamıştır (Tuncer, 1990: 509-511).

Türk Ocakları, Yusuf Akçura'nın aktif olarak Türkçülük çalışmalarını sürdürdüğü ve önemli rol üstlendiği diğer bir dernektir. Türk Ocakları, milli bütünlüğün tehlikede olduğunu görerek, Türk gençleri ve aydınlarının can havliyle ortaya çıkardıkları, Osmanlı Devleti'nden çok Türk milletine umut olmak için kurdukları bir cemiyettir. Cemiyetin özünü, İttihat ve Terakki'nin savunduğu Osmanlıcılık fikrinin başarısızlığa uğramasından doğan hayal kırıklığı ve Türk olmayan mektepliler arasındaki milliyetçilik hareketine karşı kaygılanmaya başlayan Askeri Tıbbiyeliler içerisinde bir fikir hareketi olması oluşturur. Mektepliler tarafından fikri temelleri oturtulan Türk Ocakları, Balkan Savaşları'nın getirdiği hezimetin karşısında yaşanan şokun etkisiyle gerçek ümit ve ihtiyaçların odağı halini almıştır. Fiili kuruluşundan birkaç ay sonra resmen 25 Mart 1912'de kurulan Türk Ocakları'nın yönetim kurulu şu şekilde oluşmuştur: Ahmet Ferit (Tek) (Reis), Yusuf Akçura (II. Reis), M. Ali Tevfik (Umumi Katip) ve Dr. Fuat Sabit (Veznedar)'tır (Sarınay, 2004: 133-134-141). Türklerin örgütlenmesi ve milli bilinci uyandırma hedefi ile çeşitli Türkçü aydınlar tarafından kurulan Türk Ocakları, yaşanan hayal kırıklıklarına gösterilen bir refleks sonucu ortaya çıkarılmış ve faaliyetleri aralıksız devam etmiştir.

Cemiyetin amacı nizamnamesinde şu şekilde açıklanmıştır:

“İslam kavimlerinin başlıca mühimi olan Türklerin milli terbiye ve ilmi, sosyal, iktisadi seviyelerinin ilerleme ve yükselmesiyle Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır” (Akçura, 1978: 214).

Nizamnamenin üçüncü ve dördüncü maddelerinde cemiyetin çalışma ilkeleri şu şekilde belirtilmiştir:

“Üçüncü Madde: Cemiyet amacını elde etmek için Türk ocağı adlı kulüpler açarak dersler verecek, konferanslar, müsamereler düzenleyecek, kitap ve risaleler yayınlayacak ve mektepler açmaya çalışacaktır.

Milli serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbabı ile görüşerek iktisadi ve zirai teşvik ve uyarlamalarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elden geldiği kadar yardım edecektir.

Dördüncü Madde: Ocak, amacını elde etmeye çalışırken sırf milli ve sosyal bir vaziyette kalacak, asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasi fırkalara hizmet etmeyecektir” (Akçura, 1978: 215).

Yusuf Akçura, Türk Yurdu ve Türk Ocakları’nın, İttihat ve Terakki’nin kontrolüne geçmemesi için yoğun mesai göstermiştir. İttihat ve Terakki’nin ilerleyen zaman içerisinde Türkçülüğe bilhassa ehemmiyet göstermesi üzerine aralarında felsefi yönden bir etkileşim gerçekleşmiştir. Düşünsel ve doğal anlamda bir kaynaşma olsa bile, Türk Ocakları, ilişkileri esnek tutarak özerk yapısını korumaya çalışmıştır (Sarıay, 2004: 157-161). Dolayısıyla Türk Yurdu ve Türk Ocakları, İttihat ve Terakkiciler ile samimi ama mesafeli bir şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Dönemin şartları bağlamında, Türk Ocakları’nın faaliyetlerinin merkez noktasını milli his ve heyecanlardan kaynaklı Türkçülük ve milliyetçilik düşüncesini uyandırmak ve canlı tutmak oluşturmaktaydı. Yoğun bir şekilde icra edilen faaliyetler sonucunda ülkede, milliyetçilik bilincine hâsıl genç nesiller yetişmesi mümkün olabilmıştır (Sarıay, 2004: 170).

Türk Ocakları himayelerinde kurulan Türk Bilgi Derneği’nin *Türkiyat, İslamiyat, Hayatiyat, Felsefe ve İçtimaiyat, Riyaziyat ve Maddiyat, Türkçülük* gibi şubeleri kurulmuştur. Bu şubelerden bir tanesinin *İslamiyat* olmasındaki ana gaye

Türkçü fikir adamlarının İslam'a değer verdiklerinin bir nişanesi olmasıdır. Yusuf Akçura'da Türk Bilgi Derneği'nde önemli görevler üstlenen bir Türk aydını olmuştur (Sarınay, 2004: 179).

Asıl davası yeni bir devlet kurmak olmayan, Türk-Müslüman kimliğini koruyarak mevcutta var olan Osmanlı Devleti'ni milli bir devlet haline getirmeye çalışan Türk Ocakları'nın üyelerinden, Ziya Gökalp başta olmak üzere, birçok *Osmanlı Türkçüsü*, kültürel anlamda Türkçü tezler ortaya koyarken, siyasi anlamda ise Osmanlılık geleneklerini belirli ölçüde aşamamışlardır. Bunun yanı sıra bu aydınlar Türkçü fikirlerini ve çalışmalarını İslami yönlerle de desteklemişlerdir (Sarınay, 2004: 187). Ortaya konulan tüm fikirler ve bu fikirleri savunan aydınların tek gayesi Osmanlı Devleti'nin devamlılığı ve varlığını sürdürmesi üzerine olmuştur. İşte Türk Ocakları'nın da bu ana gaye etrafında şekillendiği söylenebilir.

Osmanlı Devleti'ne Rusya'dan gelen Türk fikir adamları, içinde bulundukları sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel faktörlerin de etkisiyle Osmanlı Devleti içerisindeki Türklerden daha hızlı bir şekilde Türk milliyetçiliği şuuruna varmış ve bir siyasi düşünce bilinci göstermişlerdir. Rusya'dan gelerek Türk milliyetçiliği bilinci ve şuurunda bulunan aydınların en önemlilerinden biri şüphesiz Yusuf Akçura olmuştur (Sarınay, 2004: 188).

Siyasi anlamda Türklüğü ve Türkçülüğü bir bütün halinde ele alarak düşünen Yusuf Akçura, kaleme almış olduğu Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserinde, Türklük fikrinin de İslamcılık fikri gibi genel kabul görmüş olduğunu, Osmanlı Devleti sınırları ile çevrili olmadığını ve oluşabilecek bir Türk birliğinin yeryüzündeki jeostratejik ve jeopolitik önemine dikkat çekmiştir (Akçura, 2005: 43). Cengiz Han ile başarılan Türk birliğinin yeni dünya düzeni içerisinde Osmanlı Devleti himayesinde gerçekleştirilebilir olduğu fikri ile Osmanlı Devleti'ne önemli bir misyon ve görev atfeden Yusuf Akçura, bu tespitlerini şu şekilde dile getirmiştir: “*Son vakaların fikre getirdiği uzakça bir istikbalde, meydana gelecek beyazlar ve sarılar âlemi arasında bir Türklük cihanı husule gelecek ve bu orta dünyada Osmanlı Devleti, şimdi Japonya'nın sarılar âleminde yapmak istediği vazifeyi üzerine alacaktı*” (Akçura, C. I, S: 11, (Nisan 1328): 326-330; Akçura, 2005: 59). Akçura'nın atfettiği ağır ve önemli bir görev ile Osmanlı Devleti'nin her koşul altında bir güç olduğu da ortaya konulmuştur.

Toplumda milli bilincin uyanması ve milli şuurun oluşması için Türkçülük fikrinin geniş tabanlara yayılmasında üstün çaba gösteren Yusuf Akçura, siyasi ve düşün anlamında Türkçülüğü ilk kez dile getiren aydın olma özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca Akçura'nın Türklüğe bahşetmiş olduğu ömrü çerçevesinde Türk milletine hizmet etmeyi kendisine şiar edindiği ifade edilebilir.

5.3. Yusuf Akçura'nın Türkçülüğün Yayılmasındaki Çabaları

Rusya, Fransa ve Türkiye'de yaşamış olan Akçura'da bu ülkelerde yaşamış olduğu deneyimler Türkçülük fikrinde gelişme göstermiştir (Kartal, 2000: 11). Rusya ziyaretleri sırasında zihninde canlanmaya başlayan milliyetçilik düşüncesi, İstanbul'daki ortaokul ve askeri okullu zamanlarında yeşermiştir. Fransa'da bulunduğu yıllarda olgunlaşma döneminde olmakla beraber, Rusya ve İstanbul'da geçirmiş olduğu yıllar Akçura'yı akademi ve siyasi kimliğinin oluşmasında pişirmiştir (Devlet, 1999: 11).

Türkçülük hareketi çalışmalarını üç dönemde değerlendiren Yusuf Akçura, ilk dönemin, Kırım Savaşı sonrası Ahmet Vefik Efendi'nin öncülüğünde Şinasi Paşa, Ziya Paşa ve Mustafa Celaleddin Efendi'nin de içinde yer aldığı 1865-1879 yılları arası olduğunu söylemektedir. İkinci dönem olarak anılan yıllar Ahmet Mithat Efendi ve Cevdet Paşa'nın öncülüğünü yaptığı 1880'li yılların başlarını içerisine almaktadır. Şemsettin Sami Bey, Bursalı Tahir Bey ve Necip Asım Bey'in öncülüğünü yaptığı 1897-1900 yılları arası ise Türkçülüğün üçüncü dönemi olarak anılmaktadır (Akçura, 1913: 23).

Osmanlı Devleti, Batı'nın gelişmişlik düzeyi karşısında çok gerilerde kalmıştır. Geri kalmışlığın farkında olan dönemin ileri gelen fikir adamları ve aydınlar, bir taraftan Osmanlı tebaasını muhafaza etmek diğer taraftan da geri kalmışlığın önüne geçerek gelişmişlik düzeyini ileri seviye taşımak adına, muasırlaşma çabalarının bir unsuru olarak gördükleri Türkçülük düşünce hareketinin çatısı altında bir araya gelmişlerdir (Akgül, 1999: 78-79).

Batılılaşma akımından bir hayli etkilenen Osmanlı Devleti aydınları, önce Türkçülüğü, sonra Panslavizm'e karşı bir hareket olarak geliştirip olgunlaştırdıkları Pantürkizmi savunmaya başlamışlardır. Öncülüğünü Yusuf Akçura, Ali Hüseyinzade

ve Ahmet Ağaoğlu gibi Rusya'dan Türkiye'ye göç eden fikir adamlarının oluşturduğu Pantürkist fikir akımı Türkler arasında oldukça yayılmıştır (Lewis, 2004: 102).

Türklüğü ve Türkçülüğün gelişmesi ve Türk milliyetçiliğinin başarılı olması ve geleceği ile ilgili konuları ele alan Yusuf Akçura, tarihi ve güncel konular hakkında kaleme aldığı eserlerinde kaygı ve endişelerini zaman zaman ifade etmiştir (Hanioğlu, 1988: 477). “*Pantürkizm'in Babası*” olarak anılan Akçura, bu sayede tarih sahnesindeki yerini korumuş ve unutulmamıştır. Türk halkının muhafazakâr kesiminin ifade ettiği bir terim halini alan Pantürkizm için XX. yy. başlarında böyle bir durum söz konusu dahi olamazdı. Bunların tam aksine Akçura ve arkadaşlarının sağduyulu bir şekilde öngördükleri Pantürkizm, Osmanlı Devleti içerisinde ayrılıklar yaşanmasına bir çözüm olarak, muhtevası oldukça zengin ve ilerici toplumsal ve kültürel bir programdır (Georgeon, 1996: 3).

Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserinde Türk Birliği siyasetini ele alan Yusuf Akçura, bu siyasetin uygulamadaki olası yaşanabilecek olumlu olumsuz nedenlerini şu şekilde ifade etmiştir: Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Türk tebaa, din ve ırk olarak sıkı bir şekilde birleşecektir. Türk olmayan tebaa içerisinde belli bir derecede kendini Türkleşmiş hisseden Müslüman tebaa Türklüğü kabullenecek ve hiç kabullenmeyen tebaa ise Türkleştirilecektir. Asya kıtasının büyük bir bölümü ile Batı'nın şarkına değin yayılmış olan dilleri, ırkları, örf, adet ve gelenek, görenekleri hatta dinleri bir olan Türkler birleşecek ve diğer büyük milletler içerisinde varlıklarını koruyabileceklerdir. Osmanlı Devleti de böyle bir oluşum içerisinde büyük Türk milletinin oluşumunda Türk topluluklarının en gelişmiş ve medenisi olduğu için en önemli görevi üstlenecektir. Bu tür faydaların yanı sıra Osmanlı Devleti içerisinde Türk olmayan Müslimlerin ve Türkleştirilmesi mümkün olmayanların Osmanlı Devleti himayesinden kopması, İslamiyet'in Türk ve Türk olmayan unsurlara ayrılmasını getirecektir. Bunun sonucunda ise Osmanlı Devleti'nin Müslim olup Türk olmayan kavimlerle arasında herhangi bir ilişki kalmayacak ve bu da kuşkusuz başka sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olacaktır (Akçura, 2005: 56).

Türk Birliği siyasetinin uygulanmasında içsel güçlükler İslam siyasetine oranla daha fazladır. Batı'nın etkisiyle Türkler arasına milli şuuru hareketlendirecek milliyet fikirleri girmeye başlamış olsa bile, bu fikir çok taze ve pek yenidir. Türklükte İslamiyet'te olduğu gibi teşkilatçılık ve sağlam bir birlik ve beraberlik henüz meydana

gelmemiştir. Birleşmesi beklenen büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Türk milleti, mazilerini unutmuş bir durumda bulunuyordu. İşte böyle bir cihette büyük Türk milletinin var olmasında en mühim teşekkülünü İslam dini oluşturmaktadır (Akçura, 2005: 58-60).

Türk milliyetçiliği anlayışını, özgün ve bilimsel açıdan ilk kaleme alan Yusuf Akçura'nın düşünsel bazda tartışmaya açmış olması ve yayınlamış olduğu eseri olan Üç Tarz-ı Siyaset Türk milliyetçiliğinin dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

5.4. Yusuf Akçura'nın Türkçülük Anlayışı

Osmanlı Devleti tebaası Batı'nın gelişmişlik düzeyi karşısında geri kalmışlığını fark ettiğinde, kendi varlığını koruyarak muasırlaşmak için bir takım yol ve yöntemler izlemiştir. Türkçülük de bu muasırlaşma yolunda izlenen ideolojik yöntemlerden bir tanesidir. Bu Türkçü muasırlaşma girişimi, toplumsal ayrıcalığını sanayi, çevre ve dönüşüm sürecinden, politik ayrıcalığını Fransız İhtilali ile beraber politik yaşamda varlığı sürekli artan özgürlük, milli devlet ve birey kavramından, hars olgusunu da geleneklerine bağlı kalarak oluşan ideolojik bir yapıdan almıştır (Akgül, 1999: 274-283).

18. yy.'da her ulusun kendi devletini kurması gerektiğini savunan Avrupa'nın Batı bölgesindeki milliyetçi teorisyenler, bu fikirleriyle kendilerine mürit toplamışlardır. Farklı dil ve din guruplardan ve çeşitli etnik kökenli tebaaya sahip olan Osmanlı Devleti'nin böyle bir ideolojiye sıcak bakması söz konusu dahi olamazdı (Mardin, 2000: 94-95). Osmanlı Devleti'nde dönemin fikir hareketleri Tanzimat ve Meşrutiyet gibi muasırlaşma ve Avrupalılaşma süreci içerisinde yoğunluk kazanmış ve ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Batı karşısında yaşanan geri kalmışlığın kurtuluşa erdirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Meşrutiyet ile birlikte ortaya çıkan özgürlükler içerisinde gelişen Türkçülük hareketi günümüze değin varlığını koruyarak gelen bir düşünce olmuştur.

Yaşanan olaylar neticesinde çeşitli etnik unsurlara sahip olan Osmanlı Devleti milliyetçilik akımı karşısında çok fazla direnememiştir. Gelişen bu durum çerçevesinde Tanzimatçılar ve Yeni Osmanlılar, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına engel olmak çabasıyla devlet içerisinde yaşayan tebaanın tamamından bir millet

canlandırma gayesi içerisinde olmuşlar ve millet ifadesini de o gerçeği tasvir üzere kullanmışlardır (Okumuş, 1999: 374). Buradan da anlaşılacağı üzere Tanzimatçılar ve Yeni Osmanlılar *Osmanlıcı* idiler (Akçura, 1978: 45-46). Osmanlı tebaanın yurtseverlik ülküsünde konuşlandırılan Osmanlıcılık hareketinin, devletin parçalanmasına mâni olamadığı anlaşıldığında ortaya çıkan İslamcılık hareketinin ve bu hareketin de istenilen ölçüde karşılık bulamaması üzerine Türkçülük hareketi Osmanlı fikir adamları tarafından yeni bir düşünce tarzı olarak benimsenmiştir (Kodaman, 1993: 62). Dolayısıyla, Tanzimat ve Meşrutiyetin getirmiş olduğu Batılılaşma hareketi ve devletin yıkılmasını önleme çabaları dönemin fikir adamlarının gayretleri ile bazı düşüncelerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Yaşanan başarısız girişimler karşısında ise Türkçülük düşüncesi benimsenmiş ve uygulamaya konulmuştur.

18. yy.'da Çin ve İslam üzerine belgeleri inceleyen ve İslamiyet öncesi Türk dilini ve tarihini araştıran birtakım oryantalistler tarafından, Batı'da ortaya çıkarılan *Türkoloji* bilimi, Türkçülük fikriyatının doğmasına etki etmiş olan en önemli olaylardan bir tanesidir. Bu inceleme ve araştırma neticesinde unutulmaya yüz tutmuş Türk tarihi ve bu tarihe ait kabul görmeyen bilgiler, yurt dışına gönderilen öğrenciler tarafından Türklere de ulaştırılmıştır. Bir diğer ulaşım yolu da Avrupa'da vuku bulan 1848 devriminden sonra yurtlarından gönderilerek Türkiye'yi mesken tutan Polonyalı ve Macarlar olmuştur. Avrupa'da yaşanan bu olaylarla beraber Rus Panslavizm'ine karşı ayaklanan Tatarlar ve Avrupa'da yaşanan bu olayların tesirinde kalan Türk ve Tatar fikir adamları Türkçülüğün büyümesini ve gelişmesini özendirmişlerdir (Gökalp, 1990: 10; Lewis, 2004: 341-347).

Türkçülük düşüncesinin ilk belirtilerinden bahseden Akçura şunları söylemektedir: “*Türkçülük düşüncesinin dil alanındaki ilk bilinçli belirtisi İbrahim Şinasi Efendi tarafından ortaya konan eserlerde görülür. Şinasi'nin Türkçülük fikriyatı, Ziya Paşa'da dilin edebiyat şubesinde, Ahmet Vefik Paşa'da lügat şubesinde, Mustafa Celaleddin Paşa'da filoloji (filologya) incelemelerinde görülür. 'Bütün Türkçülük' (Panturquisme) eğiliminin bazı belirtileri Ahmet Vefik Paşa'da görülmektedir. Türk filolojisinden başka Türk (sadece Osmanlı Türk'ü değil bütün Türk) etnologya ve tarihi ile de Mustafa Celaladdin Paşa ilgilenmiştir. Mustafa Celaleddin Paşa'nın 'Eski ve Yeni Türkler' isimli tarih, siyaset, filoloji ve*

etnologyadan bahseden kitabı, Türk etnologya ve tarihine dair Osmanlı Devleti'nde Batı kaynaklarından alınan ilk eser olma özelliğine sahiptir. Aynı zamanda bu eser Türk'ün çıkarlarını savunmak gayesiyle Türk ruhuyla kaleme alınmış Fransızca bir yapıttır” (Akçura, 1978: 58-59).

Türklük ve Türkçülük düşüncesinin Batı Türklerinde yayılmaya başlamasında, Doğu dünyasını bilhassa da Türkleri her açıdan araştıran ve inceleyen oryantalistlerin ortaya koymuş olduğu eserler önemli derecede etkili olmuştur (Akçura, 1978: 59-60). 1877 yılında Türk – Rus Savaşından önce başlayan ve 1880 yılına kadar süre gelen dönem, Batı Türklerinde Türk milliyetçiliğinin ve Türkçülük düşüncesinin ikinci etkin dönemi olmuştur. Rumelili Ahmed Midhat Efendi, Özbekler Şeyhi Süleyman Efendi, Ahmed Cevdet Paşa ve Süleyman Paşa bu dönemin ileri gelen en önemli Türkçülerindendir (Akçura, 1978: 68). Kırım, Kazan ve Azerbaycan Türklüğünde milliyetçilik akımının gelişmesinde Batı Türklüğünün etkisi olduğu kadar, Batı Türklüğünün gelişmesinde de Kırım, Kazan ve Azerbaycan'da gelişen Türkçülük hareketinin katkıları olmuştur. Böylelikle Türk Dünyası'nın en gelişmiş bölgelerinde Türkçülük fikir alışverişi yapılarak Türkçülük hareketi genişlemiş ve derin bir anlam kazanmıştır. 1897 yılından başlayıp 1900 yılına değin süre gelen yıllar Türkçülüğün yaşandığı üçüncü etkin dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde Veled Çelebi Efendi, Şemseddin Sami Bey, Bursalı Tahir Bey, Tunalı Hilmi Bey, Necip Asım Bey, Muhmed Fuad Bey, Şair Emin Bey, Ahmet Cevdet Bey, Ahmed Hikmet Bey, Necip Bey ve Emrullah Efendi gibi Türkçü aydınlar bırakmış oldukları eserleri ile Türkçülüğü temsil etmişlerdir (Akçura, 1978: 108-109).

Türkçülüğün bütünün bir parçası olarak değil, bir bütün oluşturduğuna ve Türk Dünyası'nın içinde bulunduğu buhranın bilincinde ve işgal noktasında Türkiye'nin son liman olduğuna inanmış Türkçü bir aydın olan Akçura'nın, Türkçülük anlayışını ve Türkçülüğünün İstanbul, Rusya ve Fransa gibi üç farklı kültür içerisinde üç farklı ortamda geliştiğini söyleyebiliriz (Koşay, 1977: 398; Akçura, 2005: 101).

Avrupa, milliyetçilik bağlamında bambaşka bir seviyeye ulaşmıştır. Böyle bir ortamda fikir hayatı yönünden tam bir harman yeri olan Paris, Akçura'nın Türkçülük fikirlerinin tekâmülü açısından önem arz etmektedir. Paris'te bir Türk milliyetçisi ve Türk muhacir olarak hayatını idame ettiren Dr. Şerafettin Mağmumi, Akçura'ya fikir dünyasında yol göstermiştir. Dr. Mağmumi'ye göre artık Osmanlılık fikri bitmiş ve

Türk milletinin kurtarıcısı olarak Türk milliyetçiliğinden başka bir yol kalmamıştır. Akçura'nın öğrenim gördüğü okulda eğitim aldığı dönemin âlimleri de Dr. Mağmumi'nin düşüncelerini destekler nitelikte dersler veriyorlardı (Kara, 2005: 13). Akçura'da yurtdışında almış olduğu dersler ve etkileşimde bulunduğu aydınların etkisiyle düşün dünyasında milliyetçilik fikri iyice gelişmiş ve devletin kurtuluşunun ancak Türk milliyetçiliği sayesinde gerçekleşebileceği düşüncesi hâkim olmuştur.

“Türkler dediğimiz zaman, etnografya, filolocya (filoloji) ve tarih ilimleriyle ilgilenenlerin bazen ‘Türk-Tatar’, bazen ‘Türk-Tatar-Moğol’ diye bahsettikleri bir ırktan gelme, adetleri, dilleri birbirine pek yakın, tarihi hayatları birbirine karışmış olan kavim ve kabilelerin bütününi murad ediyoruz” diyen Yusuf Akçura, Türk'ün tarifini yapmıştır (Akçuraoglu, 1990: 11; Akçura, 1978: 33). Nasıl ki insanlığın hayatı içerisinde maddi gereksinimler ziyadesiyle ehemmiyet teşkil ediyorsa, Türkçülüğün de başarılı kılınabilmesi için maddi bir yapıya konuşlandırılmasını elzem gören Akçura, milliyetin isteğe bağlı kalmayıp doğal bir durum olduğunu, soydan ve kandan çıktığını belirtmiştir. İslam kültürünün Arapların tekelinde olmadığına, aksine özünde Türklerin katılımıyla vücut bulmuş bir kültür olduğuna inanmış olan Akçura, kendini *“Ben Müslüman ve Türküm”* diye ifade ederek Türkçülüğünü maddi ve manevi yapı üzerinde ortaya koymuştur. Akçura, Türklerin İslam medeniyeti içerisindeki başarılarının sadece kültürel alanlarda değil, aynı zamanda askeri alanlarda sağladığı başarılarla da İslam medeniyetinin korunmasında ve yayılmasında çok büyük pay sahibi olduğunu belirtmiştir (Akçura, 1978: 24-25).

1904 yılında kaleme aldığı Türkçülüğün manifestosu olarak nitelendirilen Üç Tarz-ı Siyaset başlıklı makalesinde Akçura Türkçülük siyasetine ilişkin, *“Türkçülüğün menfaatine gelince o da, ne Osmanlı devletinin ve ne de İslam'ın menfaatine büsbütün uygun gelmez. Zira, İslam toplumunu Türk ve Türk olmayan kısımlarına bölerek zayıflatır, ve bunun neticesi olarak Osmanlı tebaasının Müslümanları arasında da nifak salıp Osmanlı Devleti'nin kuvvetsizlenmesini mücip olur”* şeklinde bir yorumda bulunmuştur. Yapmış olduğu bu değerlendirme neticesinde Akçura, reel ve eleştirel bir durum saptaması ve halkın ve devletin içerisine düşmüş olduğu hem sosyal hem de siyasal alanda gerçekliğin bilincinde olduğunu belirtmiştir. Sağlamış olduğu gözlemleri neticesinde geline nokta itibarıyla Türk milletine dayandırılacak siyasi bir yoldan başka çıkar yol olmadığını olumlu ve olumsuz yönleri ile ifade ederek bu yolun

kaçınılmaz ve zorunlu bir yol olduğunu Üç Tarz-ı Siyaset’inde belirtmiştir (Akçura, 2005: 47).

Türk Birliği politikasını, bu politikanın yararlarını ve önünde bulunan sorunları Üç Tarz-ı Siyaset’inde tartışan Akçura, *“Türk Birliği siyasetiyle Osmanlı ülkesindeki Türkler, hem dini hem ırki bağlar ile pek sıkı, yalnız dini olmaktan sıkı, birleşecekler ve esasen Türk olmadığı halde bir dereceye kadar Türkleşmiş sair Müslim unsurlar Türklüğü benimseyecek ve henüz hiç benimsememiş unsurlar da Türkleştirilebilecekti. Lakin asıl büyük fayda; dilleri, ırkları, adetleri ve hatta ekseriyetinin dinleri bile bir olan ve Asya kıtasının büyük bir kısmıyla Avrupa’nın şarkına yayılmış bulunan Türklerin birleşmesine ve böylece diğer büyük milletler arasında varlığını muhafaza edebilecek büyük bir siyasi milliyet teşkil eylemelerine hizmet edecek ve iş bu büyük tophulukta Türk toplumlarının en güçlü ve en medenileşmiş olduğu için Osmanlı Devleti en mühim rolü oynayacaktı... Bu faydalara mukabil, Osmanlı ülkesinde meskûn, Müslim olup da Türk olmayan ve Türkleştirilmesi de mümkün bulunmayan kavimlerin Osmanlı Devleti elinden çıkması ve İslamiyet’in Türk ve Türk olmayan kısımlara ayrılarak, artık Osmanlı Devleti’nin Türk olmayan Müslümanlar ile ciddi bir münasebeti kalmaması mahzurları vardır. Türkleri birleştirmek politikasının tatbikiindeki dahili müşkülât İslam siyasetine nazaran ziyadedir. Her ne kadar, garbın tesiriyle Türkler arasına milliyet fikirleri girmeye başlamış ise de, bu vaka henüz pek yenidir. Türklük fikirleri, Türk edebiyatı, Türkleri birleştirmek hayali henüz yeni doğmuş bir çocuktur. İslamiyet’te gördüğümüz o kuvvetli teşkilattan, o pür hayat ve pür heyecan hissiyattan, hülâsa sağlam bir ittihadı meydana getirebilecek madde ve hazırlıktan hemen hiçbirisi Türklükte yoktur. Bugün ekseri Türkler mazilerini unutmuş bir halde bulunuyorlar. Fakat şu da unutulmamalıdır ki, zamanımızda birleşmesi muhtemel Türklerin büyük bir kısmı Müslüman’dır. Bu cihetle İslam dini, büyük Türk milliyetinin teşekkülünde mühim bir unsur olabilir...”* şeklinde değerlendirmede bulunmuştur (Akçura, 2005: 58-60).

Türk Yılı 1928 ismi ile kaleme aldığı eserinde Akçura, durumlar hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *“Gerçi Füyuzat mecmuası, Türk Yurdu’nda olduğu kadar sarahat ve tekrarla olmasa da, Türkçülük mevzuunu daha evvel tervic eylemiş, hatta merhum Ziya Bey’in ahiren ‘Türk milletindenim, İslam ümmetindenim ve Garp medeniyetindenim’ şiarı ile ifade ettiği manayı, Hüseyinzade Ali Bey ‘Türk kanlı, İslam*

imanlı ve Frenk kıyafetli olalım' formülü ile beyan etmişti" (Akçura, 2009: 528). Akçura, zamanın koşulları çerçevesinde bu üç bileşimi tüm gerçekliği ile Üç Tarz-ı Siyaset başlıklı makalesinde gündeme getirerek analizler ortaya koyan ilk düşünür olma özelliğine sahip olmuştur. Bu değerlendirme ve tespitler aslında Akçura'nın ileri görüşlü biri olduğunun da göstergesidir.

II. Meşrutiyet dönemi öncesinde Türk milliyetçiliğinin edebiyat, dil ve tarih alanlarındaki temellerinin oluşturulması ve milletin yaşamında milliyet duygusunun ehemmiyet kazanmasına rağmen etnik kökenli bir milliyetçilik oluşumunun devletin parçalanmasını hızlandıracak endişesi nedeniyle Türklük siyasi bir hareket haline getirilmemiştir. Fakat devlet içerisinde temelleri atılmış olan kültürel Türkçülük ile Kuzey'den gelen Türk fikir adamlarının savunduğu siyasi Türkçülüğün birleşmesi ile Türk milliyetçiliği ihtiyaç duyulan bir hal almıştır. Böylelikle II. Meşrutiyet ile birlikte Türkçülük fikriyatı da bazı dernek ve mecmualar etrafında şekillenip teşkilatlanmayı başarmıştır (Sarıncı, 2004: 103-104).

1908 yılında Rusya'dan ayrıldıktan sonra Batı'da yaşayan Türklerin muhtelif teşekküllerine katılan Akçura, I. Dünya Savaşı öncesi ve savaş yılları içerisinde etkin bir şekilde faaliyetlerde bulunmuştur. Hilmi Ziya Ülken'in ifade ettiği gibi, Akçura'nın Osmanlı Devleti içerisinde yapmış olduğu Türkçülük faaliyetleri bu akım üzerinde güçlü izlere sahiptir. Akçura'nın kuruculuğunu üstlenmediği veya önemli üyelerinden biri olmadığı bir milliyetçi dernek ya da cemiyet olmamıştır (Ülken, 1966: 428; Landau, 1999: 66). 1905 yılında Rusya'da meydana gelen Rus Devrimi'nde milliyetçi bir lider rolü üstlenen Akçura, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönüş yapmıştır. Akabinde 1908 yılında Türk Derneği'nin, 1911 yılında Türk Yurdu Cemiyeti'nin ve yayın organı Türk Yurdu mecmuasının ve 1912 yılında da Türk Ocakları'nın kuruluş evresinde ve yönetiminde etkin bir rol almıştır (Çeçen, 2009: 22). Söz konusu dönemlerde Yusuf Akçura'nın Türk milliyetçiliği faaliyetleri içerisinde yer almadığı hiçbir eylem ve oluşumun olmadığı görülmektedir.

Şark İslami topluluklarının I. Dünya Savaşı yılları içerisinde milliyetlerini hayata geçirme yönünde çaba sarf ettiklerini belirten Akçura, Türk milletinin de gayesinin *"Türk milliyetini gerçekleştirmek"* olduğunu beyan etmiş ve *"yalnız bu gayeye hizmet eden kimselerin gayreti semere verebilecektir"* demiştir. Türk Ocakları'nda verilmekte olan derslerin hedefini *Milliyetçilik, Halkçılık ve Aydınlik*

olarak özetleyen Akçura, Türk milliyetini vücut ettirebilmek için çalışıp çabalamış ve yaşamını Türk milletine vakfetmiştir (Akçura, 2006: 88-89-91).

Türk milliyetçiliğini etnik bir kökene indirgemeyen Akçura'nın milliyetçiliği, çağdaş bir medeniyet çevresinde barış yanlısı ve insan haklarına saygılı bir milliyetçilik anlayışıdır. Akçura'nın milliyetçilik anlayışı ile Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı paralellik göstermekte ve Atatürk: *"Bize milliyetçi derler, fakat biz öyle bir milliyetçiyiz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Bizim milliyetçiliğimiz bencil ve mağrurane milliyetçilik değildir"* (Kat, 2003: 124) diye milliyetçilik anlayışını belirtmiştir. Dolayısıyla Akçura'nın milliyetçilik anlayışının demokratik Türkçülük üzerine oluştuğu söylenebilir.

Landau'nun ifadesine göre de; saygın bir Oryantalist dergi olan ve Paris'te çıkan *'Revue du Monde Musulman'* Akçura'nın, ünlü İslam düşünürü ve savaşçısı Cemalettin Afgani kadar ünlü biri olduğunu duyuruyordu. Ancak 1912 yılından sonra İttihatçılarda daha çok ön plana çıkan Türkçü yaklaşımlara rağmen Akçura'nın da tıpkı Atatürk gibi İttihat ve Terakki üyesi olmadığı görülmektedir (Landau, 1999: 66).

Bir başka ifadesinde de Landau, Atatürk'ün henüz bağımsızlık mücadelesi içerisinde iken, 1921 yılının ilk aylarında Eskişehir'de gerçekleştirmiş olduğu konuşmada *"Ne İslamcı bir birlik ne de Turancılık bizim için bir öğreti ya da mantıklı siyasa oluşturamaz"* diye ifadede bulunduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Atatürk, 'yeni Türkiye Devleti'nin siyaseti'nin' kendi ulusal sınırları içinde kendi egemenliğine dayanan bağımsız olarak yaşamakta ısrar etmek olduğunu vurgulamıştır (Landau, 1999: 112-113).

Türkçülük anlayışının benimsenmesinde ve devlet işlerinin düzenlenmesi ve yürütülmesinde ortaya konan yolda Akçura, Rusya ve Panslavizm'e karşı yürütülecek olan mücadelenin siyasi olarak en güçlü unsuru olan Osmanlı Devleti odaklı bir harekette ısrarcı olmuştur. Akçura bu ısrarlı fikrinden dolayı hem döneminin hem de daha sonraki dönemlerin her alanda Türkçülük mücadelesi için açık ve net bir ortamın oluşmasına katkı sağlamıştır (Landau, 1999: 68-69). Dolayısıyla Akçura'nın Panslavizm'e karşı ortaya koymuş olduğu söz konusu tavrın, hem içinde bulunduğu hem de daha sonraki yıllar açısından Türkçülük akımına ortam kazandırdığı söylenebilir.

Böylelikle Yusuf Akçura Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından beş yıl sonra kaleme aldığı Türk Yılı 1928 adlı eserinde Türkçülük tarihine ait faaliyetlerinde “*Türkiye Cumhuriyeti'nin başta ‘Büyük Millet Meclisi Hükümeti’ namıyla, sonra hakiki adıyla teessüsü, Türk Milliyetçiliği nokta-i nazarından Türkçülük idealinin tahakkuku demektir. Ekser Türkçülerin belki hayatlarında tahakkuk edeceğine ümit bile edemedikleri ideal, bir Türk dehasının kudretiyle bir şe’niyet olmuştu; milli Türk devleti kurulmuştu*” demiştir. Bu söyleminde yeni kurulan devletin kuruluşunda Türkçü gayelerin hayata geçirilmesinin ortaya çıkması olarak belirtmiş ve Türkçülük fikriyatının Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temelini oluşturduğunu ve itici bir güç olduğunu ifade etmiştir (Akçura, 2009: 479). Akçura'nın ortaya koymuş olduğu Türkçülük düşüncesi ile yeni Türk Devleti'nin kuruluş sürecinde ve şekillenmesinde inkâr edilemez bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Yusuf Akçura'nın 1904 yılında kaleme almış olduğu Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserinde, yazmış olduğu akımları çekinerek de olsa bir nebze eleştirdiğini belirten Berkes, 1928 yılında Akçura'nın yazdığı yazıda, Osmanlı Devleti'nin içeride Türklük veya İslam politikası, dışarda ise Pantürkist veya Panislamist politika izlemesinin gereksiz olduğunu belirttiğini söylemektedir. Bundan dolayı Yusuf Akçura'nın geçmişte beyan etmiş olduğu bu görüşlerini Ekim (Bolşevik) Devrimi'nden sonra Kızılay delegesi olarak Rusya'ya gidip döndüğünde 1919 yılının Eylül ayında Türk Ocağı'nda vermiş olduğu bir söyleşide “*Necat, kim ne derse desin, Türkçülüktedir ve ancak Türkçülüktedir!*” diye ifade etmiştir. Bu bağlamda Türkçülük hareketinin emperyalist ve demokratik olmak üzere iki kola ayrıldığını, Rusya dönüşünde dile getirdiği görülmektedir (Berkes, 2009: 401). Diğer taraftan Abdullah Cevdet de Akçura'nın yapmış olduğu tespitleri değerlendirerek onun *milletperver* olmaktan ziyade *milelperver* olduğunu belirtmiştir (Georgeon, 2005: 49).

1904 yılında yazdığı Üç Tarzı Siyaset adlı eserinde yapmış olduğu tespitler ya da öngörülerin, aradan geçen bir asra rağmen geçerliliğini yitirmediği aksine Türk Dünyası'na ışık tuttuğu ve yolunu aydınlattığı söylenebilir. Ayrıca Akçura'nın ileri görüşlülüğü sayesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin mihenk taşı olan Türkçülüğün önemli bir savunucu ve önderi olduğu söylenebilir.

5.4.1. Türkçülük Anlayışının Fikri Temelleri

Osmanlı Devleti'nin aşağı yukarı son yirmi yılında çok çetin Türkçülük mücadeleleri veren Yusuf Akçura, Cumhuriyet döneminde de kendisine yer bulmuştur. Karal'ın ifadesine göre Akçura'nın Türkçülüğü, Rusya, İstanbul ve Fransa üçgeninde şekillenmiş ve gelişmiştir (Karal, 2008: 7, 11).

Akçura, Türkçülük hareketini üç evreye ayırmıştır. İlk evresi, Kırım harbinden sonrasına tekabül eden ve öncülüğünü Ahmet Vefik Efendi'nin üstlendiği Mustafa Celaledin Efendi, Ziya Paşa ve Şinasi Paşa'nın da içerisinde yer aldığı 1865-1879 yıllarını kapsayan dönemdir. Hareketin ikinci evresini, öncülüğünü Süleyman Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Cevdet Paşa ve Özbeki Şeyhi Süleyman Efendi'nin yaptığı 1876 yılından sonra meydana gelen ve 1880'li yılları içerisine alan dönemdir. 1897 yılı ile 1900'lü yılların arasında geçen Şemseddin Sami Bey, Bursalı Tahir Bey ve Necip Asım Bey gibi şahsiyetlerin öncülüğünde yürütülen dönem ise hareketin üçüncü dönemidir (Eroğlu, 2001: 287-288).

Rusya Müslümanları içerisinde yer alan ve Yusuf Akçura'nın da mensubu olduğu Kazan (Volga) Tatarları hem ekonomik hem de kültürel yönden ileri bir düzeye ve dolayısıyla imtiyaza sahiptiler. Rusya'nın başına II. Katerina'nın gelmesiyle birlikte dini ve mülki açıdan özerklik sahibi olan Tatarlar, Batı ticareti ile Orta Asya pazarı arasında köprü vazifesi görmeye başlamışlar ve içlerinde zengin bir tüccar sınıfı oluşturmuşlardır. Bu çerçevede Osmanlı Devleti içerisindeki Rumların konumuna benzer bir konuma sahip olmuşlardır. Rusya Müslümanları arasında seçkin bir mevki elde eden Tatarlar, Ortodokslar içerisindeki Rumlara benzetilmiştir. Rumlar gibi Tatarlar da doğu-batı ticaretinden dolayı son derece iyi bir gelişim sağlamışlardır. Tatar din adamları ve tüccarları, Rusya ve Türkistan Müslüman toplulukları arasına nüfuz etmişlerdir. Rusya'nın 1865'te başlattığı ve on bir yıl süren Türkistan istilası 1876 yılında tamamlanmış ve Orta Asya'yla temasın yolu açılmıştır. Elde ettikleri imtiyaz ve saygınlığı böylelikle kaybetmeye başlayan Tatarlar, Ruslar tarafından Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikalarına uğramışlardır (Georgeon, 2005: 8-10).

XIX. yy. sonlarına doğru gelindiğinde artan Rus baskıları neticesinde ekonomik ve kültürel yönden ezilmeye başlayan Tatarlar, III. Aleksandr'ın tahtta

bulunduğu dönemlerde yoğun bir şekilde artan Panslavizm akımına ve Ruslaştırma siyasetine karşı durabilmek için ciddi bir ıslahat başlatmışlardır. Yürütülen misyonerlik faaliyetlerine karşı, Tataralar arasında İslamiyet'i güçlü bir din haline getirebilmek için dini alanda, modern bilimlerin yaygınlaştırılması için eğitim alanında, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılıkların en aza indirilmesi için ise dil alanında büyük ıslahatlar yapmışlardır (Georgeon, 2005: 11-13). Tatarların elde etmiş oldukları özel imtiyaz ve konumlandıkları mevki Rus çarlarının yıllar içerisindeki değişimine bağlı olarak zamanla yerini yoğun bir baskıya ve asimilasyona bırakmıştır. Tatarlar ise, benliklerini kaybetmemek için ise pek çok alanda ıslahatlar gerçekleştirmişlerdir.

Kursavi, Mercani, Hüseyin Feyizhani, Nasiri ve Gaspıralı İsmail gibi isimlerin yer aldığı ilk ıslahat hareketi Kazan'da başlamış ve ilk ıslahatçılar din, eğitim ve dil alanında ıslahatı savunmuşlardır. Rus romantizminden, Osmanlı Batılılaşmasından ve Batı liberalizminden etkilenen bu aydınlar, Panslavizm'e karşı Pantürkizm'i savunurken kültürel Türkçülüğü de savunmuşlardır (Sarıay, 1994: 57).

Baba yurdu olan Kazan'a yaptığı rutin ziyaretlerde, Türkçülük fikrinin temellerinin oluşumunda bu isimlerden feyz alan Akçura'yı, Ortodoks kilisesinin zorlamalarıyla Hristiyanlaştırılan Türklerin durumu derinden etkilemiştir. Bir ziyaretinde Ufa yaylası diye adlandırılan bölgede, Başkurt Türklerinin yaşadığı bir köyde konaklayan Akçura, bu bölgede Türkler gibi giyinen, Türkler gibi konuşan, Türkler gibi yaşayan fakat Müslüman Türk milleti ile bağ kurmaya imtina eden kabilelere rastlamıştır. İşte bu kabileler, Ruslar tarafından baskılar sonucu zorla Hristiyanlaştırılan Şimal Türklerinden olan bazı kabilelerdir. Fakat Akçura görmüştür ki, tüm bu baskı ve zorlamalara rağmen bu kabileler ana dillerinden ve dinlerinden vazgeçmemişlerdir (Togay, 1944: 28-30).

Başkurt Türklerinin yaşadığı bölgede *Acılı Göl* adıyla anılan bir göl bulunmaktadır. Halk arasında yayılan rivayete göre Acılı Göl, 93 harbi olarak anılan 1877-1878 yıllarına tekâmül eden Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar mavi suları, lezzetli balıkları ve eşsiz manzarası ile adından söz ettirmiştir. Savaş esnasında Rus zulmüne, istilasına ve akan onca kanlara üzüldür ve mavi rengini kırmızıya boyar, tadını acılaştırır ve lezzetli balıklarını zehirleyerek ölümüne sebep olur. Rusya'daki Müslüman Türkler ile Osmanlı Devleti'ndeki Türklerin bu duygu yoğunlukları ve birliktelikleri ve Tatar

ıslahat hareketleri, Yusuf Akçura'nın siyasi bir Türkçü olarak evrilmesine neden olmuştur (Togay, 1944: 30-31). Rus baskıları sonucu Hristiyanlaşan Türklere tanık olan Akçura'nın, Tatar ıslahat hareketleri Türkçü siyasetçi fikir adamı olmasında derin etkiler oluşturmıştır.

Yusuf Akçura'ya göre Gaspıralı İsmail'in 1883 yılında *Tercüman Gazetesi*'ni yayın hayatına kazandırmasıyla Rusya Türklerinin çağdaşlaşma süreci hız kazanmıştır. Bu tarihlerde sanayi ve iktisadi yönden gerek Batı'dan gerekse Ruslardan pek de geride olmayan Kuzey Türkleri, fikir ve maarif yönünden aynı seviyede değillerdi. *Tercüman Gazetesi*'nin yayınlanması işte tam olarak geri kalınmış alanlardaki eksikliklerin giderilmesi ve milli bir bilinç için önemlidir. *Tercüman Gazetesi* ile birlikte Kuzey Türkleri arasında beklenen seviyede reform hareketlerinin ilk adımları da böylece atılmıştır. Hali hazırdaki durumlara bir düzen vermek ve kararın gecelere nur olacak olan *Tercüman Gazetesi*'nin izleyeceği yol Yusuf Akçura'ya göre şu şekildedir (Özkan, 2005: 18-19):

1. *“Mekteplerin ve Medreselerin Islahı: İsmail Bey'in nazarında ıslahın manası din-i İslamı muhafaza ile Avrupalılaşmak. Tahsil görenlerimiz, Avrupalıların bütün teferrüat-ı hayattaki marifetlerini öğrenmeli ve karşı durmalıdır. Velinze (yoksa) hayatta yenileceğiz.*
2. *Dilin Birleştirilmesi: Rusya'daki türlü namlarda yad olunan esasen kardeş Türk olan akvam şimdiki ayrılıkta devam ederse etraflarını ihata etmiş İslavlık denizi dalgalarıyla aşına aşına yok olurlar, ayrılık bitirilmelidir. Bunun için her şeyden evvel, dil birleştirilmelidir. Yalnız Rusya'daki değil, bütün dünyadaki Türklerin, Arap ve Acem'den çalma lüzumsuz sözlerinden vazgeçmeli. Yalnız bir lisan ve edebileri olmalı. O dil ile hepsi anlaşılabilir.*
3. *Kadınlarımızda Unutulmamalı: Ananızın talim terbiyesine, erkeklerin talim terbiyesi kadar dikkat edilmelidir. Eğer kadınların seviye-i idraki erkeklerinkinden aşağı kalırsa yine cemiyet devam edemez.*
4. *Fikr-i Milliyetin en kuvve-i istinadgahı dindir. Binaenaleyh idare-i ruhaniyelerimiz ıslah olunmalıdır.*

5. *Rusçayı mutlaka mükemmel öğrenmeliyiz: Bu, Avrupa malumatından istifade için mühim bir vasıtamızdır. Rusça ile Rusya'nın hayat-ı siyasiye ve iktisadiyesine karışabiliriz."*

Yusuf Akçura'nın Rusya, İstanbul ve Fransa üçgeninde şekil bulan Türkçülük fikriyatının Rusya adımı, bahsettiğimiz şekilde şekillenmeye başlamıştır. Böylelikle şuurlu bir Türkçülük fikriyatının gelişmesinde ve geliştirilmesinde ilk adımlar Harbiye yıllarında, Gaspıralı İsmail'in Tercüman Gazetesi'nin yanında ve Necip Asım, Bursalı Tahir ve Veled Çelebi gibi şahsiyetlerin Türkçülüğe attıkları yazıları ile oluşmuştur (Akçura, 2001:161).

Fransa, Akçura'da Türkçülüğün gelişip olgunlaştığı önemli bir yerdir. Paris'e geldiği yıllar ise büyük devrimlerin ve çatışmaların yaşandığı, keskinleştiği bir dönemdir. Bu yıllar emperyalizm, kapitalizm gibi sömürgeciliği yükselten fikri hareketlerin yanı sıra komünizm, sosyalizm ve hatta anarşizm gibi fikir hareketlerinin çokça konuşulduğu bir zaman dilimidir. Böyle bir dönemde Gobineau'nun düşüncesine dayandırılarak büyük ulus devletler kurma fikirlerinin yanı sıra, ulusçulukta da başka bir devrin yaşandığı Batı'da birtakım yeni ufak devletçikler de kurulmaya başlanmıştır. Böyle bir ortamda Ruslar ile Almanlar arasında Pancermenizm Panslavizm yarışı ile büyüklük iddiası yaşanıyordu (Kartal, 2008: 12-13). Fransa'da yaşanan büyük devrimlerin ve çatışmaların yaşandığı dönem Avrupa'nın yeniden şekillenmeye başladığı ve Rusya ve Almanya arasında ki güç yarışının da doğduğu yıllara denk gelir.

Yusuf Akçura'nın Paris'te bulunduğu yıllarda bir Türk milliyetçisi olan Dr. Şerafeddin Mağmumi, ona Osmanlıcılık düşüncesinin çürüklüğünden, birden fazla farklı ulusların birbirleriyle uyum sağlamasının olanaksızlığından, kendini uygar kabul eden insanların insaniyet ve adalet bağlamındaki söylemlerine inanmanın ise hata olduğundan bahsetmiştir. Dr. Mağmumi'nin bu sözlerinden derinden etkilenen Akçura, Güney ve Kuzey Türklüğü etrafındaki izlenimlerinden, muhtelif Türkçü fikir adamlarının eser ve söyleşilerinden meydana gelen düşünceleri, sosyal bilimler okulunda bir hayli netlik kazanmıştır. Bu okulda görmüş olduğu dersler yoluyla Türkçü ve Milliyetçi düşünceleri siyaset arenasında da belirginleşmeye başlamıştır (Akçura, 1976: 164). Osmanlı Devleti ve Rusya içerisinde hayatlarını sürdüren

Türklerin yaşamlarını ve Türkçülük etrafındaki intibalarını gözlemleyen Akçura, Osmanlıcığın devleti sürdüremeyeceği düşüncesinden hareketle siyasi alanda da Türkçülük üzerinden faaliyetlerde bulunmuştur.

5.4.1.1. Pantürkizm

Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti hanedanlığının da yakinen gözlemleyip takip ettiği ve Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarını tüm detaylarıyla yansıttığı Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserinde ilk defa siyasi arenada Türkçülük fikriyatından bahseden kişi olmuştur (Kardaş, 1985: 63).

20. yüzyılın ilk yarısında Rusya'daki Müslüman Türk halkı üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan Tatar soylularının içerisinde şekillenmeye başlayan Pantürkizm, İstanbul'daki mektebi tıbbiye öğrencileri içerisinde etkili olmaya başlayarak ilk yansımalarını göstermiştir. Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserinde Pantürkizm ilk defa sistemli ve yöntemli bir şekilde ortaya konmuştur. Pantürkizm fikrinin odak noktasında Osmanlı Devleti'nin var olması bu savın özgünlüğünü oluşturmaktadır. Bu sav ile Osmanlı Devleti'ne Türk Birliği ile anlamlı ve önemli bir görev atfeden Akçura, oluşması muhtemel bir Türk Birliği'nin jeopolitik açıdan önemine dikkat çekmiştir. Osmanlı Devleti'ni muhafaza etme gayesi ile Kuzey Türklerinin birlik sağlama arzuları bu sav ile bir sonuca ulaşacaktır (Georgeon, 2005: 48).

Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti'ne sadece ırksal bir dayanışma ruhu değil aynı anda jeopolitik açıdan da büyük bir önem kazandıracak olan Pantürkizm'in, Osmanlı Devleti'ne ne şekilde yarar sağlayacağını söylerken, yaşanan dönemin de gelişmelerini göz ardı etmemiştir. Osmanlı Devleti Pantürkizm ile birlikte Japonya'daki 1894-1895 yıllarında geçen savaştan sonra Çin'e karşı üstlenmiş olduğu sarı ırka ait politikaları üstlenecektir. Çünkü Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Türkler, diğer Türk toplulukları arasında en modern en sağlam ve en ilerlemiş olanıdır. Akçura'nın tarihin kavimler lehine ilerlediği yönündeki savını doğrulayan bir gelişme Japonya örneğidir. Uzun süre içerisinde gerçekleşmesi öngörülen bir fikriyat olan Pantürkizm, Osmanlı Devleti'ne geleceğe dönük olarak yeni bir bakış açısı sağlar. Pantürkizm'in gelişmesi yönünde aşılması gereken muhtemel iki engele değinen Akçura'ya göre, birinci engel Rus engelidir. Bu engel Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserini kaleme aldığı döneme denk gelen 1905 iç savaşı ve bu savaşta yaşananlardan dolayı kendiliğinden

ortadan kalkmıştır. İkinci engel ise, Türklerin içinde bulunduğu şartlara bağlı bir durum olan milli şuurun bir hayli yavaş ilerlemesidir (Georgeon, 2005: 45-46).

Yusuf Akçura, kaleme aldığı ve Türkçülüğün manifestosu olarak kabul gören Üç Tarz-ı Siyaset adlı eserine şu şekilde başlamıştır:

Osmanlı Devleti'nde, Batı'dan ilham alarak, güç kazanıp ilerleme istekleri uyanalı, belli başlı üç siyasi hareket düşüncesi izlenmiştir sanıyorum. Birincisi, Osmanlı Devleti'ne bağlı olan çeşitli milletlerin temsil edilmesi ve birleştirilmesi ile Osmanlı ulusu meydana oluşturmaktır. İkinci olarak, halifelik makamının Osmanlı Padişahlarında olmasından yararlanarak tüm İslam âlemini siyasi manada Osmanlı Devleti sancağı altında bir araya getirmektir. Üçüncüsü ise, etnik kökene dayanan siyasi bir büyük Türk milleti oluşmasını örgütlemektir (Akçura, 2007: 19).

Pantürkizm siyasetinin uygulanmaya konulması Akçura'ya göre, Osmanlı Devleti'nin bazı bölgelerde toprak kaybetmesine ve nüfus kaybına sebep olacaktır. Yalnız yaşanması öngörülen muhtemel bu kayıplar, muhtelif tebaanın Türkleştirilmesi politikasının uygulamaya alınması ile telafi edilecektir. Akçura, 1908 ile 1914 yılı arasında Türkiye'de bulunduğu dönemde, Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Araplar ve Ermenilerin taleplerinin Osmanlı Devleti'nin iç meselesi olarak devam ettiği sürece karşılanması gerektiğini savunmuştur (Georgeon, 2005: 49). Ana soydan Türk ile Türkleştirilmiş milletlerin bir uyum içerisinde yaşamalarını amaçlayan Akçura'ya göre, Asya Kıtası üzerinde büyük bir alana yerleşmiş ve Avrupa'nın doğusuna kadar yayılmış olan Türkler, bilinçlendirilip, birleştirilmelidir. Bunun da kademeli olarak üç aşamada gerçekleşmesi mümkün olacaktır. Bu aşamalar şu şekildedir (Uçar, 2009: 255):

1. Osmanlı Devleti himayesindeki Türklerin bütünleşmesi ile birlikte büyük Türk Birliği oluşturulacaktır. Soydan gelen ırki bağ, dini bağdan daha önemlidir. Türkler içerisinde Müslümanlığı kabul etmemiş kavimler de bulunmaktadır.
2. Müslüman olup Türk olmayan çeşitli milletlerin belli bir seviyeye kadar Türkleştirilmiş olanlarının, Türklüğü benimsemeler sürdürülecektir.
3. Türk Birliği'nin oluşturulmasıyla başlayan süreç, hiçbir şart ve şekil

altında Türklüğü benimsememiş olan milletlerin Türkleştirilmesiyle son bulacaktır.

Akçura'nın eseri olan Üç Tarz-ı Siyaset Georgeon'a göre, Pantürkizm'in Osmanlı Devleti'ne ne gibi kazanımlar sağlayabileceğini göstermeye çalışmıştır. Eserde belirtilen hareket noktası Türklükten ziyade Devlet olmuştur. Eser, Türk topluluklarının geçmişlerini ve geleceklerini övmek yerine Pantürkizm'in Osmanlı Devleti'ne devlet ekseninde rasyonel bir düşünce sistemi hakkında katkılar sunmuştur (Georgeon, 2006: 17). Türkçülüğün ekonomik ilkeleri ile ilgili olarak, Türk Yurdu mecmuasında bir sayfayı iktisadi mevzulara ayıran Akçura, iktisadi konulara en fazla önem veren kişi olmuştur. Türk Yurdu mecmuasında Aleksander Helphand Parvus gibi sosyalist bir yazarın birçok yazı yazmasına imkân veren Akçura, Marksist kesimler tarafından istismar konusu da edilmiştir. Türk düşünce hayatı hayal âleminden gerçek dünyaya Akçura öncülüğünde geçmeye çalışmıştır. Akçura, Türk Yurdu mecmuası ile birlikte Türklük âlemini muhtevasına alarak, mecmuanın dikkat sahasını Türk Dünyası'na kadar çekmiştir. Türklüğe ilke ve esas oluşturarak elle tutulur bir toplum yapısı ile Türk olma şuuru arasındaki bağı ortaya çıkaran Akçura, Türk Yurdu mecmuasının esas ilkelerini, Türk Dünyası'na çevirmiştir (Uçar, 2009: 259-260).

Milliyet olgusunu tek başına etnik bir yapı üzerine konuşturmayan Akçura, soy birliği kavramını, Türk milleti içerisinde muhtelif zaman dilimleri aralığında farklı dinlerin kabul edildiği durumlar olsa dahi, varoluşunu hala sürdürmeyi başarmasından dolayı ortak kültür ve etnik mirası belirleyen anlamda kullanmıştır. Belirtilen kültürel mirasın öğeleri içerisinde yönetme ve sağlam ve güçlü devletler kurma kabiliyetine sahip olma ve ataerkil örgütlenme yapısı sıralanabilir. Türk Birliği'nin sağlanabilmesi için ırkı başlı başına ele almayan Akçura, Pantürkçülüğün oluşmasında ve kolaylaştırılmasında başka dil, gelenek ve din gibi faktörleri de göz önünde bulundurmuştur (Özdoğan, 2005: 71). Dolayısıyla Akçura'da milliyet kavramı ırkçı bir söylem olmaktan ziyade ortak kültür ve miras altında varoluş mücadelesi için kullanılmıştır.

1919 yılında İstanbul Türk Ocağı'nda yapmış olduğu bir konferansta, Türkçülüğü, Emperyalist Türkçülük ve Demokratik Türkçülük olarak iki farklı başlık

altında ele alan Akçura, her zaman ikincisinden yana olduğunu söylemiştir. Bu söylem Akçura'da Pantürkizm siyasetinin yerini, Türkiyeci bir milliyetçiliğin almaya başladığının somut bir göstergesi olmuştur. Bu düşünce de kurulmaya yeni başlanmış olan devletin Misak-ı Milli ile çevrili bir milliyetçiğe giden yolun başlangıcı sayılmıştır (Akçura, 1919: 7).

5.4.1.2. Demokratik Türkçülük

1904 yılında kaleme aldığı Üç Tarz-ı Siyaset adlı eseri ile Akçura, Türk Dünyası'nı bir ve bütün bir şekilde görerek Türkçülük adına istisnasız en mühim tezi ortaya koymuş ve bu minvalde çalışmalarını başarıyla sürdürmüştür. Üç Tarz-ı Siyaseti kaleme aldıktan sonra Türkçülük fikriyatını, siyasi bir birliktelik olarak gören Akçura'nın, daha sonraları kaleme aldığı eserlerinde bu düşüncesinden tedricen vazgeçmeye başladığı görülmüştür. Bu vazgeçiş bir erteleme niteliğinde olup tamamen sarfinazar etmek değildir. Türklüğü siyasi birliğin içerisine sürükleyebilecek milliyetçilik düşüncesi henüz hâsıl olmadığından dolayı Akçura, milli şuuru geliştirici gayretler içerisine girmiştir (Özkan, 2005: 37). Dolayısıyla, Akçura'nın Türkçülük düşüncesinden tam manası ile vazgeçmediği ama giderek bu düşüncüyü milli bilinç yoksunluğundan dolayı ertelediği söylenebilir.

1917 Rus devrimi, Akçura'nın Türkçülük mevzusundaki fikriyatının değişim göstermeye başladığı ilk vaka olmuştur. Akçura, Rus devriminden sonra Pantürkizm idealinden sıyrılarak, daha dar vazifeler etrafında çaba göstermeye başlamıştır. Kuzey Türklerinin kültürel özgürlüğü için çalışan Akçura, Bolşevik liderler ile görüşmelere başlamış ve bu amaç doğrultusunda bir siyaset izlemiştir. Yaşanan bu düşünce tarzı değişikliği Kemalist faaliyetlerden önce vuku bulmuş ve bu değişim Akçura'nın Kemalist devleti kabullenmesine neden olan bir değişiklik olmuştur (Georgeon, 2005: 129).

Akçura, I. Dünya Savaşı'nın son dönemlerine denk gelen 1917-1919 yılları arasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti adına vazifeli olarak Rusya'da bulunmuş ve bu ülkede tutsak olarak bulunan Türklere yardımcı olmaya çalışmış ve ancak iki yıl sonra İstanbul'a dönebilmiştir (Akgün-Uluğtekin, 2009: 9). Yurda dönüşte vermiş olduğu bir konferansta Demokratik Türkçülüğün, her bir millet için ayrıcalıklı hak olduğunu,

dolayısıyla, Türkler için arzu edilen imtiyazlı ayrıcalığın diğer milletler için de aynı derecede istenmesi gerektiği şeklinde bir düşünce sistemi olduğunu dile getirmiştir. Türk Birliğini kurmak gayesini reddetmek anlamına gelmese bile en azından Demokratik Türkçülük görüşü, Pantürkizm'in istilacı taraflarını cezalandırıcı bir özellik göstermektedir (Akçura, 1919: 7-Georgeon, 2005: 129). Kısacası Akçura'ya göre Demokratik Türkçülük, Türkler için istenen ayrıcalıkların diğer herkes için de olması gerektiği yönünde bir anlayışı içermektedir.

Akçura ayrıca, Demokratik Türkçülüğü; *“Türklerin ekseriyeti diğer milletlere mahkûm mevziinde bulunduklarına ve hatta hâkim sayılanlarının bile iktisaden ve harsen yalnız mağlup değil, adeta tabi olduklarına ve binaenaleyh ancak hakka istinaden kurtuluşun mümkün olacağına”* istinaden bir milliyetçilik tutumu olarak meydana koyar. Akçura, Kuzey Türklerinin Bolşevik ihtilali ile birlikte dönüşen siyasal kavramlar gibi *“Osmanlı Türkleri de, diğer Türkler gibi, hakkı ve halkı seven ve onu düşünen bir Türkçülük, demokratik Türkçülük sancağı altında toplanmalı onu bütün gayreti, son gayreti ile müdafaa etmeli ve asla elinden düşürmemelidir”* demektedir (Akçura, 1919: 7, 10 – Şenoğlu, 2008: 27)

Pantürkizm'i ilk başlardan beri reddeden Mustafa Kemal'e göre, Anadolu'da meydana gelen yeni Türk Devleti'nin sınırlarını belirlemekte olan Misak-ı Milli politikası, Pantürkizm'i bağlayan bir tez olmuştur. Bu söylemini Eskişehir konuşmasında da resmen dile getiren Mustafa Kemal, Misak-i Milli'nin, yeni devletin ulus devlet olacağını ve yeni devletin fikir adamlarının kesinlikle ittihatçı ve İslamcı kimlikten uzak olacağını vurgulamıştır. Belirtilen tüm özelliklere hâsıl olan Akçura, yeni oluşacak olan Türk Devleti'ne kendisini çok çabuk kabullendirmiş ve milliyetçilik konularında önde gelen isimlerden olmuştur (Georgeon, 2005: 129-Aydın, 1993: 219). Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset'te savunduğu tezlerinde önemli bir çözümleme eksikliğinin olduğunu ifade etmiştir. Yusuf Akçura'ya göre, İslam politikası ile İslam Birliği, Türklük politikası ile Türk Birliği birbirine karıştırılmış ve Osmanlı Devleti'nin içte Türkçülük ya da İslamcılığı izleme politikası, dışta ise Panislamist ya da Pantürkist politikasının izlenmesinin gerekmediğini belirtmiştir. Akçura'nın yapmış olduğu izlenimler daha önceleri tahlil edilebilmiş olsa idi, 1908 yılından bugüne değin yaşanan olaylar daha net bir şekilde görülür ve açıklanabilirdi. Akçura'nın çizmiş olduğu milliyetçilik haritası ile Atatürk'ün temellerinin attığı

Cumhuriyet'in milliyetçilik anlayışının örtüştüğü görülmektedir (Akçura, 1976: 173-174).

Yusuf Akçura, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk başlarda Büyük Millet Meclisi olarak, sonraki zamanlarda ise asıl namıyla kurulmasını Türk Milliyetçiliği açısından, Türkçülük ülküsünün gerçekleşmesi, Türkçülerin büyük çoğunluğunun hayal bile etmedikleri bu ülkünün bir Türk dâhisinin kudretiyle gerçekleştiğini ve sonuçta milli Türk Devleti'nin kurulduğunu belirtmiştir (Akçura, 2001: 258). Akçura'ya göre, Türk Milli Devleti'nin kurulmasından sonra Türk milliyetçiliğinin önünde bulunan en önemli problem, yeni kurulan devletin ırksal ve kültürel benzerliği olmuştur. Bu problem, 1925-1928 yıllarına denk gelen zaman diliminde Türk Ocakları'nın da gündemini bir hayli meşgul eden konular arasında yer almıştır. Türk Devleti'nin kurulmasından sonra yapılması elzem olanlar, Türk dilini geliştirmek, Türk ekonomisine ivme kazandırmak ve Türk harsını güçlendirerek yaygınlaştırmaktır (Georgeon, 2005: 129).

5.4.1.3. Emperyalist Türkçülük

Akçura'ya göre taarruz milliyetçiliğini savunan Emperyalist Türkçüler, ekseriya Batılı milliyetçiler gibi yalnızca hakkı değil kendi güçlerini de arttırmak için Batılı milliyetçilerin fikriyatında ekseriya milli hak, tek ve kesin ve tam olmayıp, bir politika aracıdır. Akçura'ya göre taarruz ve emperyalist milliyetçiliği er geç yok olmaya mahkûm büyük bir hatadır (Akçura, 1919: 8). Yusuf Akçura, Avrupa'nın, bilhassa da Almanya'nın, Kafkaslarda ve Orta Asya'da bulunan devletleri menfaatleri karşılığında kullandığını belirterek böylesi bir anlayışı yani emperyalizmi kabul etmemiştir. Ayrıca Akçura, Turancılığı veya Türkçülüğü, Avrupa devletlerinin ekonomik ve siyasal yönden egemenliği altına girmemek için bir direnme aracı, emperyalizmin her türlü menfaatlerine engel olmak için millet olarak ortak bir mücadele çabası şeklinde tanımlamıştır (Uçar, 2009: 262). Dolayısıyla Akçura'ya göre, Türklerin tek bayrak altında toplanması çabaları aynı zamanda ekonomik ve politik açıdan Batılı devletlerin boyunduruğu altına girmesine de engel olacak bir sonuç doğuracaktır.

Akçura'nın düşüncesine göre, emperyalist milliyetçilik saldırganlık esaslı

olduğundan, kendinden başkasının hakkına saldırmayı, hukukuna tecavüzde bulunmayı müspet görerek kendi milliyetini desteklemeye çalışmaktadır. Demokratik milliyetçilik ise, hakka müstenit olup, müdafaa eksenlidir. Cebren elinden alınan hakkı geri almaya ve muhafaza etmeye çalışmaktadır. Akçura, bu milliyetçilik anlayışlarından Demokratik Türkçülüğü benimsemiş ve savunmuştur (Akçura, 1919: 8-9).

1915 ve 1916 yılları arasında, bilhassa da Rusya'dan gelerek İstanbul'a yerleşen göçmen topluluklara mensup ve propaganda ve diplomasi alanında yoğun bir faaliyet içerisinde bulunan kişilerin ileri gelenlerinden en önemlisi şüphesiz Yusuf Akçura'dır. Akçura'nın bu faaliyetler kapsamında yaptığı çalışmalar şu şekilde ifade edilebilir (Georgon, 2005: 119-122):

1. 1915 yılında Rusya'da bulunan Müslüman Türk-Tatarlarını koruma heyeti kurulması çalışmalarına İstanbul'da katılım sağlamıştır. Heyetin amacı, Kuzey Türkleri (Kafkasya, Türkistan, Kırım ve Kazan Türkleri)'nin haklarını muhafaza etmek gibi görünse de aslında cebren ellerinden alınan haklarının geri kazanılması için mücadele etmektir. Muhafaza edilip mücadele edilen haklar, siyasi hak (Duma'da adaletli temsil), ekonomik hak (mal varlıklarının muhafazası), dini hak (II. Katerina döneminde verilen özerkliğin yerine getirilmesi) ve eğitim hakkı (muallim mektebi açma) gibi haklardır (Türk Yurdu Dergisi, 1916: 312-313).
2. Kurulan komite içerisinde Akçura'nın başkanlığında bir heyet 1915 yılının son aylarına doğru ittifak devletlerine bir dizi ziyarette bulunmuştur. Heyet, bu ziyaretler esnasında muhtelif bilimsel faaliyetler yürütmüş ve Türk-Tatar Müslümanlarının bağımsızlığını istemiştir. Aynı heyet, Budapeşte dönüşünde Macar mecmuasında toprak istekleri ile ilgili olarak harita yayınlatmıştır. Sofya, Budapeşte ve Berlin'de vermiş olduğu konferanslarda Kuzey Müslümanları için kültürel özerklik talebinde bulunan Akçura'nın bu talebi daha sonraları Lozan'da yayın yapan bir mecmuada yayımlanmıştır.
3. Akçura 1916 yılında, Rusya'nın kaybetmesi halinde, Tatar milletine özerklik verilmesi tezini Alman Hükümeti'ne kabul ettirmek adına

Berlin’de birtakım görüşmeler yapmıştır.

4. Rusya’da baskı altında hayatlarını devam ettiren milletlerin talep ve isteklerinin göz ardı edilmemesini ve bu milletlerin çıkarlarının doğrultusunda hareket edilmesini isteyen, Türk-Tatar heyetini de kendi himayesinde bulunduran Rusya’daki Azınlık Milliyetler Ligası, dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson’a 1919 yılında çağrıda bulunmuştur.
5. 27-29 Haziran 1916 yılında Lozan’da gerçekleştirilen ve 2 gün süren üçüncü Milliyetler Konferansı’na Türk-Tatar heyeti Yusuf Akçura’yı delege olarak göndermiştir. Türk-Tatar heyeti adına konferansa katılan Akçura, temsil ettiği milletler adına ortak bir metin okuma hakkı olmadığı için, milletler adına talepleri ayrı ayrı ifade etmiştir. Bu bağlamda Akçura, Tatarların, Ortodoks Ruslar ile siyasal manada hak denkliliği ve Tatar milletleri için, dil, din ve eğitim özgürlüğü gibi taleplerini dile getirmiştir.
6. 1916 yılının Temmuz ayında Zürih’e yolculuk eden Akçura, Zürih’te birçok görüşmeler gerçekleştirerek temaslarda bulunmuştur.

Rus hâkimiyetinde hayat sürdüren Türk Devletlerinin özgürlüklerini ilan etmeleriyle birlikte Akçura’nın Türkçü fikirleri yeniden tazelenmiştir. Gelişen bu durum, Türkçü fikir adamı Akçura’nın günümüze değin aydınlara her zaman yeni görüşler kazandırdığının da göstermektedir (Akbaş, 2006).

II. Abdülhamit döneminde Osmanlıcılık ve İslamcılık siyaseti izleyen İttihat ve Terakkiciler, Ermeni isyanı ve yaşanan Balkan Savaşları sonucunda Osmanlıcılık siyasetinden; Müslüman Arapların ve Arnavutların kalkışmalarından sonra da İslamcılık siyasetinden vazgeçmişlerdir. Bilhassa Birinci Dünya Savaşı’nın yaşanmasından ve devletin savaşa katılmasından sonra İttihat ve Terakkiciler Akçura’nın Türkçülüğe ait fikriyatları ile birlikte Türkçülük siyasetini izlemek zorunda kalmışlardır. Birçok yerli ve yabancı yazarın inceleme ve araştırma konularında yer alan Akçura, tarih tarafından da hakkı teslim edilen fikir adamı olmayı başarmış ve Türkçülüğün önde gelen en önemli düşünürlerinden birisi olarak kabul

edilmiştir (Uçar, 2009: 268). Başarısız olan düşünce hareketlerinden sonra İttihat ve Terakkici fikir adamları Akçura'nın savunduğu Türkçü hareketini izlemişlerdir.

BÖLÜM VI

SONUÇ

6.1. SONUÇ

Çok uluslu siyasal yapılar içerisinde yaşayan etnik unsurların kendi milli devletlerini kurma istekleri, Fransa'da devrimi takiben baş gösteren milliyetçilik akımının doğurduğu bir sonuç olarak vuku bulmuş ve söz konusu yapıların parçalanmasına neden olmuştur. Bu çerçevede çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti de Batı'da cereyan eden milliyetçilik akımlarından olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Osmanlı Devleti bir imparatorluk olarak tek dilli, tek milletli ve tek dinli bir yapıyı siyasal, coğrafi ve sosyolojik doğası gereği benimseyememiş ve birçok reform yapsa dahi rejimi ayakta tutabilmeyi başaramamıştır. Yaşanan gelişmeler neticesinde devletin devamlılığı ve ayakta durabilmesi hatta daha fazla parçalanmaması için birçok tez ortaya konulmuş ve denenmiştir. Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük bunlar içerisinde en güçlü olanlarıdır. İçerisinde birden fazla etnisite barındıran devletler milliyetçilik temelli olası isyan hareketleri karşısında sınırlarının daralmaması için bir dizi önlemler almaya çalışmış olsalar da sonucu değiştirmekte başarı sağlayamamışlardır.

Devletin içine düştüğü varlığını sürdürme krizi dönemin aydınlarını söz konusu bunalımdan çıkılması doğrultusunda fikir teatisi yapmaya itmiştir. Osmanlıcılık ve İslamcılık fikir akımlarının açıklığa kavuşturmakta yetersiz kaldığı meselelere Türkçülük üzerinden çözüm bulma çabası özellikle 20.yy'da güçlü bir şekilde kendisini göstermiş ve yürütülen milli mücadele neticesinde ulus kimliği üzerine inşa edilmiş bir devlet yapılanmasına gidilmiştir.

II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet döneminde tarihi, felsefi, sosyolojik ve iktisadi konularda ortaya koymuş olduğu tezleriyle yönetici elite düşünsel ölçüde fikri katkılar sunmuş olan Yusuf Akçura, Türkçülük akımının öncü isimlerinden birisi olmuştur. Akçura, farklı coğrafyalarda farklı kültürlerle yoğrularak kendisini

yetiştirebilmiş bir aydın profili çizer. O, devletin içine düştüğü bunalımdan kurtulmasının yegâne yolunun Türkçülük düşüncesinin imparatorluk bünyesindeki Türkler içerisinde harekete geçirilmesiyle mümkün olacağına inanmıştır. Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına şahitlik eden Akçura, Osmanlıyı çöküşten kurtarmak adına ortaya koyduğu düşüncelerle devletin dağılışı engelleyemese de cumhuriyetin kurucu eliti üzerinde etkili olan fikirleri ile yeni bir devletin doğmasına vesile olmuştur.

Türkçülük fikrinin öncü portrelerinden birisi olan ve tarihte “*Pantürkizm'in Babası*” olarak anılan Akçura, görüşleriyle özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte ulus devlet anlayışının hayata geçirilmesinde pay sahibi olan bir fikir adamıdır.

Akçura, Tanzimat'tan sonra devrin bazı aydınlarının savunduğu Osmanlıcılık, İslamcılık vb. düşünce akımlarının yanı sıra ilk defa Türkçülüğten söz etmiş ve Türkçülüğün ilk kez siyasi anlamda ele alınmasını sağlamıştır. Akçura, yaşamını ulusçulukla halkçılığa adanmış ve bunlar ile asıl amacı olan ulusal hâkimiyete ulaşmayı arzu etmiştir. Akçura, Milli Mücadele senelerinde bir asker ve bürokrat olarak öne çıkan görevler yüklenmiş, yeni devletin kurulmasında Atatürk'ün fikri anlamda en çok yararlandığı isimlerden birisi olmuştur.

Akçura, devletin devamlılığının sürdürülmesinin nasıl olacağını geniş bir perspektif ile kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” isimli makalesinde Osmanlıcılık ve İslamcılık akımlarının dışında devamlılığın yegâne adresinin Türkçülük akımında olduğunu dile getirmiş ve savunmuştur. Nitekim gerek Osmanlıcılık fikrinin gerekse İslamcılık fikrinin güçlü ve zayıf yönleri ayrıntılı bir şekilde ortaya konulduğunda Akçura'nın Türkçülük temelli kurtuluş reçetesinde iddialı ve ısrarlı olduğu görülmektedir.

Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerinin imparatorluğu ayakta tutmaktaki başarısızlığı Türkçülük düşüncesinin krizden kurtulmak adına başvurulacak son çare olarak görülüp benimsenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda Türkçülük fikri, devletin devamlılığını sağlanmasının hedeflenmesinde kuvveden fiile dönüşmeye başlamıştır.

Akçura'nın Türkçülük fikri demokratik bir zemin temelinde kendine yer bulmuş ve yayılmacı özellikler taşımamıştır. Nitekim kendisi de emperyalist anlamdaki milliyetçiliğin ölümden ve kandan başka bir şey getirmeyeceğini çalışmalarında belirtmiştir. Türk ulusunu meydana getirmek için başka bir ulusun yok edilmesinin gerekliliğini asla savunmamış, bu çerçevede şekillendirdiği milliyetçilik yaklaşımını “*Demokratik Türkçülük*” olarak nitelemiştir.

Akçura'nın savunmuş olduğu fikirler, Trablusgarp ve Balkan Savaşları sonrası devletin yönetim kademesinde yankı bulmuş ve politik meselelere yaklaşım tarzını değiştirmiştir. Hatta bu durum Anadolu'nun yoğun bir şekilde maruz kaldığı işgallerden sonra Atatürk'ün önderliğinde başlatılan milli mücadelede “*Anadolu Türkçülüğü*” olarak da etkisini göstermiştir.

Fikrî kaynağını Akçura ve arkadaşlarından alan Türkçülük akımının cumhuriyetin kuruluşunda da etkin bir işlev üstlenmesinin sebebi Mustafa Kemal Atatürk'ün de kafasındaki ulus devlet modelini hayata geçirebilmek adına referans aldığı bir düşünce modeli olmasından kaynaklanır. Atatürk, Türkçülük fikriyatını Turancı bir zeminden çıkartıp Misak-ı Milli sınırlarını kapsayan Anadolu coğrafyası temelinde ele almıştır.

Cumhuriyetin ulus olgusuna dayalı bir temel üzerine oturtulmasında büyük düşünsel katkıları olan fikir ve aksiyon adamı Akçura, tarih sahnesinde Türklük bilincinin uyanmasına katkı sunan dernek, cemiyet vb. kurumlarda bir fikir adamı, milli mücadele yıllarında Anadolu'da cephede çarpışan bir asker, Cumhuriyetin ilanından sonra ise TBMM'de düşüncelerini savunmaya devam eden bir siyaset adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Akçura kendi ifadesiyle, çağdaş Türk devletinin var olmasında “aydınlara düşen vazife”yi yerine getirmiş bir düşün insan olarak Türk modernleşmesinin tarihsel seyrindeki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (2005). Hatıralarım, Yayına Hazırlayan: Erdoğan Mura, Hece Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (1981). Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2005). Üç Tarz-I Siyaset, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Akçura, Y. (1978). Türkçülük-Türkçülüğün Tarihi Gelişimi, Türk Kültür Yayınları, İstanbul.
- Akçura, Y. (2004). Muasır Avrupa'da Siyasî Ve İçtimaî Fikirler Ve Fikri Cereyanlar, Yayına Hazırlayan: Âdem Efe, Yeni Zamanlar Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Akçura, Y. (1933). Zamanımız Avrupa Siyasi Tarihi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.
- Akçura, Y. (1328). "Türklük", Salname-İ Servet-İ Fünun, 187-192.
- Akçura, Y. (1328). "Milliyet Fikri Ve Millet Muharebeleri I", Türk Yurdu, Y: 2, S: 9 (33), 260-264.
- Akçura, Y. (1910). "İttihad-I Anasır Meselesi", Sırat-I Müstakim, V/121, 280-283.
- Akçura, Y. (1329). "Tanzimatçılık Aleyhine", Türk Yurdu, C. Iıı, S: 11, 349-352.
- Akçura, Y. (1912). "Emel", Türk Yurdu, C. 2, 16, 484-491.
- Akçura, Y. (1912). "Fünun Ve Felsefe Sanihaları", Türk Yurdu, C. 2, Nr. 11, 727-728.
- Akçura, Y. (1329). "Mektep Müzesi", Türk Yurdu, S: 48, 844-848.
- Akçura, Y. (1911). "Asya-Yı Vusta Felaketzedeganı Menfaatına Verilen Konferans", Sırat-I Müstakim, V/128, 398-399.
- Akçura, Y. (1909). "Son İnkılab Ve Sevabı İle Netaici", İctihad, S: 11.
- Akçura, Y. (1341). "Asri Türk Devleti Ve Münnevverlere Düşen Vazife", Türk Yurdu, C: Iıı, S:13, 1-16.
- Akçura, Y. (1327). "Türk Dünyası", Türk Yurdu, C. 1, 23-24.
- Akçura, Y. (1913). "Bayram İhtiyacı", Türk Yurdu, C.5, 4, 953-955.
- Akçura, Y. (1913). "Konferans", Kuzey Türklerinde Kadının Durumu Üzerine,

Mektep Müzesi, 7, 197-204.

Akçura, Y. (1911). “Kız Sultani Mektebi”, Sırat-I Müstakim, C. 6, 147, 267-268.

Akçura, Y. (1330). “Türk Kadınlarında İktisadi Terakkiyat”, Türk Yurdu, C. 6, Nr. 11, 2392-2393.

Akçura, Y. (1910). “Medreselerin Islahı”, Sırat-I Müstakim, C. 4, 79, 5-9.

Akçura, Y. (1925). “İskolastik Usül Nedir”, Tedrisat Mecmuası, 66, 219-224.

Akçura, Y. (1903). “Nur Ve Zulmet”, Şura-Yı Ümmet, N: 21, 2-3.

Akçura, Y. (1333). “İktisat”, Türk Yurdu, C. XI, S. 12, 3521-3523.

Akçura, Y. (1330). “1329 Senesinde Türk Dünyası”, Türk Yurdu, C. VI, S: 3 (63), 2098-2104.

Akçura, Y. (1932). “Tarih Yazmak Ve Tarih Okutmak Usullerine Dair”, Birinci Türk Tarih Kongresi, 577-629.

Akçura, Y. (1327). “Cengiz Han”, Türk Yurdu, C.1, 17-22.

Akçura, Y. (1341). “Tarihi Görüşe Dair”, Türk Yurdu, C. I, S: 5, 349-357.

Akçura, Y. (1333). “Akvam-I Müslime Tarihinin Devirlere Taksimi”, Türk Yurdu, C. XIII, S: 2, 3569-3573.

Akçura, Y. (1331). “Türk Tarihinin Devirlere Taksimi”, Türk Yurdu, C. VIII, S: 4, 2561-2563.

Akçura, Y. (1328). “Cengiz Han”, Türk Yurdu, C. I, S: 11, 326-330.

Akçura, Y. (1902). “Kader”, Şura-Yı Ümmet, N: 3, 2.

Akçura, Y. (1905). “Rusya İhtilaline Dair”, Şura-Yı Ümmet, N: 82, 2-3.

Akçura, Y. (1915). “Sarhoşluğa Karşı”, Türk Yurdu, C. 8, 8, 2651-2654.

Akçura, Y. (1902). “Mesele-İ Şarkıyyeye Dair”, Şura-Yı Ümmet, N: 17, 1-3.

Akçura, Y. (1916). “Garp Nazarında Şark Meselesi”, Türk Yurdu, C. 2, 7, 3241-3246.

Akçura, Y. (1902). “Şark Meselesine Dair”, Şura-Yı Ümmet, N: 19, 1-2.

Akçura, Y. (1915). “Düşünülecek Meselelerimizden”, Türk Yurdu, C. 7.

Akçura, Y. (1910). “Alâim-İ İnkılab” Sırat-I Müstakim, C. 5, 112, 129-131.

Akçura, Y. (1925). “Darül-Fünunlarda Talebe Hayatı Ve Talebe Ruhu”, Türk Yurdu, Seri II, C. 2, 7, 17-26.

Akçura, Y. (2006). “Milliyetçilik, Halkçılık”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa,

- İstanbul 1924, Yay. Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “Umdelerimize Dair”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yay. Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “İkinci Öğretim Yılı Başında”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “Cihan Harbine İştirakimiz Ve İstikbalimiz”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “Bir Makalat”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (1985). Osmanlı Devleti’nin Dağılma Devri, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akçura, Y. (2006). “Derslere Başlarken”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “Vaziyetimiz Ve Vazifelerimizden Birisi”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “Milliyet Ve Maişet”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2006). “Cihad-I Ekber’e Dair”, Siyaset Ve İktisat, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, Yayına Haz.: Erdoğan Mura, Sinemiş Yayınları, Ankara.
- Akçura, Y. (2009). “Türk Yılı 1928”, Yayına Haz.: Arslan Tekin Ve Ahmet Zeki İzgören, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Akçura, Y. (1990). Türkçülük Ve Dış Türkler, Toker Yayınları.
- Akçura, Y. (2009). “Birinci Dünya Savaşı Sonunda İskandinavya’dan Sibiryaya Hilâl-İ Ahmer Hizmetinde”, Yayına Haz.: Prof. Dr. Seçil Karal Akgün, Öğr. Göv. Murat Uluğtekin, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Akçura, Y. (2015a) Türkçülüğün Tarihi, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul.
- Akçura, Y. (2015b) Siyaset Ve İktisat, Ötüken Neşriyat A. Ş., İstanbul.
- Akçura, Y. (2016a) Muasır Avrupa’da Siyasi Ve İctimai Fikirler Ve Fikri Cereyanlar, Ötüken Neşriyat A.Ş., Ankara.
- Akçura, Y. (2016b) Şark Meselesine Dair, Ötüken Neşriyat A.Ş., Ankara.

- Akçura, Y. (1976), Türkçülük, Türkçülüğün Tarihi Gelişimi, Türk Kültürü Yayınları, İstanbul.
- Akçura, Y. (2001), Yeni Türk Devletinin Öncüleri-1928yazıları, (2. Baskı), Yayına Haz. Nejat Sefercioğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Akgül, M. (1999). Türk Modernleşmesi Ve Din, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Akkuş, H.İ. (2009). Yusuf Akçura'nın Din Ve Toplum Anlayışı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Anderson, B. (2014). Hayali Cemaatler, Metis Yayınları, İstanbul.
- Arabacı, F. (2004). Yeni Osmanlıların Dini Ve Siyasi Görüşleri, Platin Yay., Ankara.
- Arık, R. O. (1969). İdeal Ve İdeoloji, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Armstrong, J. (2018). Milliyetçilikten Önce Milletler, (Çev.: S. Erdem Türközü), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ateş, T. (1997). Türk Devrim Tarihi, Der Yayınları, İstanbul.
- Bayraktutan, Y. (1996). Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik Ve Türk Ocakları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Berkes, N. (1976). "Unutulan Adam", Sosyoloji Konferansları, 14. Kitaptan Ayrı Basım İstanbul Matbaası, 194-203.
- Berkes, N. (2009). "Türkiye'de Çağdaşlaşma", (Yayına Haz.: Ahmet Kuyaş), 14.Baskı, Yky Yay., İstanbul.
- Çakmak, O. – Yücel, A. (2002). Yusuf Akçura, Alternatif Yayınları, Ankara.
- Çeçen, A. (2009). "Atatürk Ve Yusuf Akçura", Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk, Sayı: 127.
- Deniz, F. (1996). Yusuf Akçura, Hayatı, Eserleri Ve Fikirleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara)
- Devlet, N. (1999). Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917), Ankara.
- Devlet, N. (1987). Yusuf Akçura'nın Hayatı, Ölümünün 50. Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu, Ankara.
- Deutsch, K. W. (1966). Milliyetçilik Ve Sosyal İletişim: Milliyetin Temellerine Bir Araştırma, Mıt Yay., New York.
- Eraslan, C. (1992). Iı. Abdülhamid Ve İslam Birliği, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Eroğlu, H. (1981). Türk Devrim Tarihi, Beşinci Baskı, Ankara.

- Esin, E. (1987). “Akçuraoglu Yusuf Bey’e Dair Hatıralar”, Ölümünün Ellinci Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu, Ankara.
- Georgeon, F. (1996). Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935), Çev.: Alev Er, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1990). Türkçülüğün Esasları, Haz.: Yalçın Toker, Toker Yayınları, Ankara.
- Gökalp, Z. (1976). Türkleşmek, İslamlaşmak, Çağdaşlaşmak Ve Doğru Yol, Hazırlayan: Yusuf Çotuksöken, :İnkılap Ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Güngör, E. (1971). Elie Kedourie’nin Avrupa’da Milliyetçilik Kitabının Önsözü, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Hanioğlu, M. Ş. “Batılılaşma”, İslam Ansiklopedisi, C. 5, 148-152.
- Hanioğlu, M. Ş. (2000). Türk Modernleşmesi, Derleyen: Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hayes, C. J. H. (2010). Milliyetçilik: Bir Din, Murat Çiftkaya (Çev.), 2. Baskı. İz Yay. İstanbul.
- Hobsbawm, E. J. (2010). Milletler Ve Milliyetçilik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Landau, J. M. (1999). Pantürkizm, Çev.: Mesut Akın, Sarmal Yay., İstanbul.
- Kara, İ. (1997). Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Karal, E. Z. (2000). Osmanlı Tarihi, VIII. Cilt, Ttk Basımevi, Ankara.
- Karal, E. Z. (1999). “Tanzimattan Evvel Garplılaşma Hareketleri”, Tanzimat, C.1, Meb Yay., No: 3273, İstanbul.
- Karal, E. Z. (2005). “Üç Tarz-I Siyaset’e Önsöz”, Yusuf Akçura, Üç Tarz-I Siyaset, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Karpat, K. H. (2005). İslam’ın Siyasallaşması, Çev.: Şiar Yalçın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Kat, G. (2003). Yusuf Akçura’nın Siyasi Kimliği Ve Tbm’deki Çalışmaları, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.)
- Kayalı, H. (1998). Jön Türkler Ve Araplar (Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği Ve İslamcılık), Çev.: Türkan Yöney, Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Kedourie, E. (1961). Milliyetçilik, Huthinson Üniversitesi Kütüphanesi, Londra.
- Keskin, M. (1999). Atatürk’ün Millet Ve Milliyetçilik Anlayışı, Atatürk Araştırma

Merkezi, Ankara.

Kodaman, B. (1993). “1876-1920 Arası Osmanlı Siyasi Tarihi”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 12, Çağ Yay., İstanbul.

Koşay, H. Z. (1977). “Yusuf Akçura”, Belleten, Cilt XLI, Sayı 162, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Kuran, E. (1987). “Yusuf Akçura’nın Tarihçiliği”, Ölümünün Ellinci Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu, Ankara.

Lewis, B. (2004). Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çev. Prof. Dr. Metin Kırıatlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Mardin, Ş. (1992). Türkiye’de Toplum Ve Siyaset, Derleyen: Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (2000). Türk Modernleşmesi, Derleyen: Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (2006). Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mardin, Ş. (2006). Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu, Çev.:Mümtaz’er Türköne, Fahri Unan, İrfan Erdoğan, Yay. Haz.: Ömer Laçiner, İletişim Yay., İstanbul.

Okumuş, E. (1999). Türkiye’nin Laikleşme Serüveninde Tanzimat, İnsan Yay., İstanbul.

Oran, B. (1997). Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği, Kara Afrika Modeli, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Örs, H. B. (2014). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul.

Özcan, A., “Osmanlıcılık”, İslam Ansiklopedisi, C. 33, 485-487

Özkırımlı, U. (2008). Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Sarınay, Y. (2004). Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi Ve Türk Ocakları, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Smith, A. D. (1994). Milli Kimlik, İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, A. D. (2018). Seçilmiş Halklar, (Çev. Ayhan Küçük), Alfa Basın Yayın Dağıtım.

- Temir, A. (1997). Yusuf Akçura, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1997
- Temir, A. (1987). “Yusuf Akçura Ve Dış Türkler”, Ölümünün 50. Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu, Ankara.
- Togay, M. F. (1944). Yusuf Akçura’nın Hayatı, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul.
- Tuncer, H. (1990). Türk Yurdu (1911-1931) Üzerine Bir İnceleme, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turhan, M. (2006). Kültür Değişimleri, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Türküne, M., “İslamcılık”, İslam Ansiklopedisi, C. 23, 60-62
- Türküne, M.(1994). Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu, İletişim Yay., İstanbul.
- Türküne, M. (2012). Milletler Ve Milliyetçilikler, Etkileşim Yay. İstanbul.
- Türk Yurdu, Yerel Süreli Yayın, Basıldığı Tarih: 02.03.2012, 7. Devre, C. 32 (64), Sayı: 295 (656), 101. Yıl.
- Uçar, F. (2009). Türkçülüğün Manifestosu, Iq Kültür Sanat Yay., 2. Baskı, İstanbul.
- Uçar, R. (1997). Abdullah Cevdet’te Din Ve Batılılaşma, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara)
- Ülken, H.Z. (1976). Millet Ve Tarih Şuuru, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ülken, H. Z. (2005). Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınları, 8. Baskı.
- Yerlikaya, İ. (1994). XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Van.
- Yılmaz, M. (2004). Erol Güngör, İslamcılık, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Ansiklopedisi, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yüce, N. “Yusuf Akçura”, İslam Ansiklopedisi, C. 2, 228-229

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı : Ahmet Yüksel ÇANGA

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans : Anadolu Üniversitesi, 2010 – 2013.

İŞ DENEYİMİ

2012 – 2021 : Osmaniye Belediyesi – Yönetici Asistanlığı.

2021 – ... : Osmaniye Belediyesi – Özel Kalem Müdürü

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı	Ahmet Yüksel ÇANGA
Öğrenci Numarası	2021510102
Ana Bilim/ Ana Sanat Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bilim / Sanat Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Danışman Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Müjdat AVCI
Tez Başlığı (Türkçe)	Yusuf Akçura'da Türkçülük Anlayışı

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 82 sayfalık kısmına ilişkin, 16 /05 /2022 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 22 'dir.

Filtreleme Tip 1 (maksimum %30) ☒

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça dâhil,
- 3- Alıntılar dâhil.

Filtreleme Tip 2 (maksimum %10) ☐

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç,
- 3- Alıntılar dâhil,
- 4- 5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza

Öğrenci

Danışman Onayı
UYGUNDUR

Unvanı, Adı Soyadı
(İmzası)

Enstitü Onayı
UYGUNDUR

Adı Soyadı
(İmzası)

AÇIKLAMALAR

- Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte Enstitüye teslim edilir.
- İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar dahil" en fazla %10, "alıntılar dahil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).